TERCÜME

Sayı : 27 | 19 Eylül 1944 | Cilt : 5

ŞİİRLER

Solon içinden Atina'nın eski yerli kırallarının yetiştiği Medontid'ler (Medon oğulları) soyundan Atinalı bir aristokrattı. Orta halli bir ana baba elinde büyümüş, tüccar olarak çok gezmiş, çok görmüş olan Solon şiirle de uğraşıyordu. En sevdiği edebî nevi elegia idi. Yurdseverliği onu şiirleriyle politikaya karışmaya götürdü. Halk ile asiller arasında sürüp gelmekte olan anlaşmazlığı ortadan kaldırmak için barıştırıcı olarak seçilmesi ve 594 (İsanın doğumundan önce) yılında arkhon'lukla birlikte ona geniş salâhiyetler verilmesi ne kadar tanınmış ve sayılmış olduğunu anlatmaya yeter. Solon yaptığı kanunlarla halkı borçlardan, borç için köle olmaktan kurtardı, bütün doğuşa bağlı hakları kaldırarak Perikles zamanında en ileri kılığını alan Atina demokratia'sının temelini kurmuştur. Hem halkı hem de asilleri koruduğu için iki tarafı da sevindiremedi. Zenginler borçların kaldırılmasiyle uğradıkları zarardan dolayı çok kızgındılar. Eski çağda Solon'un beş bin mısraının bulunduğu anlatılıyor. Bugün bu büyük eski Yunan düşünce adamının üç yüz kadar mısraı elimizde bulunuyor. Bunları biz Plutarkhos'un, Demosthenes'in, Diogenes Laertius'un, Aristoteles'in yazılarına borçluyuz. Solon'un şiiri bir akıl, bir düşünce şiiridir. Fakat yurdseverliğinin, yüksek hak duygusunun ateşi onlara sıcaklık vermiştir. Aşağıya Türkçesini koyduğumuz bazı şiirlerinin bu şair devlet adamını tanıtmaya yarıyacağını umuyoruz.

Atinalılar Salamis adasını ele geçirmek için Megaralılarla boşuna döğüşmüşler; kayıplar halka ağır geldigi, bir barışı elde edilemediği için bu meseleyi kurcalamak yasak edilmişti. Adanın Atina için olan büyük değerini gören Solon Salamis adlı elegiasında yurtdaşlarında utanç duygusu, adayı almak isteği uyandıracak sözler buluyor:

Atinalı olmaktansa yurdumu değiştirerek keşke bir Pholegandros'lu, bir Sikinoslu[1] olsaydım. Çünkü çok geçmeden herkes şöyle diyecek:

İşte bir Atinalı, şu Salamis'i elden bırakan yiğitlerden.

Haydi Salamis'e, bu sevimli ada uğrunda dövüşmeye, korkaklığın çirkin utancını üstümüzden atmıya. (D. 2)[2]

Tarafsız, derin görüşlü bir yurtsever olan Solon, yurtdaşlarının parti kavgaları yüzünden, devletin uçuruma doğru sürüklenmekte olduğunu yüreği sızlıyarak şu mısralarda anlatıyor:

---

1 Pholegandros, Sikinos çok küçük, ehemmiyetsiz iki ada.

2 D. = Diehl, Anthologia Lyrica Vol. I Fasc. I

Evet bütün kötülüğü biliyorum: en eski Yunan ilinin çökmekte olduğunu görüyorum, yüreğim derinden derine sızlıyor.

Para hırsından, kendini beğenmişlikten (korkuyorum)

Bütün iyi şeyleri bıkıncıya kadar bol bol tatmış olan sizler, taşkın yüreğinizi yatıştırın. Ölçüsüz düşüncelerinize, dileklerinize gereken sınırları çekin. Çünkü biz her şeye evet demiyeceğiz, her dilediğiniz olmıyacak. (D. 4)

Şehrimiz hiç bir zaman yıkılmıyacak: Zevs'ın dileği ve ölmez mesut tanrıların düşünceleri böyledir. Çünkü ulubabalı büyük yürekli kız tanrı Athena, koruyarak onun üstüne ellerini geriyor. Hep kazanç ardından koşan yurtdaşların kendileri bu büyük şehri budalalıklariyle yok etmek istiyorlar. Halka yol gösterenlerin düşündükleri yalnız haksızlık etmektir. Fakat onları bu azgınlıkları, hadsizlikleri sonunda sayısız acılar bekliyor. Zira doymak bilmiyen isteklerinin önüne geçemiyor, yeme içmede had gözetmiyorlar.

Haksız işler ardında servete koşuyorlar.

Ne tanrı ne de devlet malı tanıyorlar; her biri başka bir yerde çalıyor. Tanrı - Kadın Doğruluk'un buyurduklarına kulak veren yok; o her ne kadar susarsa da geçmiştekileri, gelecektekileri bilir. Vakti gelince muhakkak görünüp cezalandırır. Böyle işler her şehre kaçılmaz felâketler getirir. Bir çoklarının tatlı canına kıyan yurtdaşlar - arası kavga ve savaşı uykusundan uyandıran şehir çok geçmeden alçak köleliğe düşer. Kötülerin dört gözle bekledikleri karışıklık ve ayaklanmalar arasında içerdeki düşmanlar çok sevdiğiniz şehri kırar geçirirler. Halk böyle kötülüklere uğrar, köle olarak satılmış, insan için çirkin zincirlere vurulmuş birçok fakirler yabancı illere gönderilirler.

Yurtta böylece herkesin başına felâket gelir. Bağçe kapısı onu durduramaz; o yüksek duvarları aşar, kaçıp evin en gizli bir bucağına saklanılsa da muhakkak bulur.

Yüreğim, Atinalılara bunları anlatmamı bana buyurdu. Kanunsuzluk, yolsuzluk şehir için pek çok kötülükler doğurur; kanunları sayma, doğruluk her şeyi düzenli, uygun kılar, bununla birlikte haksızlık edenleri zincire vurur, pürüzlüyü düzgünleştirir, sonsuz isteklere gem vurur, azgınlığın gücünü kırar, şaşkınlığı daha çiçek açarken kurutur, eğriltilmiş hakkı doğrultur, kendini beğenmişliğe haddini bildirir, yurtdaşlar arasındaki ayrılığı ortadan kaldırır, zorlu kavganın ateşini söndürür. Kanunun sözü geçerse insanların bütün işleri uygun olur, doğru olur. (D. 3)

Tarafsızlığı ve politikadaki derin anlayışından dolayı zenginler ile fakirlerin birlikte barıştırıcı olarak seçtikleri Solon, yaptığı işler, koyduğu kanunlar için şunları söylüyor:

Halka yetecek kadar hak, güç verdim. Ölçüyü ne dar tuttum, ne de pek bol. Gücü ellerinde tutanlara, zenginlikleriyle göz kamaştıranlara yakıştı-

ğından çok hiç bir şey almayın dedim. Her iki yanı da sağlam kalkanla korudum, haksız olarak hiç birine ötekini ezdirtmedim. (D. 5, 1—6)

Halkı neler için topladıysam bunlardan hangisi olmadan ben durup dinlendim? Zamanın hâkimlik kürsüsü önünde Olympos'lu tanrıların ulu anası, pek iyi yürekli kara toprak şahidim olacaktır. Onun vücuduna saplanmış sayısız borc taşlarını ben söküp çıkardım; eskiden köle idi, şimdi hürdür. Bir takımı haklı bir takımı haksız olarak köle diye satılmış birçok kimseleri, bunlardan başka borç baskısı altında yurtlarından kaçmış olanları geri getirdim. Bunlar yabanda oradan oraya dolaşırlarken Attika dilini unutmuşlardı; yurtta insana yakışmıyan kölelik boyunduruğu altında inleyen, ağaların zorbalıkları karşısında tirtir titreyenleri hürlüğe ulaştırdım. Zoru hakla birleştirerek, güçle bunları yaptım ve söz verdiğim gibi başardım. Bunlarla birlikte iyi olsun kötü olsun herkes için dosdoğru bir adalet sağlıyan kanunlar koydum. Kötü düşünceli, mal gözlü biri benim yerime öğendireyi eline almış olsaydı halkı elinde tutamazdı. Biribirine düşman iki bölümden birinin o zaman istediklerini, diğerinin düşündüklerini işleseydim Atina birçok erler yitirmişti. Bunlardan dolayı köpek sürüsüyle karşılaşmış bir kurt gibi kendimi korumak için bir o yana bir bu yana dönüyordum. (D. 24)

Başka bir şiirinde halka karşı nasıl davranmanın iyi olduğunu anlatıyor:

Halk başı boş bırakılmaz, gemi çok kasılmazsa yol göstericilerinin ardından güzelce gelir. Zira büyük refaha kavuşanlar onu kaldıracak kadar düşünceli değillerse tokluk böylelerini şaşırtır. (D, 5, 7—10)

Eline fırsat geçmişken, iki yandan birini tutup mutlak hâkim olmadığı için Solon'a söylenen Phokos adlı bir arkadaşı ondan, şu karşılığı alıyor:

Solon hiç de derin düşünceli, anlayışlı bir adam değil [1]; tanrı ona en güzel şeyleri verdiği halde o alayım demedi. Balıklar ağa girmişken kararsızlığından, şaşkınlığından dolu ağı çekmeyi unuttu. Hâkimliği elime geçirip eşsiz zenginliğe kavuşarak yalnız bir güncük olsun Atina'nın tyrann'ı olsam ardından derimin yüzülmesine, soyumun yok edilmesine razıyım.

ana yurduma kötülük etmemiş, ünümü lekeleyip batırmaktan çekinerek tyrann'lığa, kanlı iktidara el uzatmamış isem bundan dolayı hiç utanmam. Böylelikle herkesi daha kolay yeneceğimi sanıyorum.

Yağmıya çıkanların [2] çok büyük ümitleri vardı: bunların her biri zenginliğe kavuşacağını, benim yumuşak sözler kullandığımı, fakat az sonra sert dav-

1 Bu mısralarda Solon *Phokos'u* konuşturuyor.

2 Toprağın zenginlerin elinden alınıp herkese bölüştürülmesini isteyenlerden söz açıyor.

ranacağımı sanıyordu. O zaman pek boş ve budalaca düşünüyorlardı; şimdi ise bana öfkeyle, düşmana bakar gibi, yan yan bakıyorlar. Bunun için bir sebep yok: verdiğim sözleri tanrıların yardımı ile yerine getirdim. Ayrıca boş, manasız hiç bir şey de yapmadım. Beni ne tyrann'lar gibi sertlik, zorlukla işlemek, ne de yurdun zengin toprağından bayla uşağa bir pay vermek sevindirir. (D. 23)

Adaletten, yurdun kurtulmasından başka bir şey düşünmeyen Solon'un tarafsız davranışına hiç de sevinmeyen biribirine düşman her iki bölüme karşı Solon şu mısralatı yazıyor:

Halka açıkça sert bir kaç söz söylemek gerekirse: şimdi ellerine geçen şeyleri gözleriyle rüyalarında bile görmemişlerdi.

Bütün ağalara ve güçlülere gelince, beni öğmeliler, beni dost bilmelilerdi. Bana verilen salahiyet bir başkasına verilseydi hem halkın dizginlerini tutamazdı hem de sütü çalkayıp kaymağını almadan durup dinlenmezdi. Bense döğüşen iki düşman dizisinin arasında bir sınır taşı gibi dikildim durdum. (D. 25)

Üzerine aldığı işin zorluğunu Solon şu bir tek mısrala anlatıyor:

Buyük işlerde kendini herkese beğendirmek güçtür. (D. 5, 11)

SOLON

Tercüme eden: *Suat Y. BAYDUR*
Ankara, Atatürk Lisesi Lâtince Öğretmeni

ŞEHNAME'DEN BİR PARÇA

Şehname *İran dil ve tarihi bakımından eşsiz bir eserdir. Sebüktekin oğlu Mahmud'un (968—1030) Gazne'de hüküm sürdüğü çağlarda, İran tarih ve edebiyatının büyük yaratıcısı Firdevsî tarafından nazmen yapılmıştır. 60 bin beyitten fazla tutan bu eser mesnevî tarzındadır. Üçte birine yakın kısmı Sâman oğulları devri şairlerinden üstat Dakikî tarafından meydana getirilmiş alt tarafını Firdevsî tamamlamıştır.*

Firdevsî, 932 yılında Tus şehrinin Rezan köyünde doğmuş bir çiftçi çocuğudur. Hayatının ilk devirlerinde İran efsanelerine, şiire merak etmiş, fakat muhitine ve çiftliğindeki işlerine bağlanmıştı. Sonraları Gazneye giderek Sultan Mahmud ile tanışmak fırsatını bulmuştur. Gazneli Mahmud, Firdevsî'de gördüğü yüksek tarih ve edebiyat kültürüne bayran olarak kendisine Şehnâme*'nin yazılmasını emretmiş, Şair de otuz yıllık bir çalışma neticesinde bu ölmez eseri meydana getirmiştir.* Şehnâme*'nin en önemli tarafı, İran dilinin Arapçanın yardımı olmadan en büyük kavramları ifade edecek derecede zengin bir edebiyat ve kültür dili olduğunu ispat etmiş olmasıdır. Firdevsî, bu hizmetiyle övünüyor.* «Şu otuz yılda çok zahmetler çektim. Bu farsça ile İran milletini dirilttim.» *diyor.*

Firdevsî bu himmetinin karşılığını görememiş, bazı sebeplerle sultan'ın gözünden düşmüş fakat adını ebediyete götürmüştür. Doksan yıl kadar yaşadığı anlaşılmaktadır.

Aşağıda tercümesini verdiğimiz parça, Şehnâme*'nin* Dahhâk ve Gâve *efsanesinden bahsetmektedir.*

DAHHÂK'İN DEMİRCİ GÂVE İLE MACERASI

Dahhâk de, beri yandan, gece gündüz Feridun'un adını dilinden düşürmez oldu.

Onun korkusundan, boyu iki büklüm oldu, ; yüreği korku ile doldu.

Bir gün, fil dişinden yapılmış olan tahtının üzerinde oturup başına firuze tacını giymişti.

Padişahlığını kuvvetlendirmek için, her memleketin ileri gelenlerini topladı.

825. Ve onlara şöyle dedi: «Ey, hüner ve akıl sahipleri!

«Benim, gizli bir düşmanım olduğu, siz akıllılarca bilinmiyen bir şey değildir.

«Ben,[1] hiçbir zaman, düşmanı hor görmem, zamanın bir kötülük etmesinden korkarım.

---

1 **Nüsha: O yaşça küçükse de, başça büyüktür. Soyca da zorlu bir yiğittir. O delikanlının yaşça küçüklüğüne bakmayın ! akıllı bir kişi demiştir ki:**

« Bir düşman ne kadar âciz ve küçük olursa olsun, onu elinden hiç bir iş gelmez saymamalıdır ! »

«Bunun için bana; insanlardan, devlerden ve perilerden toplanmış, şimdikinden daha büyük bir ordu lâzım.

«Bu işde bana yardım etmelisiniz. Çünkü ben tek başıma bu işin altından kalkamam!

830. «Şimdi, benim hakkımda bir zabıt tutun.. onda, iyilikten başka bir şey yapmadığımı,

«Doğru sözden başka bir şey söylemediğimi ve adâlette kusur etmediğimi belirtin!» dedi.

O doğru adamlar, korkudan istediğini yapmıya razı oldular.

Ejderlerden korkmıyan Dahhâk hakkında tuttukları bu zabıtta, genç ve ihtiyar, hepsi şahitlik ettiler.

O, sırada, birdenbire, padişahın sarayının önünde, adalet istiyen bir adamın gürültüsü işitildi.

835. Adamı padişahın huzuruna getirdiler, o büyük adamların yanına oturttular.

Padişah ona, kızgınlıkla: «Sana zulmeden kimdir? söyle!» dedi.

Adam, coşarak ve elleriyle başına vura, vura: «Padişahım, ben adâlet istiyen Gâve'yim!

«İşte koşa koşa, sana geldim, senden adâlet isterim. Canımın acısiyle senin elinden inlemekteyim!

«Eğer sen adâlet yapmayı âdet edinirsen, senin kadrin artar.

840. «Sen bana çok zulmettin.. Her zaman gönlümü neşterliyorsun!

«Eğer sen bana zulmetmeyi reva görmüyorsan, oğluma neden el uzatıyorsun?

«Benim dünyada on sekiz oğlum vardı. Bu on sekizden şimdi ancak bir teki kaldı..

«Bu bir oğlumu bana bağışla.. Her zaman ciğerimin yandığını gözünün önüde tut!

«Padişahım, bana söyle, ben ne kabahat yaptım? Eger suçsuzsam, bana zulmetmek için bahane arama!

845. «Ey, taç sahibi! benim halime bak da, derdime dert katma..

«Zaman belimi iki büklüm etti.. Yüreğim umutsuz, başım dertle dolu.. Gençliğim ve oğullarım elimden gitti. Dünyada evlâd gibi, insanı kendine çeken hiçbir bağ yoktur.

«Nihayet, zulmün de bir ortası, bir sonu, bir sınırı ve bir sebebi olur.

«Söyle, sen, ne sebeple benim başıma dünyanın felâketini getiriyorsun?

850. «Ben, kimseye zararı olmıyan bir demirci parçası olduğum halde, padişahın eliyle başıma ateşler yağıyor..

«Sen bir padişahsın ve ejder yapılısın ama, yine de bana adâlet göstermen lâzım!

«Sen yedi iklimin padişahısın diye, neden, bütün zahmetler bizim nasibimiz olsun?

«Bana ettiğin zulümlerin hesabını beraberce görsek, âleme göstersek, herkes şaşar, kalır!

«Ve böylece, öldürülme sırasının benim oğullarıma nasıl geldiği,

855. «Senin yılanlarına yedirilmek için beyinlerinin nasıl çıkarıldığı da yine herkesçe anlaşılmış olur!» dedi.

Dahhâk, bu sözleri duyunca, büyük bir şaşkınlığa uğradı. Bunun üzerine oğlunu ona bağışladılar ve tatlılıkla gönlünü almıya çalıştılar.

Padişah, ona da, kendisi için yapılmış olan tutulgayı imzalamasını emretti.

Gâve, tutulgayı okur okumaz, memleketin orada bulunan ileri gelenlerine döndü.

860. Ve yine coşarak: «Ey, devrin köleleri! yüreğinizden Tanrı korkusu silinmiş,

«Hepiniz cehennemin yolunu tutmuş, gönlünüzü devrin sözüne bağlamışınız!

«Benim ne padişahtan bir korkum var, ne de bu tutulgayı imzalarım!»

Dedikten sonra, köpüre köpüre ve kızgınlıktan titriye titriye yerinden fırladı, tutulgayı yırtıp ayaklarının altında çiğnedi..

Değerli oğlu önünde olduğu halde, bağıra, bağıra, söylene söylene saraydan dışarıya çıktı.

865. Memleketin o büyük adamları, padişahı övdükten sonra, ona: «Ey, yeryüzünün ünlü padişahı!

«Savaş gününde felek bile senin başına soğuk bir rüzgâr estiremezken,

«Nasıl oluyor da, doğru dürüst konuşmasını bile bilmiyen bu Gâve senin huzurunda bu kadar ileri gidebiliyor?

«Yüreği ve başı [1] kinle dolu.. Buradan öyle bir gidiş gitti ki, Feridun'la sözleşmiş olduğu sanılabilir!

«Dünyada, biz du kadar çirkin bir iş görmüş değiliz! Şimdi gördük ve şaşırdık kaldık.. » dediler.

870. Ünlü Padişah onlara şöyle söyledi: «Şimdi benim söyliyeceğime de şaşacaksınız. [2]

«Gâva saraya girip de kulaklarıma onun sesi gelince.

«Onunla aramızda sanki demirden yapılmış bir dağ peyda oldu.

«İki elini başına vurunca, şaşkınlıktan, sanki yüreğim param parça oldu..

---

1 Nüsha Sana karşı yeminimizi taşıyan tutulgayı param parça etti ve senin buyruğunu hiçe saydı.

2 Nüsha Padişah, memleketin yaşlılarına şöyle söyledi « korkuyorum ki aydınlık günlerim kararmasın»

«Bilmem ki, bundan sonra, daha neler olacak? Âlemin sırlarını kim kavrayabilir ki? .» dedi.

875. Gâve saraydan çıkınca halk, çarşının ortasında, etrafını sarıverdi.

Gâve, kendisinden geçmiş olarak, herkesi adâlet istemeğe çağırdı..

Demircilerin demir döverlerken önlerine örttükleri deriyi,

Bir mızrağın ucuna geçirdi. Bunun üzerine, çarşı halkı birbirine girdi, bir toz dumandır yükseldi.

Gâve mızrak elinde hem yürüyor, hem de coşkunlukla halka seslenerek:

«Ey Tanrıya tapan, ünlü kişiler!

880. «Feridun'un tarafını tutan, Dahhâk'in boyunduruğundan kurtulur,

«Birer, birer Feridun'un yanına gidelim ve onun büyüklüğü sayesinde yrşıyalım.

«Bilin ve söyleyin [1] ki: Dahhâk bir Ehrimen'dir ve Tanrıya tâ gönülden düşmandır.

«Şu değersiz derinin sayesinde, dost ve düşman birbirinden ayrılacaktır.!» diyordu..

Yiğit Gâve, en önde gidiyor ve etrafındaki kalabalık gittikçe büyüyordu..

885. O, Feridun'un nerede olduğunu biliyordu.. Başını alıp doğru oraya yollandı..

Nihayet, yeni padişahın sarayına vardı. Gâve uzaktan görününce, sevinç çığlıkları yükseldi..

Feridun, mızrağın ucundaki deriyi hayırlı bir fal saydı.

Onu rum kumaşlariyle süsledi, üzerine altından nakışlar yaptırdı.

Padişah, bayrağın bir ay çevresi gibi başının üzerinde dalgalanmasını hep hayra yordu.

890. Sonra, bayrağın tepesinden kırmızı, sarı, mor, kumaşlar sarkıttı ve ona «Gâve'nin bayrağı» adını verdi.

Bu tarihtenberi, kim tahta oturup da başına padişahlık külahını giydise,

Bu değersiz demirci derisine yeni, yeni mücevherler astı.

İşte Gâve'nin değerli ipekli kumaşlarla bu şekle giren bayrağı,

Karanlık gecede doğan bir güneşe döndü ve dünyanın kalbi onun verdiği ümitlerle doldu..

895. Geleceğin olaylarını bağrında gizliyen felek, böylece, dönmesine devam ederken,

Dünyanın değişen halini ve fakat halâ Dahhâk'e boyun eğişini gören Feridun,

Kemerini kuşanıp başına padişahların tacını giyerek annesinin yanına geldi.

---

1 Nüsha «Bilin ve söyleyin» yerine «çabuk olun».

Ona: «Ben, savaşa gidiyorum. Tanrıya dua etmekten başka bir işin olmasın.

«Tanrı, yeryüzündeki herşeyden üstündür. Saadet ve musibet anında iki elini ona açmalısın![1] dedi.

Annesi, kipriklerinden gözyaşları döktü ve yüreğinden kanlar akarak Tanrısına seslendi:

«Ey, dünyayı yaratan Tanrım, ben sana sığınıyorum..

«Sen onun yüreğinden kötülerin korkusunu sil ve yeryüzünü akılsızlardan temizle!» dedi.

Feridun başka kimseye haber vermeden, yol hazırlığına başladı.

Feridun'un, birbirine benziyen ve yaşça kendisinden büyük olan, iki erkek kardeşi vardı.

905. Birinin adı Kiyanûş, ötekinin adı da Pürmaye idi.

Feridun, onlara dedi ki: «Ey, yiğitler, şen ve bahtiyar olun!

«Dünya, iyilik yapmak için de döner.. Büyüklüğün külahı da yine bize gelir.

«Demircilerin usta olanlarını gidin buraya getirin de, bize büyük bir gürz yapsınlar!»

Feridun bu sözleri söyler söylemez, kardeşleri hemen demirciler çarşısına koştular.

910. Bu sanatta tanınmış ne kadar demirci varsa, hepsi Feridun'un yanına geldi.

Feridun hemen pergeri eline aldı ve onlara gürzün şeklini çizdi.

Toprağın üzerine çizdiği bu şekil, bir öküz başına benziyordu,

Bunun üzerine demirciler derhal işe başladılar ve bitirir bitirmez,

Güneş gibi parıl parıl parlıyan bu ağır gürzü cihan padişahına götürdüler.

915. Feridun, demircilerin bu eserini çok beğendi; onlara elbise, altın ve gümüş bağışladı.

Bundan başka onlara birçok kutlu ümitler verdi, birçok vaitlerde bulundu.

«Eğer o ejderhayı yere serebilirsem, başınızı tozdan temizlerim!

Tanrının adı ile başlar, bütün dünyaya adâleti yayarım!» dedi.

FİRDEVSİ

Tercüme eden: *Necati LUGAL*
Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Profesörlerinden

1 Nüsha «Saadet ve musibet anında iki elini ona açmalısın!» yerine «karşılaşacağın her çetin işde ancak ona el açmalısın!»

LOVE'S LABOUR'S LOST

ACT I

SCENE I

The King of Navarre's Park.

Enter Ferdinand, King of Navarre, Biron, Longaville, and Dumain

KING. — Let fame that all hunt after in their lives,
Live register'd upon our brazen tombs,
And then grace us in the disgrace of death;
When, spite of cormorant devouring Time,
Th' endeavour of this present breath may buy
That honour which shall bate his scythe's keen edge,
And make us heirs of all eternity.
Therefore, brave conquerors—for so you are,
That war against your own affections
And the huge army of the world's desires—
Our late edict shall strongly stand in force:
Navarre shall be the wonder of the world;
Our court shall be a little academe,
Still and contemplative in living art.
You three, Biron, Dumain, and Longaville,
Have sworn for three years' term to live with me,
My fellow-scholars, and to keep those statutes
That are recorded in this schedule here:
Your oaths are pass'd; and now subscribe your names,
That his own hand may strike his honour down
That violates the smallest branch herein:—
If you are arm'd to do, as sworn to do,
Subscribe to your deep oaths, and keep it too.
LONG. — I am resolv'd; 'tis but a three years' fast:
The mind shall banquet, though the body pine:
Fat paunches have lean pates, and dainty bits
Make rich the ribs, but bankrupt quite the wits.
DUM. — My loving lord, Dumain is mortified:

AŞKIN EMEĞİ BOŞA GİTTİ

PERDE I

SAHNE I

Navarre kıralının sarayının bahçesi.

Kıral, Biron, Longaville, Dumain girerler.

KIRAL. — Yaşadığı kadar herkesin peşinden koştuğu şöhret, tunç mezarlarımızın üstüne kazılsın da ölüm bizi alçalttığı zaman o yükseltsin. Nefes aldığımız kadar gösterdiğimiz gayret, aç gözlü zamanın rağmına, onun tırpanının keskin ucunu körletecek bir şeref kazandırarak bizi ebediyetin mirasçısı etsin. Bunun için, yiğit fatihler — çünkü siz kendi meyillerinize olduğu kadar dünya arzularının koca ordusuna karşı da harp açtığınız için fatihsiniz — geçenlerde verdiğimiz karar hiç değişmeden olduğu gibi kalacaktır: Navarre dünyayı hayrette bırakacak. Sarayımız, ölmiyecek eserler üzerinde durup derin düşüncelere dalan bir akademia olacak. Biron, Dumain, Longaville: üçünüz de çalışma arkadaşım olarak benimle üç sene yaşamaya, ve şu cetveldeki yasakları tutmaya and içtiniz. Andınız kâğıda geçti. Şimdi isimlerinizi de yazın ki burada sayılı yasakların en küçük bir tanesine bile saygısızlıkta bulunan, şerefini kendi eliyle yere çalmış olsun. Yemin etmiye olduğu kadar o yemini tutmaya da hazırlıklı iseniz hem büyük andınıza imzanızı koyun, hem de ondan şaşmayın.

LONGAVILLE. — Ben kararımı verdim. Üç senelik bir oruç tutacağım demektir, o kadar: beden aç kalsa bile zihin ziyafete konacak. İri göbeklerin cılız beyinleri olur; güzel yemekler de etten yana insanı zengin eder ama zekâya top attırır.

DUMAIN. — Sevgili efendimiz, Dumain duygularını körletti; bu dünyanın kaba zevklerini kaba dünyanın aşağılık kölelerine fırlatıp atıyor. Sev-

The grosser manner of these world's delights
He throws upon the gross world's baser slaves:
To love, to wealth, to pomp, I pine and die;
With all these living in philosophy.

BIRON. — I can but say their protestation over;
So much, dear liege, I have already sworn,
That is, to live and study here three years.
But there are other strict observances;
As not to see a woman in that term,
Which I hope well is not enrolled there:
And one day in a week to touch no food,
And but one meal on every day beside;
The which I hope is not enrolled there:
And then to sleep but three hours in the night,
And not be seen to wink of all the day,
When I was wont to think no harm all night,
And make a dark night too of half the day,
Which I hope well is not enrolled there.
O, these are barren tasks, too hard to keep,
Not to see ladies, study, fast, not sleep.

KING. — Your oath is pass'd to pass away from these.

BIRON. — Let me say no, my liege, an if you please.
I only swore to study with your grace,
And stay here in your court for three years' space.

LONG. — You swore to that, Biron, and to the rest.

BIRON. — By yea and nay, sir, then I swore in jest.
What is the end of study? let me know.

KING. — Why, that to know which else we should not know.

BIRON. — Things hid and barr'd, you mean, from common sense?

KING. — Ay, that is study's god-like recompense.

BIRON. — Come on, then; I will swear to study so,
To know the thing I am forbid to know;
As thus,—to study where I well may dine,
When I to feast expressly am forbid;
Or study where to meet some mistress fine,
When mistresses from common sense are hid;
Or, having sworn too hard a keeping oath,
Study to break it and not break my troth.

giye, zenginliğe, ihtişama: hepsine hasret gitmeye hazırım; bunlarla sade hayalimde yaşarım.

BIRON. — Ben de ancak onların sözlerini tekrarlıyabilirim. O kadarına, yani burada üç sene yaşayıp okumaya zaten yemin ettim, aziz efendimiz. Ama daha başka sıkı yasaklar da var: bu arada kadın yüzü görmemek gibi. Umarım ki bu kayıt cetvele girmemiştir. Sonra, haftada bir gün hiç bir şey yememek, öteki günler de sade bir öğün yemek kaydı var. Umarım ki bu da o cetvele girmemiştir. Bunlardan başka, ben gecenin bir zararı yok sanır, hattâ gündüzün yarısını da karanlık geceye çevirirken, bütün gün göz kırpmamak, geceleri de yalnız üç saat uyumak kaydı var. Umarım ki bu da o cetvele girmemiştir. Ah, kadın yüzü görmemek, okumak, yemek yememek, uyumamak bunlar çok kuru işler, yerlerine getirilmesi çok güç.

KIRAL. — Bunlardan vazgeçeceğine bir kere yemin ettin.

BIRON. — İzninizle hayır diyeyim, efendimiz. Yalnız siz efendimle çalışmaya, sarayınızda üç senelik bir zaman kalmaya and içtim.

KIRAL. — Hem ona and içtin Biron, hem ötekilerine.

BIRON. — Öyleyse, şakadan and içmişim, efendimiz. Okumanın gayesi ne, bilmek isterdim.

KIRAL. — Ne mi? Okumasak bilmemiş olacağımız şeyleri bilmek.

BIRON. — Sağduyumuzdan gizli kalan şeyleri demek istiyorsunuz, değil mi?

KIRAL. — Evet; okumanın ilâhî mükâfatıdır bu.

BIRON. — Peki öyleyse; o yolda okuyup bana yasak edilen şeyleri öğrenmeye and içerim. Şöyle ki: yemek yemem bilhassa yasak edilince nerde karnımı iyice doyurabilirim, onu öğrenirim. Sevgililer gözden uzaklaştırılınca güzel bir sevgili ile nerde buluşulur, onu öğrenirim. Yahut tutması çok güç bir yemin edince, şerefimi bozmadan onu nasıl bozarım, bunu öğrenirim.

If study's gain be thus, and this be so,
Study knows that which yet it doth not know.
Swear me to this, and I will ne'er say no.
KING. — These be the stops that hinder study quite,
And train our intellects to vain delight.
BIRON. — Why? all delight are vain, and that most vain,
Which with pain purchas'd doth inherit pain:
As, painfully to pore upon a book,
To seek the light of truth; while truth the while
Doth falsely blind the eyesight of his look:
Light seeking light doth light of light beguile:
So, ere you find where light in darkness lies,
Your light grows dark by losing of your eyes.
Study me how to please the eye indeed,
By fixing it upon a fairer eye,
Who dazzling so, that eye shall be his heed,
And give him light that it was blinded by.
Study is like tbe heaven's glorious sun,
That will not be deep-search'd with saucy looks;
Small have continual plodders ever won,
Save base autbority from others' books.
These earthly godfathers of heaven's lights
That give a name to every fixed star,
Have no more profit of their shining nights
Than those that walk and wot not what they are.
Too much to know is to know nought but fame;
And every godfather can give a name.
KING. — How well he's read, to reason against reading!

SHAKESPEARE

Eğer okumaktan edinilecek kazanç buysa, bu da böyleyse, okumak henüz bilmediği şeyi biliyor demektir. Beni buna yemin ettirin, hayır demem.

KIRAL. — Bunlar okumayı yolundan alıkoyan engellerdir, zihnimizi boş zevklere alıştırırlar.

BIRON. — Niye, bütün zevkler boştur. En boşları da: parayla kendine dert satın almaktır; hakikat ışığını arayacağım diye derde katlanıp kitapların üstüne eğilmektir. Halbuki arada hakikat insanın gözüne kahpecesine perde çekiyordur: göz ışığı ararken ışığı gören gözün kör olmasına meydan verir. Böylece, karanlığın neresinde ışık bulunduğunu keşfetmeden, insan gözlerini kaybeder, ışığı kararır. Bana, gözümü nasıl, daha güzel bir gözden ayırmıyarak, hoş edeceğimi öğretin. Bakışından kamaşınca bu göz artık onun çerağı olsun da kendisini kör eden ışığı ona versin. Okumak gökyüzünün nurlu güneşi gibidir: küstah gözlerle fazla derinlerine bakmaya gelmez. Durmadan okuyanlar başkalarının kitaplarından gelme değersiz bir salâhiyetten fazla bir şey kazanmış olmazlar pek. Gökyüzündeki ışıkların bu isim babaları her yıldıza bir ad takmakla, yıldızlı gecelerden, o yıldızların adlarını bilmeksizin dolaşanlardan daha fazla bir kazanç elde etmezler. Çok bilmek şöhretten başka bir şey bilmemek demektir. İş isim takmaya kalıyorsa, hangi isim babası olsa bu işi yapar.

KIRAL. — Okumaya karşı mantık yürütmek için ne de iyi okumuş!

Tercüme eden: *Orhan BURİAN*
Dil ve Tarih — Coğrafya Fakültesi Doçentlerinden

MY LAST DUCHESS

That's my Last Duchess painted on the wall,
Looking as if she were alive. I call
That piece a wonder, now: Fra Pandolf's hands
Worked busily a day, and there she stands.
Will't please you sit and look at her? I said
«Fra Pandolf» by design, for never read
Strangers like you that pictured countenance,
The depth and passion of its earnest glance,
But to myself they turned (since none puts by
The curtain I have drawn for you, but I)
And seemed as they would ask me, if they durst,
How such a glance came there; so, not the first
Are you to turn and ask thus. Sir, 'twas not
Her husband's presence only, called that spot
Of joy into the Duchess' cheek; perhaps
Fra Pandolf chanced to say, «Her mantle laps
Over my lady's wrist too much,» or «Paint
Must never hope to reproduce the faint
Half-flush that dies along her throat:» such stuff
Was courtesy, she thought, and cause enough
For calling up that spot of joy. She had
A heart how shall I say?-too soon made glad,
Too easily impressed: she liked whate'er
She looked on, and her looks went everywhere.
Sir, 'twas all one! My favor at her breast,
The dropping of the daylight in the west,
The bough of cherries some officious fool
Broke in the orchard for her, the white mule
She rode with round the terrace-all and each
Would draw from her alike the approving speech,
Or flush, at least. She thanked men,-good but! thanked
Somehow-I know not how - as if she ranked

SON DÜŞESİM

Dramatik bir monolog olan aşağıdaki manzume meşhur İngiliz şairi Robert Browning'in (1812—1889) en kuvveli eserlerinden biridir.

İtalyan asılzadelerinden Ferrara dükasına ismi belirtilmiyen bir kont tarafından gönderilen elçi, kontun kızına tâlip olan düka'ya kontun tekliflerini getirmiştir. Manzume başladığı sırada düka ile elçi evlenme teklifinin müzakere edilmekte olduğu salona dönmektedirler. Yolda düka durur; elçiye, sanki tesadüfenmiş gibi, bir portre gösterir ve büyük bir soğukkanlılıkla bunun son düşesi (karısı)) olduğunu söyler. Başkalarına iltifat etmek suretiyle dükanın adını ve şerefini ayaklar altına almış olması yüzünden kendisini öldürdüğünü anlatır. Bu konuşmanın asıl gayesi tabiatiyle dükanın şerefini lâyıkiyle muhafaza etmediği takdirde müstakbel düşesin başına neler geleceğini elçiye anlatmaktır.

Manzumedeki Fra Pandolf ve Innsbruk'lu Claus adları şair tarafından uydurulmuştur.

Duvarda gördüğünüz yağlı boya, benim son düşesimin resmi. Sanki canlı gibi duruyor, değil mi? Bu eser bence bir harikadır: Fra Pandolf'un elleri bütün bir gün durup dinlenmeden çalıştı, işte şimdi de karşınızda. Oturup bakmaz mısınız ona? «Fra Pandolf» diye mahsus söyledim, çünki resimde gördüğünüz bu yüze sizin gibi bir yabancının gözü hiç değmemiş, hiçbir yabancı samimî bakışlarının manasını, heyecanını okumamıştır. O yalnız bana böyle bakabilirdi (çünki sizin için açtığım bu perdeye benden başka kimse el süremez) hani, çekinmeseler bana soracaklar, bu bakışlar neden böyle diyecekler; ya! dönüp de böyle bir suali bana ilk soran siz değilsiniz. Efendim, düşesin yanaklarındaki bu sevinç belirtisini yaratan yalnız kocasının varlığı değildi. Belki de Fra Pandolf: «Mantosu hanımımın bileklerini çok kapayor,» yahut, «Boya hiç bir zaman düşesin boynuna doğru kaybolan o hafif penbeliği taklide yeltenmemelidir.» derdi. O bu gibi sözleri nezaket icabı bilir, güzel yanak çukurlarını göstermek için yeter sebeb sayardı. Öyle bir kalbi vardı ki onun, nasıl diyeyim, kolayca seviniverir, kolayca tesire kapılıverirdi. Neye baksa beğenip seviverirdi, hem her şeye bakardı da. Efendim, onun için hepsi birdi! Göğsünde yatarken ona ettiğim iltifat, batıda gün ışığının sönüp gitmesi, yaranma sevdasiyle bir budalanın meyve bahçesinden kırıp getirdiği kiraz dalları, taraçada binip gezinti yaptığı beyaz katır, hepsi, her biri onun beğendiğini gösteren sözleriyle karşılaşır, hiç değilse yanaklarına hafif bir kızartı verirdi. Erkeklere teşekkür ederdi — İyi! ama öyle bir teşekkür ki, bilmem nasıl diyeyim. ona hediye ettiğim dokuz yüz senelik adımı her hangi birinin hediyesi ile bir tutar

With anybody's gift. Who'd stoop to blame
This sort of trifling? Even had you skill
In speech-(which I have not)-to make your will
Quite clear to such an one, and say, «Just this
Or that in you disgust me; here you miss,
Or there exceed the marl»-and if she let
Herself be lessoned so, nor plainky set
Her wits to yours, forsooth, and made excuse,
-E'en then would be some stooping; and I choose
Never to stoop. Oh sir, she smiled, no doubt,
Whene'er I passed her; but who passed without
Much the same smile? This grew; I gave commands;
Then all smiles stopped together. There she stands
As if alive. Will't please you rise? We'll meet
The company below, then. I repeat
The Count your master's known munificence
Is ample warrant that no just pretence
Of mine for dowry will be disallowed;
Thought his fair daughter's self, as I avowed
At starting, is my object. Nay, we'll go
Together down, sir. Notice Neptune, though,
Taming a sea-horse, thought a rarity,
Which Claus of Innsbruck cast in bronze for me!

ROBERT BROWNING

gibi. Böyle zırva şeyleri suç saymıya kim tenezzül eder ki? Hatta eğer güzel söz söylemekte usta iseniz —(ki ben değilim)— böyle bir insana iradenizi kabul ettirmek için: «Senin şu halinden, bu tavrından nefret ediyorum; burada haddini bilmiyorsun, şurada da haddini aşıyorsun»— deseniz o da, bunlardan ders alsa, iradenize boyun eğse, hatta af dilese, bunda bile bir alçalma vardır; bense işte buna hiç tenezzül etmek istemem. Evet efendim, ne vakit yanından geçsem şüphesiz gülümserdi; ama dışarıdan da kim geçse ona da aynı tebessümü yağdırırdı. Baktım bu iş fazlalaştı; emir verdim; bütün tebessümler kökünden kesildi o zaman. İşte sanki canlı gibi duruyor orada. Lûtfen kalkar mısınız? Aşağıdakilerin yanına gitsek artık. Tekrar ediyorum, efendiniz Kont'un herkesce bilinen cömertliği dırahoma hususundaki haklı isteklerimin reddedilmeyeceğine açık bir delildir; esasen önceden de söylediğim gibi bu işde gayem dırahoma değil, güzel kızının kendisidir. Yok, beraber ineriz efendim. Ama bakınız Neptunus'a, bir deniz atını terbiye ediyor. Bulunmaz bir eser diyorlar buna; Innsbruck'lu Claus benim için bronzdan dökmüştü.

Tercüme eden: *Turgut S. EREM*
Londra Talebe Müfettişi

DIE NATUR

Natur! Wir sind von ihr umgeben und umschlungen — unvermögend, aus ihr herauszutreten, und unvermögend, tiefer in sie hineinzukommen. Ungebeten und ungewarnt nimmt sie uns in den Kreislauf ihres Tanzes auf und treibt sich mit uns fort, bis wir ermüdet sind und ihrem Arme entafllen.

Sie schafft ewig neue Gestalten; was da ist, war noch nie, was war, kommt nicht wieder — alles ist neu und doch immer das Alte.

Wir leben mitten in ihr, und sind ihr fremde. Sie spricht unaufhörlich mit uns, und verräet uns ihr Geheimnis nicht. Wir wirken bestaendig auf sie und haben doch keine Gewalt über sie.

Sie scheint alles auf Individualitaet angelegt zu haben und macht sich nichts aus den Individuen. Sie baut immer und zerstört immer, und ihre Werkstäette ist unzugaenglich..

Sie lebt in lauter Kindern, und die Mutter, wo ist sie?—Sie ist die einzige Künstlerin: aus dem simpelsten Stoff zu den grössten Kontrasten; ohne Schein der Anstrengung zu der grössten Vollendung—zur genausten Bestimmheit, immer mit etwas Weichen überzogen. Jedes ihrer Werke hat ein eigenes Wesen, jede ihrer Erscheinungen den isoliertesten Begriff, und doch macht alles Eins aus.

Sie spielt ein Schauspiel: ob sie es selbst sieht, wissen wir nicht, und doch spielt sie's für uns, die wir in der Ecke stehen.

Es ist ein ewiges Leben, Werden und Bewegen in ihr, und doch rückt sie nich weiter. Sie verwandelt sich ewig, und ist kein Moment Stillestehen in ihr. Fürs Bleiben hat sie keinen Begriff, und ihren Fluch hat sie ans Stillestehen gehaengt. Sie ist fest. Ihr Tritt ist gemessen, ihre Ausnahmen selten, ihre Gesetze unwandelbar.

Gedacht hat sie und sinnt bestaendig; aber nicht als ein Mensch, sondern als Natur. Sie hat sich einen eigenen allumfassenden Sinn vorbehalten, den ihr niemand abmerken kann.

Die Menschen sind alle in ihr und sie in allen. Mit allen treibt sie ein freundliches Spiel und freut sich, je mehr mann ihr abgewinnt. Sie treibt's mit vielen so im Verborgenen, dass sie's zu Ende spielt, ehe sie's merken.

Auch das Unnatürlichste ist Natur, auch die plumpste Philisterei hat etwas von ihrem Genie. Wer sie nicht allenthalben sieht, sieht sie nirgendwo recht.

TABİAT

Bu yazı Goethe'nin tabiat hakkındaki düşünceleri ve türlü tabiat olayları üzerindeki incelemelerine ait yazılarından Wilhelm Troll'ın seçtiği ve «Goethes morphologische Schriften» adıyle neşrettiği kitaptan alınmıştır.

Tabiat! Biz onunla öyle çevrilmiş, öyle sarmaş dolaş olmuşuzdur ki ne içinden çıkmaya gücümüz yeter, ne de içinde daha derine girmeye. O bizi ricasız, habersiz durmadan dönen oyun halkasına alır ve bizi yorulup ta onun kollarından düşünceye kadar sürükler gider.

Daima yeni şekiller yaratır. Şimdi ne varsa biraz önce yoktu, olan bir daha olmaz. Her şey yenidir, ama herşey daima gene eskisidir.

Biz onun tam içinde yaşarız, ama onun yabancısıyız. Durmadan bizimle konuşur, ama sırrını söylemez. Daima tesir ederiz ona, ama cebredemeyiz. Bireyliğe çok önem veriyormuş gibi görünür, ama teke de hiç değer vermez. Daima yapar, daima bozar, atölyesine de girilemez.

Hep çocuklarda yaşar o, ama annesi! o nerede? O biricik sanatkârdır. En basit maddelerden en büyük tezadlar yaratır, ama ne iyice tamamlamaya ne de tam kesinliğe hiç de özenmez; her şey yumuşak bir havla örtülüdür.

Eserlerinin herbirinde ayrı bir varlık, görünüşlerinin her birinde ayrı bir mâna vardır, ama hepsi gene birdir.

O bir piyes oynuyor, acap onu kendisi de görüyor mu? bilmiyoruz. Fakat onu bizim için, bizim gibi köşede kalanlar için oynuyor.

Onda sonsuz bir hayat, sonsuz bir oluş, sonsuz bir hareket vardır, ama hiç de ilerlemez. Daima değişir, bir saniye duru yoktur. Durmak nedir bilmez o; durmaya lânet etmiştir. Metindir. Adımı ölçülü, istisnaları nadirdir; kanunu değişmez.

Düşün müştür, daima da düşünür, ama bir insan gibi değil, tabiat gibi. Kendisine herşeyi kavrayan özel bir mâna ayırmıştır, ama onu kimse sezemez.

İnsanların hepsi onun içinde, o da insanların içindedir. Herkesle eğlenceli bir oyun oynar ve kendisinden ne kadar hoşlanılırsa o kadar sevinir. Birçokları ile gizlice uğraşır ve uğraştıkları bunu sezmeden o işini bitirir.

Tabiî olmayan da tabiattır. En kaba saba şeylerde bile onun dehasından bir parça vardır. Nedense onu bir kez göremiyen artık bir daha doğru göremez.

Sie liebt sich selber und haftet ewig mit augen und Herzen ohne Zahl an sich selbst. Sie hat sich selbst auseinandergesetzt, um sich selbst zu geniessen. Immer laesst sie neue Geniesser erwachsen, unersaetlich sich mitzuteilen. Sie freut sich an der Illusion. Wer diese in sich und andern zerstört, den straft sie als der strengste Tyrann. Wer ihr zutraulich folgt, den drückt sie wie ein Kind and ihr Herz.

Ihre Kinder sind ohne Zahl. Keinem ist sie überall karg, aber sie hat Lieblinge, an die sie viel verschwendet und denen sie viel aufopfert. Ans Grosse hat sie ihren Schutz geknüpft.

Sie spritzt ihre Geschöpfe aus dem Nichts hervor und sagt ihnen nicht, woher sie kommen und wohin sie gehen. Sie sollen nur laufen; die Bahn kent sie.

Sie hat wenige Triebfedern, aber nie abgenutzte, immer wirksam, immer mannigfaltig.

Ihr Schauspiel ist immer neu, weil sie immer neue Zuschauer schafft. Leben ist ihre schönste Erfindug, und der Tod ist ihr Kunstgriff viel Leben zu haben.

Sie hüllt den Menschen in Dumpfheit ein und spornt ihn ewig zum Lichte. Sie macht ihn abhaenging zur Erde, traeg und schwer, und schüttelt ihn immer wieder auf.

Sie gibt Bedürfnisse, weil sie Bewegung liebt. Wunder, dass sie alle diese Bewegung mit so wenigem erreicht. Jedes Bedürfnis ist Wohltat; schnell befriedigt, schnell wieder erwachsend. Gibt sie eins mehr, so ist's ein neuer Quell der Lust; aber sie kommt bald ins Gleichgewicht.

Sie setzt alle Augenblickr zum laengsten Lauf an und ist alle Augenblicke am Ziele.

Sie ist die Eitelkeit selbst, aber nicht für uns, denen sie sich zur grössten Wichtigkeit gemacht hat.

Sie laesst jedes Kind an sich künsteln, jeden Toren über sich richten Tausende stumpf über sich hingehen und nichts sehen und hat an allen ihr Freude und findet bei allen ihre Rechnung.

Man gehorcht ihren Gesetzen, auch wenn man ihnen widerstrebt; man wirkt mit ihr, auch wenn man gegen sie wirken will.

Sie macht alles, was sie gibt, zur Wolhtat, denn sie macht es erst unentbehrlich. Sie saumet, dass man sie verlange; sie eilet, dass man sie nicht satt werde.

Sie hat keine Sprache noch Rede, aber sie schafft Zungen und Herzen, durch die sie fühlt und spricht.

Ihre Krone ist die Liebe. Nur durch sie kommt man ihr nahe. Sie macht Klüfte zwischen allen Wesen, und alles will sich verschlingen. Sie hat alles

Kendi kendini sever. Sayısız gözlerle, sayısız kalplerle kendine bağlıdır. Kendi zevkini çıkarmak için kendini parça parça etmiştir. Kendini göstermeye doyamadığı için durmadan yeni zevk ehli yetiştirir. Hülyalardan hoşlanır; kendinin ve başkasının hülyasını bozanı en şiddetli zalim gibi cezalandırır. Ama ona güvenip uyanı da çocuk gibi bağrına basar.

Çocuklarının sayısı yoktur onun. Hiç birine karşı o kadar cimri de değildir, ama uğruna çok israflar, çok fedakârlıklar ettiği gözdeleri de vardır. Yalnız büyükleri korur o.

Yaratıklarını sanki hiçden çıkarıverir. Nereden gelip nereye gittiklerini de söylemez. Onlara düşen sadece koşmakdır. Yolu, o kendi bilir.

Onun hareket zemberekleri azdır, ama hiç eskimezler; daima etkin, daima değişiktirler.

Piyesi daima yenidir; çünkü daima yeni seyirciler yaratır. Hayat onun en güzel icadıdır ve ölüm, çok hayatı olması için bir sanat hilesidir.

İnsanı hep karanlıkta tutar ama daima ışığa doğru mahmuzlar. Yere sımsıkı bağlamıştır, ama durmadan da sarsaklar.

İhtiyaçlar yaratır. Çünkü hareketi sever. Bütün bu işleri o kadar az şeyle başarabilmesi ne mucize! Her ihtiyaç mutlu bir şeydir. Çünkü çabuk giderilir, çabucak ta belirir. Ne zaman çok verirse, bu, yeni bir arzu kaynağı olur. Fakat bu da çabucak düzenlenir.

Her an uzun bir yolculuğa hazırlanır, her an da hedefindedir.

Kibirin ta kendisidir, ama kendini o kadar önemli yaptığı bizler için değil.

Her çocuğa taklidini yaptırır, her budalaya hakkında hüküm verdirir, binlercesini birşey görmeden, birşey anlamadan körü körüne üzerinden geçirir, ama hepsi ile hem eğlenir hem de hesaplaşır.

Kanunlarına, karşı gelmek istendiği zaman bile uyulur. Ona karşı hareket etmek istendiği zaman bile onun arzusuna göre hareket edilir.

Verdiği her şeyi mesut etmek için yapar, çünkü onu, artık onsuz olunmaz yapar. Mahrum eder ki arzu edilsin, çabuk geçer ki kanıksanmasın.

Ne lisanı ne sözü vardır ama duymak için kalpler, konuşmak için diller yaratmıştır.

Onun tacı aşktır. Ona yalnız aşkla yaklaşılabilir. Bütün varlıkların arasında boşluklar bırakır, çünkü her şeyi kendine sarmak ister. Her şeyi bir-

isoliert, um alles zusammen zu ziehen. Durch ein paar Züge aus dem Becher der Liebe haelt sie für ein Leben voll Mühe schadlos.

Sie ist alles. Sie belohnt sich selbst, erfreut und quält sieh selbst. Sie rauh und gelinde, lieblich und schrecklich, kraftlos und allgewaltig. Alles ist immer da in ihr.. Vergangenheit und Zukunft kennt sie nicht. Gegenwart ist ihr Ewigkeit. Sie ist gütig. Ich preise sie mit allen ihren Werken. Sle ist weise und still. Man reisst ihr keine Erklärung vom Leibe, trutzt ihr kein Geschenk ab, das sie nicht freiwillig gibt. Sie ist listig, aber zu guten Ziele, und am besten ist's, ihre List nicht zu merken.

Sie ist ganz und doch immer unvollendet. So, wie sie's treibt, kann sie's immer treiben.

Jedem erscheint sie in einer eignen Gestalt. Sie verbirgt sich in tausend Namen und Termen und ist immer dieselbe.

Sie hat mich hereingestellt, sie wird mich auch herausführen. Ich vertraue mich ihr. Sie mag mit mir schalten. Sie wird ihr werk nicht hassen. Ich sprach nicht von ihr. Nein, was wahr ist, und was falsch ist, alles hat sie gesprochen. Alles ist ihre Schuld, alles ist ihr Verdienst.

GOETHE

leştirmek için herşeyi ayırmıştır. Mihnet dolu bir hayatın acısını aşk kadehinden birkaç yudumla giderir.

O herşeydir. Kendi kendini mükâfatlandırır, kendi kendini cezalandırır, kendi kendine sevinir, kendi kendine cefa eder. Hem serttir hem yumuşak, hem sevimli hem korkunç, hem kuvvetsiz hem herşeye gücü yeter. Herşey onda daima vardır. Geçmiş nedir, gelecek nedir? bilmez. İyiliği sever. Bütün eserleriyle ona tapıyorum. Bilge ve sessizdir. Ondan bir izah da alınamaz, gönüllü vermezse, bir hediye de koparılamaz. Sinsidir o, ama iyi amaçlar için; fakat gene en iyisi sinsiliğini sezmemektir onun.

Bütündür, ama hiç bir zaman tam değil. Varsın her zaman nasılsa gene öyle olsun.

Herkese bir özel şekilde görünür. Binlerce adla binlerce terimle anılır, ama hep aynıdır.

Beni bir kere içine aldı ya, elbet dışarı da çıkarır. On'a güveniyorum. Ne isterse yapsın benimle. O eserinden nefret etmez. Ben zaten ondan söz etmedim. Hayır! doğru nedir, yanlış nedir? hepsini söylemiş. Herşeyin sebebi odur, herşey onun eseridir.

Tercüme eden: *Hikmet BİRAND*
Talim ve Terbiye Heyeti Üyelerinden

LETTRES À SOPHIE VOLLAND

Les Langrois

12 Août 1759

Les habitants de ce pays ont beaucoup d'esprit, trop de vivacité, une inconstance de girouettes, cela vient, je crois, des vicissitudes de leur atmosphère qui passe en vingt-quatre heures du froid au chaud, du calme à l'orage, du serein au pluvieux. Il est impossible que ces effets ne se fassent sentir sur eux, et que leurs âmes soient quelque temps de suite dans une même assiette. Elles s'accoutument ainsi, dès la plus tendre enfance, à tourner à tout vent. La tête d'un Langrois est sur ses épaules comme un coq d'église au haut d'un clocher; elle n'est jamais fixe dans un point, et si elle revient a celui qu'elle a quitté, ce n'est pas pour s'y arrêter. Avec une rapidité surprenante dans les mouvements, dans les désirs, dans les projets, dans les fantaisies, dans les idées, ils ont le parler lent. Pour moi, je suis de mon pays; seulement, le séjour de la capitale et l'application assidue m'ont un peu corrigé. Je suis constant dans mes goûts; ce qui m'a plu une fois me plaît toujours, parce que mon choix est toujours motivé, que je haïsse ou que j'aime, je sais pourquoi. Il est vrai que je suis porté naturellement a négliger les défauts et à m'enthousiasmer des qualités. Je suis plus affecté des charmes de la vertu que de la difformité du vice. Je me détourne doucement des méchants, et je vole au devant des bons. S'il ya dans un ouvrage, dans un caractère, dans un tableau, dans une statue, un bel endroit, c'est là que mes yeux s'arrêtent; je ne vois que cela; je ne me souviens que de cela; le reste est presque oublié. Que deviens-je lorsque tout est beau? Vous le savez, vous, ma Sophie, vous, mon amie; un tout est beau, lorsqu'il est un; en ce sens, Cromwell est beau, et Scipion aussi, et Médée, et Arie, et César, et Brutus. Voilà un petit bout de philosophie qui m'est échappé; ce sera le texte d'une de vos causeries sur le banc du Palais Royal. Adieu mon amie, dans huit jours d'ici j'y serai, je l'espère.

SOPHIE VOLLAND'A MEKTUPLAR

Langres'lılar

12 Ağustos 1759

Bu memlekette oturanlar[1] nükteyi çok seven, atılgan, maymun iştahlı kimseler olurlar; buna sebep de, zannederim, yirmi dört saat içinde soğuktan sıcağa, durgundan fırtınaya, açıktan yağmura dönen havanın kararsızlığıdır. Bu hâdiselerin onların üzerinde tesirlerini göstermesi ve ruhlarının uzunca bir müddet aynı şeye bağlanmasına imkân vermemesi çok tabiidir. Böylece daha en küçük çağdanberi, ruhları esen her rüzgâra uymaya alışır. Bir Langres'lının, omuzları üstünde taşıdığı başı, tıpkı kilisenin çan kulesinin tepesindeki madenî horoza benzer; hiçbir vakit aynı yerde durmaz. Eski yerine dönecek olsa bile bu, orada durmak için değildir. Hareketlerinde, isteklerinde, tasarılarında, hulyalarında, düşüncelerinde şaşırtıcı bir çabukluk gösterdikleri halde, konuşuşları ağırdır. Ben de memleketimin bütün karakterlerini taşımaktayım; yalnız, başşehirde geçirdiğim hayat, arasız çalışma, beni biraz düzeltti. Zevklerimde sebatlıyım, bir defa beğendiğimi, artık hep beğenirim; çünkü, seçtiğimi, düşünerek seçerim: seveyim veya nefret edeyim, her zaman sebebini bilirim. Doğrusu, kusurları görmezliğe gelmeğe, meziyetleri göklere çıkarmaya doğuştan yatkınım. Kötü huyların çirkinliğinden ziyade faziletin zarafeti canıma işler; hiç sezdirmeden kötülerden uzaklaşırım, halbuki, iyileri, daha uzaklardan koşup karşılarım. Bir eserde, bir huyda, bir tabloda, bir heykelde güzel bir taraf varsa, gözlerim oraya takılır; yalnız onu görürüm; yalnız onu hatırlarım; geri kalan her şeyi hemen hemen unuturum. Ya bütünü güzel olunca benim halim ne olur? Bunu, Sophie'm, siz, dostum olan siz, herkesten iyi bilirsiniz; güzellik, bütünün ahenkli birliğindedir; bu anlamda Cromwell güzeldir, Scipio da öyle, Medea, Aria, Caesar, Brutus hep güzeldirler. İşte, kalemimin ucundan bir parça felsefe damladı. Bu belki Palais Royal sıralarında otururken, sizlere bir konuşma konusu olabilir. Allaha ısmarladık, dostum, umarım ki, sekiz gün sonra ben de, o sıralar üzerinde, yanınızda bulunacağım.

---

1 Yani Langres'da. Diderot babasının ölümü üzerine miras meselelerini halletmek üzere memleketine gitmişti. Bu mektubu o sıralarda yazmıştır.

2 O zamanlar Palais Royal kumarhaneleri ve satış yerleri ile ün almamıştı. Bir de güzel bahçeleri ve gezi yerleri vardı.

Grandval, le 15 octobre

Dites moi, avez-vous jamais pensé sérieusement à ce que c'est que vivre? Concevez vous bien qu'un être puisse jamais passer de l'état de non vivant à l'état de vivant? Un corps s'accroît ou diminue, se meut ou se repose; mais s'il ne vit pas par lui même, croyez vous qu'un changement, quel qu'il soit, puisse lui donner de la vie? Il n'en est pas de vivre comme de se mouvoir, c'est autre chose. Un corps en mouvement frappe un corps en repos et celui-ci se meut; mais arrêtez, accélérez un corps non vivant, ajoutez-y, retranchez-en, organisez-le, c'est à dire, disposez-en les parties comme vous l'imaginerez; si elles sont mortes, elles ne vivront non plus dans une position que dans une autre. Supposez qu'en mettant à côté d'une particule morte une, deux ou trois particules mortes, on en formera un système de corps vivant, c'est avancer, ce me semble, une absurdité très forte ou je ne m'y connais pas. Quoi! la particule A placée à gauche de la particule B n'avait point la conscience de son existence, ne sentait point, était inerte et morte, et voilà que celle qui était à gauche, mise à droite, et celle qui était à droite mise à gauche, le tout vit, se connaît, se sent! Cela ne se peut. Que fait ici la droite ou la gauche? Y a-t-il un côté ou l'autre dans l'espace? Cela serait, que le sentiment et la vie n'en dépendraient pas. Ce qui a ces qualités les a toujours eues et les aura toujours. Le sentiment et la vie sont éternels. Ce que vit a toujours vécu et vivra sans fin. La seule différence que je connaisse entre la mort et la vie c'est qu'à présent vous vivez en masse, et que dissous, épars en mollécules, dans vingt ans d'ici vous vivrez en détail. — Dans vingt ans, c'est bien loin!

Et Mme. d'Aine? «On ne naît point, on ne meurt point? quelle diable de folie! — Non madame. — Quoiqu'on ne meurt point, je veux mourir tout à l'heure si vous me faites croire à cela. — Attendez: Thisbé vit, n'est-il pas vrai? — Si ma chienne vit! Je vous en réponds. Elle pense, elle aime, elle raisonne, elle a de l'esprit et du jugement. — Vous vous souvenez bien du temps où elle n'était pas plus grosse qu'un rat? — Oui. — Pourriez vous me dire comment elle est devenue si rondelette? — Pardi, en se crevant de mangeaille comme vous et moi. — Fort bien, et ce qu'elle mangeait vivait-il ou non? — Quelle question! pardi non, il ne vivait pas. — Quoi! une chose qui ne vivait pas appliquée à une chose qui vivait est devenue vivante et vous entendez cela? — Pardi, il faut bien que je l'entende...»

Grandval, 15 ekim 1759

Söyleyin bana, yaşamanın ne demek olduğunu iyice bir düşündünüz mü? Bir mahlûkun cansız bir durumdan canlı duruma geçebileceği aklınıza sığabiliyor mu ? Bir cisim büyür veya küçülür, hareket eder veya durur ; fakat, kendiliğinden canlanamazsa, bu cisim ne olursa olsun, her hangi bir değişikliğin ona can vereceğine inanıyor musunuz? Yaşamak, kımıldamağa benzemez ; o büsbütün başka şeydir. Hareket halinde bir cisim istirahat halinde başka bir cisme çarpar, onu harekete getirir, ama cansız bir cismi durdurun, hızını artırın, ona örgenler ilâve edin, vücudunu düzenleyin, yani kısımlarını aklınızın istediği gibi bir düzene sokun ; eğer bu kısımlar ölüyseler, ne o vaziyette ne de ötekinde canlanmazlar. Ölü bir cisimciğin yanına bir, iki, üç başka cisimcik koyarak canlı bir cisim topluluğu teşkil edilebileceğini sanmak ya çok büyük bir ahmaklıktır, yahut ta ben bir şey bilmiyorum. Nasıl olur! demek B cisimciğinin yanında duran A cisimciği, varlığının farkında değildi, hissetmiyordu, cansızdı, ölüydü; sonra soldaki sağa, sağdaki sola geçince bütün bu topluluk yaşıyor, kendini anlıyor, hissediyor öyle mi! Buna imkân yoktur! Burada sağın, solun ne tesiri olabilir? Uzayda şu taraf, bu taraf diye bir şey var mı? Olsa bile ne duygu ne hayat ona bağlı değildir. Bu nitelikleri olan, zaten onlara her zaman sahip olmuş olandır. Duyguyla hayat ilksizdir. Şimdi yaşıyan ondan önce de hep yaşamıştır, hep yaşıyacaktır. Hayatla ölüm arasında da bildiğim biricik fark, şimdi bir külçe halinde yaşadığınız, bundan yirmi yıl sonra da dağılmış, moleküllere ayrılmış bir halde parça parça yaşayacağınızdır.—Yirmi yıl sonra, ne kadar uzak !

Sonra madam d'Aine[2] : «Ne doğuyoruz, ne ölüyoruz, dedi, hiç olur şey mi bu ? — Olur madam.—Her ne kadar ölüm yoktur diyorsanız da, buna beni inandıracak olursanız, Allah hemen canımı alsın.—Müsaade buyurun, Thisbé[3] yaşıyor, değil mi ?— Köpeğim yaşıyor ! Hem de nasıl, düşünür, sever, muhakeme eder, zekidir, aklı başındadır. — Bir sıçan kadar ufak olduğu zamanları hatırlarsınız, değil mi ? — Evet.—Nasıl oldu da böyle tombullaştı, bana söyliyebilir misiniz? — Bu da sual mi. Sizin ve benim gibi tıka basa yemek yiye yiye. — Çok güzel, yedikleri yaşıyor muydu, yoksa yaşamıyor muydu ? — Bu da sorulacak sual mi, Allah aşkına, elbette yaşamıyordu. — Demek ki yaşamıyan bir şey, yaşıyan bir şeye tatbik edilince, canlı bir cisim oldu, bunu kabul ediyor musunuz? — Yarabbi, kabul etmiyebilir miyim...„

1 Grandval yahut Grand—Val Paris yakınlarında baron d'Holbach'ın şatosuydu. Baronla çok dost olan Diderot sık sık buraya giderdi. Orada kendisi için her zaman ayrılmış bir oda bile vardı.

2 Madam d'Aine baron d'Holbach'ın kaynanasıydı. Kendisi Almandı ve bir Fransız vergi mültezimi ile evlenmişti.

3 Thisbé, madam d'Aine'nin dişi köpeğiydi.

Le reste de la soirée s'est passée à me plaisanter sur mon paradoxe... On m'offrait de belles poires qui vivaient, des raisins qui pensaient, et moi je disais: «Ceux qui se sont aimés pendant leur vie et qui se font inhumer l'un à côté de l'autre ne sont peut être pas si fous qu'on pense. Pent-être leurs cendres se pressent, se mêlent et s'unissent! que sais-je? Peut-être n'ont-elles pas perdu tout sentiment, toute mémoire de leur premier état. Peut être ont-elles un reste de chaleur et de vie dont elles jouissent à leur manière au fond de l'urne froide qui les renferme.» Nous jugeons de la vie des éléments par la vie des masses grossières. Peut-être sont ce des choses bien diverses. On croit qu'il n'y a qu'un polype! Et pourquoi la nature entière ne serait-elle pas du même ordre? Lorsque le polype est divisé en cent mille parties, l'animal primitif et générateur n'est plus, mais tous ses principe sont vivants.

Le coucou, le rossignol et l'âne

Grandval, le 20 octobre 1760

Il s'agissait entre Grimm et M. Le Roy du génie qui crée et de la méthode qui ordonne. Grimm déteste la méthode; c'est, selon lui, la pédanterie des lettres.

«Ceux qui ne savent qu'arranger feraient aussi bien de rester en repos; ceux qui ne peuvent être instruits que par des choses arrangées feraient tout aussi bien de rester ignorants. — Mais c'est la méthode qui fait valoir. — Et qui gâte. — Sans elle, on ne profiterait de rien — Qu'en se fatiguant, et cela n'en serait que mieux. Où est la nécessité que tant de gens sachent autre chose que leur métier?» Ils dirent beaucoup de choses que je ne vous rapporte pas, et ils en diraient encore, si l'abbé Galiani ne les eût interrompus comme ceci:

«Mes amis, je me rappelle une fable, écoutez-la. Elle sera peut-être un peu longue, mais elle ne vous ennuiera pas.

«Un jour, au fond d'une forêt, il s'éleva une contestation sur le chant entre le rossignol et le coucou. Chacun prise son talent. «—Quel oiseau, disait le coucou, a le chant aussi facile, aussi simple, aussi naturel et aussi mesuré que moi?»

Bütün gece ortaya attığım bu garip iddia ile alay ettiler... Bana yaşıyan güzel armutlar, düşünen üzümler sunuyorlardı, ben de diyordum ki: «Dünyadayken sevişip, öldükten sonra kendilerini birlikte gömdürenler, zannedildiği kadar haksız değillerdir. Belki de kemikleri birbirlerine sokulur, karışır, biribiriyle birleşir, ne bileyim? belki de ilk hayatlarının her duygusunu, her hatırasını, kaybetmemişlerdir. Belki de, içinde bulundukları soğuk mezarın dibinde kendilerine göre haz duydukları, bir sıcaklık, bir hayat artığı saklanmıştır.» Ögelerin hayatı hakkında, asıl kütlelerin hayatına kıyasla hükümler veririz. Belki de bunlar bambaşka şeylerdir. Zannedilir ki bir tek ahtapot vardır! Neden bütün tabiat ayni düzende olmasın? Ahtapot bin bir parçaya ayrılınca, artık o ilk, doğurucu hayvan yok olmuştur; ama, bütün ilkeleri hâlâ canlıdır.

Guguk kuşu, bülbül ve eşek[1]

Grandval, 20 ekim 1760

Grimm[2] ile M. Le Roy, yaratan deha ile düzenliyen usulden bahsediyorlardı. Grimm usulden nefret eder, ona göre, usul, edebiyatın ukalâlığıdır.

« Yalnız usul dairesinde düzenlemesini bilenler, edebiyatla uğraşmayıp rahat dursalar daha iyi ederler; yalnız usulü dairesinde kendilerine gösterilen şeylerle bilgilerini arttırabilenler de varsın cahil kalsınlar. — Ama, herşeyi değerlendiren usuldür. — Herşeyi bozan da odur. — Usul olmazsa hiçbir şeyden faydalanılamaz. — Bu sonucu ancak kendilerini üzerek elde edebilirler. Zaten faydalanmamaları belki daha doğrudur. Çünkü; bu kadar çok kimsenin, kendi mesleklerinden başka şeyler bilmelerine ne lüzum var?» Bu mektubumda size anlatmadığım daha birçok sözler söylediler. Hattâ, abbé Galiani,[4] araya girip sözlerini kesmeseydi, daha da çok konuşacaklardı.

« Dostlarım, aklıma bir masal geldi. Size anlatayım. Belki biraz uzuncadır, ama, canınızı sıkmaz.

«Günün birinde, ormanın bir köşesinde, guguk kuşiyle bülbül arasında, şarkı söylemek meselesinde bir münakaşadır koptu. İkisi de kendi kabiliyetlerini övüyordu. Guguk kuşu dedi ki: «—Hangi kuş benim kadar kolay şarkı söyler, hangi kuşun ötüşü benimki kadar sade, tabii ve ölçülüdür?»

---

1 Çok uzun olan bu mektubun bu parçası Grimm'in *Correspondance Littéraire*'inde çıkmıştı.

2 Burada sözü geçen Grimm masal yazarı Grimm kardeşlerden biri değildir. Kendisi Fransa'da yerleşmiş ve bilhassa yazdığı *Correspondance Littéraire* ile ün kazanmış olan Grimm'dir. Grimm ile Diderot candan dosttular.

3 Le Roy, Versailles ormanları müfettişi idi. Kendisi çok zarif konuşan, filozoflar muhitinde çok sevilen bir adamdı. Ansiklopedi'ye ormanlar ve hayvanlar hakkında birçok faydalı ve değerli makaleler yazmıştır.

4 Galiani (abbé), Napoli hükümetinin Fransa'daki sefaretine bağlı ve iktisat işlerinde vukuflu bir diplomattı. Bilhassa fıkraları, Ansiklopedi'ye yazdığı makaleler ve boğday meseleleri üzerindeki denemesiyle meşhurdur.

« — Quel oiseau, disait le rossignol, l'a plus doux, plus varié, plus éclatant, plus léger, plus touchant que moi?»

«Le coucou:—Je dis peu de choses, mais elles ont du poids, de l'ordre, et on les retient.»

«Le rossignol:—J'aime à parler; mais je suis toujours nouveau, et je ne fatigue jamais. J'enchante les forêts; le coucou les attriste. Il est tellement attaché à la leçon de sa mère, qu'il n'oserait hasarder un ton qu'il n'a point pris d'elle. Moi, je ne reconnais point de maître. Je me joue des règles. C'est surtout lorsque je les enfreins qu'on m'admire. Quelle comparaison de sa fastidieuse méthode avec mes heureux écarts!»

«Le coucou essaye plusieurs fois d'interrompre le rossignol. Mais les rossignols chantent toujours et n'écoutent point; c'est un peu leur défaut. Le nôtre, entrainé par ses idées, les suivait avec rapidité, sans se soucier des réponses de son rival.

«Cependant, après quelques dits et contredits, ile convinrent de s'en rapporter au jugement d'uu tiers animal.'

«Mais où trouver ce tiers également instruit et impartial qui les jugera? Ce n'est pas sans peine qu'on trouve un bon juge. Ils vont en cherchant un partout.

«Ils traversaient une prairie, lorsqu'ils aperçurent un âne des plus graves et des plus solennels. Depuis la création de l'espèce, aucun n'avait porté d'aussi longues oreilles. «Ah! dit le coucou en les voyant, nous sommes trop heureux; notre querelle est une affaire d'oreilles; voilà notre juge; Dieu le fit pour nous tout exprès.»

«L'âne broutait. Il n'imaginait guère qu'un jour il jugerait de musique. Mais la Providence s'amuse à beaucoup d'autres choses. Nos deux oiseaux s'abattent devant lui, le complimentent sur sa gravité et sur son jugement, lui exposent le sujet de leur dispute, et le supplient très humblement de les entendre et de décider.

«Mais l'âne détournant à peine sa lourde tête et n'en perdant pas un coup de dent, leur fait signe de ses oreilles qu'il a faim, et qu'il ne tient pas aujourd'hui son lit de justice. Les oiseaux insistent; l'âne continue à brouter. En broutant son appétit s'appaise. Il y avait quelques arbres plantés sur la lisière du pré. «Eh bien! leur dit-il, allez là: je m'y rendrai; vous chanterez, je digérerai, je vous écouterai, et puis je vous en dirai mon avis.»

«Les oiseaux vont à tire-d'aile et se perchent: l'âne les suit de l'air et du pas d'un président qui traverse les salles du palais: il arrive, il s'étend à terre et dit «Commencez, la cour vous écoute.» C'est lui qui était toute la cour.

«Buna karşı bülbül de: «Hangi kuşun sesi benimki kadar tatlı, değişik, dolgun, hafif ve dokunaklıdır?

«Guguk kuşu: — Çok şey söylemem, ama, değerli, düzgün söz ederim; akılda kalır.

«Bülbül: — Konuşmasını çok severim, doğrusu; ama hep yeni şeyler bulurum, hiçbir zaman can sıkmam. Ben, ormanları coştururum, guguk kuşu, onlara hüzün verir. Anasından aldığı derse o kadar bağlıdır ki, bir tek ses olsun ilâve etmeğe yeltenemez. Halbuki, benim ustam yoktur. Kaideler bana vız gelir. Zaten, onlara aykırı hareket ettiğim zaman, daha çok beğenilirim. Nerde onun gönül sıkıcı usulü, nerde benim o canım taşkınlıklarım!»

«Guguk kuşu, birçok defalar, bülbülün sözünü kesmeğe çalıştı. Ama, bülbüller hep öter, hiç dinlemezler; kusurları da buradadır ya! Bizim bülbül de, düşüncelerinin akışına kapılarak, onları hızla takib ediyor, rakibinin cevaplarına hiç kulak asmıyordu.

« Bununla beraber, birkaç karşılıklı sözden sonra, üçüncü bir hayvanın hakemliğine başvurmaya karar verdiler.

«Fakat, bilgili olduğu kadar da, hiç bir tarafı tutmıyacak bu üçüncü hayvanı nerede bulacaklardı? İyi bir hâkim, öyle kolay bulunur nimet değildi. Her yanda böyle birini araştırmağa koyuldular.

« Bir çayırdan geçerlerken, çok ağır başlı, çok ciddî bir eşek gördüler. Eşek cinsi yaratıldı yaratılalı, bu kadar uzun kulaklısı hiç görülmemişti. Guguk kuşu bu kulakları görünce: «Aman, ne bahtlı mahluklarız, dedi; bizim anlaşmazlığımız da zaten bir kulak meselesidir; hâkimimiz, işte burada; Tanrı, onu, sanki sırf bu iş için yaratmış.»

« Eşek otluyordu. Bir gün gelip de musiki hakkında hüküm vereceğini aklına bile getirmemişti. Ama, kaderin cilvesi hiç belli olmaz. Bizim iki kuş eşeğin önüne indiler, onu, ağır başlılığından, akıllılığından ötürü tebrik ettiler, aralarındaki anlaşmazlığın konusunu anlattılar ve kendilerini dinliyerek bir hüküm vermesi için, büyük bir alçak gönüllülükle ona yalvardılar.

«Ama eşek, başını bile çevirmeden, bir tek lokmasını bile eksik yutmadan, kulaklarını oynatarak, karnının aç olduğunu, o gün mahkeme kurmadığını anlattı. Kuşlar ısrar ederler; eşek otlamaktan geri kalmaz. Otlıya otlıya karnı da doyar. Çayırın kenarında dikili birkaç ağaç vardı. Kuşlara dönerek: «Siz oraya gidin, dedi, ben de geliyorum; siz ötersiniz, ben yediklerimi hazmeder, sizi dinlerim, sonra hükmümü de bildiririm.»

«Kuşlar bir çırpıda uçup gittiler, dallara kondular; eşek adliye sarayı salonlarından geçen bir birinci reis eda ve yürüyüşüyle onların peşinden geldi; yere uzandı ve: «Başlayınız, dedi, heyet sizi dinliyor.» Heyet, tek başına kendisiydi.

«Le coucou dit: «Monseigneur, il n'y a pas un mot à perdre de mes raisons; saisissez bien le caractère de mon chant, et surtout daignez en observer l'artifice et la méthode.» Puis, se rengorgeant, en battant à chaque fois des ailes, il chanta: coucou, coucou, coucoucou, coucoucou, coucou, coucoucou.» Et après avoir combiné celà de toutes les manières possibles, il se tut.

«Le rossignol, sans préambule, déploie sa voix, s'élance dans les modulations les plus hardies,suit les chants les plus neufs et les plus recherchés; ce sont des cadences ou des tenues à perte d'haleine; tantôt on entendait les sons descendre et murmurer au fond de sa gorge comme l'onde du ruisseau qui se perd sourdement entre des cailloux, tantôt on les entendait s'élever, se renfler peu à peu, remplir l'étendue des airs et y demeurer comme suspendus. Il était successivement doux, léger, brillant, pathétique, et quelque caractère qu'il prît, il peignait; mais son chant n'était pas fait pour tout le monde.

«Emporté par son enthousiasme, il chanterait encore; mais l'âne qui avait déjà baillé plusieurs fois, l'arrêta et lui dit: «Je me doute que tout ce que vous avez chanté là est fort beau, mais je n'y entends rien; cela me paraît bizarre, brouillé, décousu. Vous êtes peut-être plus savant que votre rival, mais il est plus méthodique que vous, et je suis, moi, pour la méthode.»

«Et l'abbé s'adressant à M. Le Roy, et montrant Grimm du doigt: «Voilà, dit-il, le rossignol, et vous êtes le coucou, et moi je suis l'âne qui vous donne gain de cause. Bonsoir.»

DIDEROT

«Guguk kuşu : «Efendimiz, dedi, iddialarımı, delillerimi dikkatle takip buyurunuz; şarkımın özelliğine dikkat edin; hele usulümü, hünerimi gözden kaçırmayın». Sonra yutkundu, her defasında kanat çırparak, öttü: «Kuku, kuku, kukuku, kukuku, kuku, kukuku.» Bu kukuları bin bir çeşitte düzenledikten sonra sustu.

«Bülbül bir giriş yapmıya lüzum görmedi. Derhal sesi yayıldı, en güzel bestelere atıldı, en yeni, en çok beğenilen şarkıları söyledi; vezinler, bir nota üzerinde, soluk kesecek kadar uzun duruşlar; sesi, bazan, çakıllar arasında boğuk sesler çıkararak kaybolan bir derenin suyu gibi, boğazının ta içinden gelen mırıltılar halinde işitiliyor, alçak perdeden ötüyordu; bazan da yükseliyor, gitgide genişliyor, etrafı kaplıyor, sanki havada takılıp kalıyordu. Zaman zaman tatlı, hafif, dolgun, heyecanlı bir hal alıyor, özelliği ne olursa olsun muhakkak bir hali anlatıyordu ama, bu şarkı, herkesin anlıyabileceği bir şarkı değildi.

«Bülbül heyecanın ateşiyle daha ötecekti. Fakat, zaten birkaç defa esnemiş olan eşek onu susturdu, dedi ki: «Şarkınızın çok güzel olduğuna şüphe etmiyorum, ama, ben birşey anlamadım; bana acaip, karışık, düzensiz göründü. Belki de rakibinizden daha bilgilisiniz, ama, onun usulü daha mükemmel. Ben, kendi hesabıma, herşeyden önce, usule değer veririm.»

Rahip, M. Le Roy'a döndü, parmağının ucuyla Grimm'i işaret ederek: «İşte bülbül, dedi. Guguk kuşu sizsiniz, size hak veren eşek de benim. Allahaısmarladık.»

Tercüme eden: *Etem Derviş DERİŞ*

BİR BABANIN ÇOCUKLARIYLE SOHBETİ

yahut

KANUNLARI SAYMAMANIN TEHLİKESİ HAKKINDA

— *Başı geçen sayıda* —

Bu bahis sona ermişti. Misafirler gittiler; erkek kardeşimle kız kardeşim tekrar odaya geldiler. Yarıda kalan konuşmaya yeniden başlandı. Babam «Çok şükür, yine bir araya geldik. Başkalarının yanında iyiyim ama sizinle olunca çok daha iyi oluyorum» dedi. Sonra bana dönerek: «Niye şapkacıya fikrini söylemedin?» diye sordu.

«— Mâni oldunuz da ondan.»

«— Fena mı ettim?»

«— Hayır, fena etmediniz, zaten aptal için öğüdün iyisi olmaz. Bu adam karısının en yakın hısımı değil mi ki? alıkoyduğu mallar ona drahoma olarak verilmemiş miydi? Bu mallara meşru olarak sahip değil mi? karısının hısımlarının hakları da olmak ne demekmiş?»

BABAM. — Sen sade kanunun lâfzına bakıp ruhuna nüfuz etmiyorsun.

BEN. — Ölümleriyle kocalarını maldan eden kadınların haksız yere ne kadar nefret ve hakarete uğradıkları, vaziyetlerinin ne kadar kötü olduğu noktasında sizinle beraberim. Ama benim gibi namuslu, karısına karşı vazifelerini yapmış bir adamla bunun ne ilişiği var ki? karımı kaybetmem yüzünden çektiğim ıstırap az mı? bu yetmiyormuş gibi, bir de gelip terekesini elimden mi almaları lâzım?

BABAM. — Ama sen kanuna doğru nazariyle bakıyorsan, ona uyman lâzımdır.

KIZ KARDEŞİM. — Kanun olmayınca hırsızlık da olmaz.

BEN. — Yanılıyorsunuz kardeşim.

ERKEK KARDEŞİM. — Kanun olmazsa, her şey herkesin olur. O zaman mülkiyet de ortadan kalkar.

BEN. — Yanılıyorsunuz, kardeşim.

ERKEK KARDEŞİM. — Öyle ise mülkiyeti doğuran nedir?

BEN. — Başlangıçta mülkiyet çalışma ile elde edilen bir şeydir. Tabiat ezelden beri iyi kanunlar yapmıştır. Bunların yürürlüğünü sağlayan meşru bir kuvvettir. Fena insana karşı her şeye kaadir olan bu kuvvet namuslu

insana bir şey yapamaz. İşte ben bu namuslu adamım. Size, etrafiyle anlatacağım bu vaziyette ve buna benzer hallerde, bu kuvveti kalbimin, aklımın vicdanımın mahkemesine, tabiî hakkaniyet mahkemesine çağırır, onu sorguya çeker, ya ona boyun eğer, veya onu hiçe sayarım.

BABAM. — Bu prensipleri uluorta söyle. Emin ol, büyük bir tesir yaparlar. Hem gorürsün ondan ne güzel neticeler doğar.

BEN. — Onları uluorta söylemiyeceğim. Öyle gerçekler vardır ki, delilere göre değildir. Onları ben kendime saklıyacağım.

BABAM. — Senin gibi ferasetli birisine mi?

BEN. — Elbette.

BABAM. — Öyle ise, Thivet papazı meselesindeki davranışım hakkında tıpkı benim gibi düşünüyorsun, değil mi? Ya, papazefendi, sen ne düşünüyorsun?

PAPAZ. — Peder bey, papaz Bouin'e başvurmakla, ona inanmakla çok yerinde davranmış oldugunuzu sanıyorum. Aklınıza gelen ilk ilhamı takibetmiş olsaydınız, gerçekten mahvolmuştuk.

BABAM. — Ya, sen büyük filozof, bu fikirde değil misin?

BEN. — Hayır.

BABAM. — Bu pek kısa bir cevap. Açıkça söyle bakalım.

BEN. — Emir mi ediyorsunuz?

BABAM. — Tabii.

BEN. — Gizlisi kapaklısı olmadan mı?

BABAM. — Şüphesiz.

BEN. — Elbette hayır, bu fikirde değilim, diye cevap verdim. Ben öyle sanıyorum ki, hayatınızda bir tek fena iş yaptınızsa, o da budur. Vasiyetnameyi yırtmış olsaydınız, nasıl kendinizi mansup mirasçıya hakkını vermeye mecbur sayıyor idiyseniz, bence, aynı şekilde kanunî mirascılar da haklarını vermek zorunda idiniz.

BABAM. — Doğrusunu isterseniz, bu hareket içimde hep bir ukte olarak kalmıştır. Fakat papaz Bouin....

BEN. — Sizin papaz Bouin, bütün bilgi ve itibarına rağmen, mantıksızın, dar kafalı softanın biridir.

KIZ KARDEŞİM. — (Alçak sesle) Yoksa mahvolmamızı mı istiyordun?

BABAM. — Sus, sus, papaz Bouin'i rahat bırak. Kimsenin aleyhinde bulunmadan delillerini göster.

BEM. — Benim delillerim mi? Gayet basit. İşte: Ya, vasiyet eden, insafsızlığa gelip hazırladığı vasiyetnameyi ortadan kaldırmak istedi — ki herşey bunu gösteriyor — ve siz onun pişmanlığına mani oldunuz. Yahutta o, bu haksız vesikanın muteber olmasını istedi ve siz onun haksızlığına iştirâk ettiniz.

BABAM. — Haksızlığına mı? Söylemesi kolay.

BEN. — Evet, haksızlığına. Çünkü tozlar arasından bulup çıkardığınız tekrar itibar kazandırdığınız - bu haksız vesikayı hükümsüz bırakan olaylar yanında, papaz Bouin'in size söyledikleri boş fikirlerden, zavallı tahminlerden, kıymetsiz ve önemsiz «belki» lerden başka birşey değildi. Kâğıt dolu bir çekmece, bu kâğıtlar arasında eski bir kâgıt parçası; öyle bir kâğıt ki, haksızlığı, başka kâğıtlara karışmış olması, vasiyetname hükümlerini yerine getirmeğe memur olanların ölümü, mansup mirasçının mektuplarına karşı gösterilen ilgisizlik, bu mirasçının serveti, kanuni mirasçıların fakirliği onun ortadan kaldırılmasına birer sebep teşkil ediyordu. Değil mi? Buna karşılık ne ileri sürülebilirdi? Vasiyetname dışında haklıya hakkını vermek mi ? Vazifesi başına geldiği zaman meteliği bile olmayan ve hayatının seksen senesini metelik metelik üzerine koyarak yüz bin frank biriktirmiş olan bu papazcağız, yanlarında oturmayıp yalnız adlarını bildiği Frémin'lerden, epeyce zaman evvel, yüz bin frank çalmıştı. Ve bu sözde hırsızlık hakiki oluverseydi, asıl felâket... Ben olsaydım bu haksız vesikayı yakardım. Onu yakmak gerekirdi, diyorum. O zamandanberi itiraz etmekten vaz gaçmeyen ve sizin şu aptal Bouin'den çok daha fazlasını bilen kalbinizi dinlemeniz gerekti. Onun kararı, dinî kanaatlerin en mazbut kafalara olan korkunç nüfuzunu; haksız kanunların, yanlış prensiplerin sağduyu ve tabiî hakkaniyet üzerindeki tehlikeli tesirinden başka birşey ifade etmez. Bu haksız vesikayı yazdığı zaman, papazın yanı başında olsaydınız, onu parça parça etmez miydiniz? Kader bu vesikayı elinize düşürüyor ve siz onu muhafaza ediyorsunuz.

BABAM. — Ya papaz bütün mallarına seni mirascı yapsaydı?

BEN. — O zaman menfur vesika da derhal ortadan kalkmış olurdu.

BABAM. — Bundan şüphem yok, ama sana malını bağışlayanla başkasına bağışlayan arasında hiç mi fark olmıyacak?

BEN. — Hiç. İkisi de ya haklı ya haksızdır, ya namuslu ya namussuzdur.

BABAM. — Kanun, ölümden sonra defter tutmayı ve istisnasız bütün kağıtların okunmasını emrediyorsa, şüphesiz kendine göre sebepleri vardır; bu sebepler ne olabilir?

BEN. — Huyumda alaycılık olsaydı, size vekâlet ücretlerini üst üste bindirerek mirascıları mahvetmek derdim. Ama, düşünün, siz hukukçu değildiniz. Hiç bir hukukî usulle bağlı olmadığınız için, namuslu bir insana düşen ve tabiî hakkaniyetin emrettiği vazifelerden başka yapacağınız bir şey yoktu.

Kızkardeşim susuyor fakat elimi sıkışından belliydi ki fikirlerime iştirâk ediyordu. Papaz hal ve hareketleriyle bu fikri beğenmediğini ima

ediyordu. Babam: «İşte papaz Bouin'e ufak bir hakaret daha. Hiç olmazsa dinden yana temize çıkıyorum ya!» dedi.

BEN. — Öyle, ama, yazıklar olsun o dine.

BABAM. — Sanır mısın ki, salahiyetine güvenerek yakacağın bu vesika kanun nazarında muteber addedilir?

BEN. — Olabilir, ama yazıklar olsun o dine.

BABAM. — Sanır mısın ki, kanun, bütün gayretini harcayarak değerlendireceğe çalıştığın bu hususları ihmal eder?

BEN. — Bilmem ama ben içimde hiç bir endişe kalmamasını isterdim. Ve sırf bu uğurda kırk elli altın feda ederdim. Bu, yerinde bir hayır olurdu. Sonra şu biçare mirasçılar adına da vasiyetnameye itiraz ederdim.

BABAM. — Doğrusu, yanımda olupta bana fikir vermiş olsaydın, her hangi bir müessese için, başlangıçta elli altın az bir para olmakla beraber, inan olsun, dediğini yapardım.

PAPAZ. — Bana kalırsa, bu parayı adliyecilere vermektense mirasçılara vermek daha hayırlı olurdu.

BEN. — Bu davayı kayıp mı ederdim, sanıyorsun?

KARDEŞİM. — Bundan şüphem yok. Hâkimler, tıpkı babamla papaz Bouin gibi, sadece kanunla yetinirler, iyi de ederler; bu türlü vaziyetlerde, doğabilecek mahzurlardan çekinip olaylara göz yumarlar, iyi de ederler; bazan, bir sürü hilekârın eline terk etmeksizin kurtaramayacakları bahtsız masum insanların menfaatlerini kendi vicdanlarının şahitliğine feda ederler, iyi de ederler; tıpkı babamla papaz Bouin gibi, muayyen bir hâdisede hakkaniyete uygun, fakat yol açacağı bir sürü düzensizlikten ötürü fena olabilecek bir karar vermekten çekinirler, yine iyi ederler. Bahis mevzuu olan vasiyetnamede . . .

BABAM. — Senin delillerin ferd bakımından iyi olabilirler ama, umumi bakımdan fenadırlar. Pervasız falan ayukat bana: «Bu vasiyetnameyi yakın» diyebilirdi, ama bunu yazılı mütalaasına geçirmeğe yanaşmazdı.

BEN. — Anlıyorum. Bu mesele mahkemeye intikal etmemeliydi. Bana kalsaydı mahkemeye intikal etmezdi de.

BABAM. — Sen kendi aklını umumunkine, insanın kararını da hukukçununkine tercih ederdin.

BEN. — Elbette, insan hukukçudan evvel değil midir? İnsanlığın aklı kanun yazanınki kadar mukaddes değil midir? Kendimize medeni diyoruz, halbuki vahşilerden daha beteriz. Düşüncelerimizin ilk rehberi olan insiyaklarımızın tek başına bizi şaşmadan ulaştıracağı yere varmak için, galiba daha asırlarca çılgınlıklar, hatalar içinde dönüp dolaşmamız gerekecek. O kadar sapıtmışız ki...

BABAM. — Oğlum, akla güvenmek iyi bir şeydir, ama dine ve kanuna dayanmak bana daha iyi geliyor. Buna itiraz istemem, çünki uykumu kaçırmaya niyetim yok. Bana öyle geliyor ki öfkeleniyorsun. Söyle bakalım vasiyetnameyi yırtmış olsaydım, haklıya hakkını vermeme engel olur muydun?

BEN. — Hayır babacığım, sizin rahatınız benim için dünyanın bütün saadetlerinden daha üstündür.

BABAM. — Cevabın hoşuma gidiyor. Hem de sebepsiz değil.

BEN. — Hangi sebeplerden acaba? Söylemez misiniz?

BABAM. — Memnuniyetle, amcan papaz Vigneron hissiz bir adamdı, bir türlü geçinemediği meslek arkadaşlarını gerek hareketleri gerek sözleri ile durmadan iğnelerdi. Sen onun yerini alacaktın, fakat o ölüm halinde iken, ruhani kurula, hiç de hoş görmiyeceği bir feragat talebinde bulunmaktansa, papalığa baş vurmanın daha iyi olacağı ailece kararlaştırıldı. Posta yola çıkarıldı, fakat amcan, postanın yerine varması lâzım gelen zamandan bir iki saat evvel öldü. Hem arpalıktan hem bin sekizyüz franktan olduk. Annen, halaların, kısım akraba, dostlarımız hep papazın ölümünü saklamak fikrinde idiler. Ben bu fikri reddettim ve derhal çanları çaldırttım.

BEN. — İyi ettiniz.

BABAM. — Bu kocakarıları dinlemiş olsaydım ve bundan azap duysaydım, görüyorum ki cüppeni bana feda etmekten çekinmeyecektin.

BEN. — Kötü bir papaz olacağıma iyi bir filozof olmayı tercih ederdim.

Şişman başpapaz içeri girdi, son sözlerimi işiderek şunları söyledi: «Fena bir papaz mı? İnsan nasıl iyi veya fena bir başpapaz, iyi veya fena bir papaz olurmuş bilmek isterdim. Bunlar biribirinden o kadar ayrı şeyler ki.»

Babam omuzlarını silkti, yarı kalmış duasını tamamlamak için odadan çıktı.

BAŞPAPAZ. — Pederbeyi pek fena sarstım galiba? dedi.

ERKEK KARDEŞİM. — Olabilir, dedi.

Sonra cebinden bir kitap çıkararak: «Papaz Labat'ın Sicilyaya dair yazılarından bir kaç sahife okuyayım» diye ilâve etti.

BEN. — Biliyorum Mesinalı Calzolaio[1]' nun hikâyesi olacak.

KARDEŞİM. — Evet, onun.

BAŞPAPAZ. — Peki bu Calzolaio ne yapardı?

KARDEŞİM. — Tarihçi onu, yasaların yürürlük ve yürütme kabiliyeti olmayan bir memlekette doğuştan faziletli, düzen ve adalet sever, çok acı çekmeğe mahkum bir insan, diye tanıtır. Onun zamanında her Allahın günü bir kaç cürüm işlenirdi. Tanınmış katiller, başları havalarda gezer, halkın infialine aldırış etmezlerdi. Ana babalar, iğfalcilerin alçakça tasallut ettikleri,

1 Kunduracı

iffetsizlikten sefalete sürüklenen kızlarının derdinden sonsuz bir keder içinde idiler. İnhisar, çalışan insanın ve çocuklarının geçim vasıtalarını elinden alıyordu. Çeşit çeşit ihtilâslar tazyik altındaki vatandaşlara acı gözyaşları döktürüyordu. Mücrimler ya nüfuzları, ya paraları sayesinde, yahut da kaçamak yollardan cezadan yakalarını sıyırıyorlardı. Calzolaio bütün bunları görüyor, kalbi sızlıyordu. Atından inmiyor, durmadan bu düzensizlikleri ortadan kaldırmanın çarelerini düşünüyordu.

BAŞPAPAZ. — Onun gibi zavallının biri ne yapabilirdi?

BABAM. — Şimdi öğrenirsiniz. Birgün dükkânında bir adalet dıvanı kurar.

BAŞPAPAZ. — Nasıl ?

BEN. — Başpapaz istiyorlar ki, kendilerine, tıpkı bir çırpıda bitirdikleri duaları gibi, alelacelele bir hikâye anlatıverelim.

BAŞPAPAZ. — Niçin olmasın? Söz söyleme sanatı hikâyenin, İncil de duanın kısa olmasını ister.

KARDEŞİM. — Calzolaio merhametsizce işlenen bir cürüm haberi alır almaz sorup soruşturuyor, kendi evinde gizli ve sıkı bir tahkikata girişiyordu. Raportörlük ve hâkimlik vazifeleri bitince, cinayet davası sona erip hükme bağlanıca, paltosunun altına çakmaklı bir tüfek koyup dışarı çıkıyor, gündüz tenhalıklarda ve geceleri de gelişi güzel dolaşan mücrimlere rastladı mı, gövdelerine, bu da senin hakkın diye, beş altı kurşun sıkıveriyordu.

BAŞPAPAZ. — Korkarım bu adamı işkence ile öldürdüler. Üzülürüm doğrusu.

KARDEŞİM. — Suçluların hesabını gördükten sonra, cesedlerini meydanlığa bırakıyor, kuduz köpek öldüren bir kimse gibi memnun, evine dönüyordu.

BAŞPAPAZ. — Bu köpeklerden bir çoğunu öldürdü mü bari?

KARDEŞİM. — Kral naibi mukaddesatı üzerine yemin edip, onu ele verene iki bin *écu* vereceğini, kendiliğinden gelip teslim olduğu takdirde de affedeceğini bildirdiği zaman, hepside yüksek mevki sahibi olan bu köpeklerden elliye yakınını öldürmüştü.

BAŞPAPAŞ. — Ne aptal şeymiş.

KARDEŞİM. — Her hangi bir masum şüphe altında kalır da cezaya çarpar korkusuyla...

BAŞPAPAZ. — Kral naibinin huzuruna çıkar!

KARDEŞİM. — Ve ona şunları söyler: «Ben; asıl size düşen vazifeyi yerine getirdim. Sizin cezalandırmanız gereken mücrimleri mahkûm eden de öldüren de benim. İşte onların cinayetlerini gösteren zabıtlar. Bu zabıtlarda takip ettiğim muhakeme usulünü görebilirsiniz. Niyetim işe evvelâ

sizinle başlamaktı, ama şahsınızda temsil ettiğiniz yüksek makama hürmet ettim. Hayatım elinizdedir. İstediğinizi yapabilirsiniz.

BAŞPAPAZ — Galiba korkduğu başına geldi?

KARDEŞİM. — Bilmiyorum, yalnız bildiğim bir şey varsa o da, adalet adına sarfettiği gayretlere rağmen, bu adamın katilden başka bir şey olmadığıdır.

BAŞPAPAZ. — Katil mi? tâbir biraz ağır. Ama, namuslu insanları da öldürdü ise, ona kaatil denmez de ne denir?

BEN. — Boş lâf.

KIZKARDEŞİM. — Gönül isterdi ki....

KARDEŞİM. — (bana) Farzedin ki bir hükümdarsınız: bu meselede kararınıza sunulmuştur. Nasıl karar verirsiniz?

BEN. — Kardeşim, görüyorum ki, beni tuzağa düşürmek istiyorsun, öyle olsun. Ben olsam, Kral naibini kunduracının, kunduracıyı da kral naibinin yerini almaya mahkûm ederdim.

KIZKARDEŞİM. — Çok güzel.

Babam, duadan sonra takındığı o nurlu çehresiyle odaya girdi. Mesele ona da anlatıldı. O, papazın kararını beğendi. Kızkardeşim «o halde Messina bir tek âdil insandan değilse bile, yegâne cesur vatandaşından mahrum kaldı, demektir. Doğrusu gücüme gitti.» diye ilâve etti.

Yemek yedik. Sonra biraz daha münakaşa ettik. Papazın şapkacı hâdisesindeki kararına, başpapazlara papazlara olan alâkasızlığına takıldık. Ona vasiyetname meselesinde ne düşündüğünü sorduk. O, bunu halledeceği yerde, başından geçen bir vakayı anlattı.

BAŞPAPAZ. — Sarraf Bournont'un o büyük iflâsını hatırlatıyormusunuz.

BABAM. — Nasıl hatırlamam. Benim de bu işte bir dahlim vardı.

BAŞPAPAZ. — Ne iyi.

BABAM. — Neden

BAŞPAPAZ. — Yolsuz hareket ettiysem, vicdanım müsterih olacak da ondan. Ben alacaklılara vekil tayin olunmuştum, Bourmont'un kıymetli kâğıtları arasında, komşusu biçare bir zahire tüccarı namına tanzim edilmiş üçyüz franklık bir senet vardı. Tüccarın hak iddia ettiği senet muhteviyatı, sayıları çok olan alacaklılar arasında mütenasiben taksim edilince, her birinin hissesine altmış santim bile düşmüyordu. Bu vaziyet, zavallı adamın mahvı demekti. Öyle farz ediyordum ki..

BABAM. — Alacaklılardam hiç biri bu zavallıdan altmış santim esirgemiyecekti; siz de senedi yırtıp kesemden cömertlik ettiniz.

BAŞPAPAZ. — Doğru, bana kızdınız mı ?

BABAM. — Hayır.

BAŞPAPAZ. — Ötekilerin de sizden daha fazla gücenmediklerine inanmak lütfünde bulunun. O zaman mesele kalmaz.

BABAM. — Ama, Başpapaz, hakkınız olmadan bir tek senedi yırtsanız, başkasının zararına olarak yardıma muhtaç fakirler bulundu mu, bu senetlerden ikisini de üçüncü de dördünü de pekâle yırtabilirsiniz. Bu merhamet prensibi bizi çok uzaklara götürebilir, Başpapaz: adalet, adalet....

BAŞPAPAZ. — Malûm, çok zaman büyük bir haksızlıktır.

Birinci katta oturan bir genç kadın aşağıya indi: kendisi baştan başa neşe ve çılgınlık timsali bir kadındı. Babam kocasını sordu: bu koca, zannımca biraz kendi yolunda yürümüş olan karısına kötü huylar aşılamış zındığın birisiydi: alacaklılarından kaçıp kurtulmak için başını alıp Martinique adasına gitmişti. Madam d'İsigny bu kiracımızın ismiydi- babama: Mösyö d'İsigny mi? hamdolsun, ismini bile işitmez oldum artık. Belki de boğulmuştur.» dedi.

BAŞPAPAZ. — Boğulmuş mu? Öyle ise tebrik ederim.

MADAM D'ISIANY. — Bundan size ne papaz efendi?

BAŞPAPAZ. — Şey, diyorlar ki...

MADAM D'ISIGNY. — Ne diyorlar?

BAŞPAPAZ. — Mademki öğrenmek istiyorsunuz kocanız için mektuplarınızdan bazılarını yakalamış diyorlar.

MADAME D'ISIGNY. — Ya, ben de onun bir sürü mektubunu yakaladım sa?

Sonra, kadınlar erkeğin hakları üzerinde Başpapazla Madame d'Isigny arasında baştan başa gülünç bir çekişmedir başladı. Madame d'İsigny beni yardımına çağırdı. Ben de Başpapaza, karı kocadan, anlaşmayı ilk olarak bozanın diğerine serbesti verdiğini ispat edecektim, fakat babam takkesini istedi ve konuşmayı yarıda keserek «Artık gidip yatın» dedi. «Geceniz hayır olsun!» demek sırası bana gelince, babamı öperek: «Babacığım, feraset sahibi insan için kanun olmaz... » dedim.

«— Daha alçak sesle söyle...

«— Bütün kanunların birer istisnası olduğundan, bunları sayıp saymamayı düşünmek ona aittir.

«— Şehirde, senin gibi iki tane vatandaş olması fena değil ama ikisi de ayni şekilde düşündü mü orada bir dakika bile kalmam» diye cevap verdi.

DİDEROT

Tercüme eden: *Vedat GÜNYOL*
Mf. V. Neşriyat Müdürlüğü Müşavirlerinden

GOGOL'E MEKTUP

Belinskiy (1811—1848) Rusya'nın yetiştirdiği en büyük tenkidcidir. Rus edebiyatı üzerindeki tesirleri ölümünden sonra da devam etmiştir. Puşkin, Lermontov, Gogol, Turgenyev, genç Dostoyevski gibi gerçek kıymetleri müdafaa etmiş; tanıtmıştır. Gogol'ün Müfettiş'i, Ölü Canlar'ı ve diğer eserleri üzerinde takdirle dolu değerli yazılar yazmıştır. Fakat Gogol, 1842 den sonra mistik, dinî bir ruh hali içinde geri bir yol tutuyor. Belinskiy ondaki bu değişmeyi iyi karşılamıyor. Hele 1847 de Gogol'ün «Dostlarıma yazdığım mektuplardan seçme parçalar» adlı kitabı çıktıktan sonra aralarındaki gerginlik daha da artıyor. Belinskiy bu kitap için şiddetli bir yazı yazıyor. Gogol, bu yazıyı, Belinskiy aleyhinde ötede beride söylediği sözlere atfediyor. Bunun üzerine Belinskiy, aşağıda biraz kısaltarak tercümesini verdiğimiz mektubu yazmıştır.

Salzbrunn, 15 temmuz 1847

Yazımı, size kırılmış bir adamın yazısı gibi alıyorsunuz; bunda büsbütün haksız da değilsiniz. Gerçi kırılmış sıfatı, kitabınızı okuyunca bende uyanan duyguları, düşünceleri anlatmak için pek zayıf, pek sönük kalıyor. Ama kırılmamın sebebini, bana karşı, sanatınızın bir hayranına karşı söylediğiniz hiç de iltifatlı olmıyan sözlerinizde aramakla düpedüz haksızlık ediyorsunuz. Hayır, burada daha önemli bir sebep var. Bir onur duygusunun kırılmasına bir dereceye kadar katlanılabilir; iş yalnız bununla kalsaydı, bu konu üzerinde akıllıca davranır, susardım. Ama gerçek bir insanlık haysiyetinin kırılmasına katlanmak elden gelmiyor; din perdesi arkasına, kamçı kuvvetine sığınarak yalanla ahlâksızlık, hakikat diye, erdem diye va'zedilince susmak elden gelmiyor.

Evet, sizi bütün kalbimle sevmiştim. Memleketine candan bağlı bir insan onun ümidini, namusunu, şerefini nasıl severse, gelişme, ilerleme yolunda bir önderini nasıl severse öyle sevmiştim. Sizin de bu sevilme hakkını kaybedince bir an olsun sinirlenmeye yerden göğe kadar hakkınız var. Sevgimi büyük bir kabiliyetin değerli mükâfatı saydığım için bunları söylemiyorum, burada yalnız kendim için değil, sizin de, benim de çoğunu görmediğimiz, sizi de hiç görmemiş birçok insanlar adına söylüyorum....

Siz Rusya'yı, düşünen bir adam gibi değil de, bir sanatkâr gibi derinden tanıyorsunuz. Halbuki acayip kitabınızda düşünen bir adam rolünü pek acemice oynamışsınız. Bu da sizin düşünen bir adam olmamanızdan değil, yıllardan beri Rusya'ya o ihtişamlı uzaklığınızdan bakmaya alışmış olmanızdan ilerigeliyor... Bunun içindir ki, Rusya'nın kendi kurtuluşunu mistisizmde, çilecilikte, piyetizmde değil, medeniyet, bilgi, insanlık duygu-

su yolundaki başarılarda gördüğünü anlamıyorsunuz. Rusya'nın kâfi derecede dinlediği vaızlara değil, bunca yüzyıllardan beri çamur ve çirkef içinde çiğnenen insanlık haysiyeti duygusunun millette uyandırılmasına ihtiyacı vardır; kiliseye değil, sağduyuya, adalete uygun haklara, kanunlara, bunların elden geldiği kadar şiddetle yürütülmesine ihtiyacı vardır. Halbuki Rusya bugün korkunç bir durumdadır. Burada insanlar birbirlerini alıp satıyorlar; hem bunda Amerikan çiftlik sahiplerinin sinsice sömürdükleri zencileri insan saymamak gibi kendilerini mazur gösterebilecek bir bahane de yoktur. Öyle bir memleket düşünün ki, orada insanlar birbirlerini öz adlariyle değil, kötü lâkaplariyle Vankalar, Vaskalar, Stepkalar, Palaşkalar diye çağırırlar; öyle bir memleket düşünün ki, orada insanın canı, namusu, malı mülkü emniyet altında olmadığı gibi bir polis asayişi bile yoktur. Yalnız devlet hizmetinde çalışan çeşit çeşit hırsızlarla yağmacıların kurdukları koca bir şebeke vardır. Bugün Rusya'nın en önemli millî meseleleri şunlardır: toprak köleliğinin kaldırılması, dayağın, işkencenin hafifletilmesi, hiç olmazsa elde bulunan kanunların, mümkün olduğu kadar şiddetle tatbik edilmesi... Rusya'yı bugün, o derin uyuşukluğu içinde kaygı ile düşündüren meseleler bunlardır. İşte böyle bir zamanda şaşılacak kadar güzel, gerçek sanat eserleriyle Rusya'nın kendi kendisini bulmasına, bir aynada görür gibi görmesine pek çok yardımı dokunmuş olan büyük bir yazar, elinde bir kitapla ortaya çıkıyor, pis suratlı insanlar diye aşağıladığı köylülerden daha çok para koparmayı, İsa adına, Kilise adına karacahil, taşkalbli bir çiftlik sahibine öğretiyor. Bunlar beni sinirlendirmesin, öfkelendirmesin mi?

Eğer canıma kasdetseydiniz, bu yüz kızartıcı satırlar için sizden daha fazla nefret etmezdim. Bu yetmiyormuş gibi bir de kitabınızdaki samimiyete inanmamızı istiyorsunuz. Hayır, siz gerçekten şeytanın değil de, İsa'nın yolundan gitmiş olsaydınız, o çiftlik sahibi yardakçınıza böyle yazmazdınız. Ona derdiniz ki, köylüler onun din kardeşleridir, mademki kardeş kardeşin kölesi olamaz, o da kardeşine hürriyet vermelidir; hiç değilse köylüler karşısındaki haksız durumunu anlıyarak onların çalışmalarından mümkün olduğu kadar iyi şartlar içinde faydalanmasını söylerdiniz. Ya sizin köylülere «Gidi pis suratlılar» demeniz ne oluyor. Siz hangi Nozdrev'de, hangi Sobakeviç'te bu sözü işittiniz de köylüler üzerinde büyük bir bulmuş gibi dünyaya yaydınız? Onlar zaten efendilerine inanıp da kendilerini insan saymadıkları için yüzlerini temizlememiş değiller midir? Ya sizin Rus muhakeme ve ceza usulleri üzerindeki düşüncelerinize ne demeli? Bunun eşsiz örneğini Puşkin'in bir hikâyesinde suçluya da, suçsuza da dayak atılmasını istiyen aptal bir kocakarının sözlerinde buldunuz, öyle mi? Evet, bizde çoğu zaman böyle yapılır, ama daha çok yalnız suçsuza, kendini te-

mize çıkarmak için elinde avucunda bir şey olmaması yüzünden suçlu sayılan suçsuza, dayak atılır. Böyle bir kitap zorlu bir ruh savaşının, yüksek bir fikir aydınlığının meyvası imiş. Nasıl olur? Siz ya hastasınız, öyle ise hiç durmayın, hemen kendinizi tedavi ettirin, yâhut da..... sözümü tamamlamaya dilim varmıyor.

Kamçının vaizi, cahilliğin havarisi, kara kuvvetlerin koruyucusu, siz ne yapıyorsunuz? Ayaklarınızın ucuna bir baksanıza. Uçurumun kenarında bulunuyorsunuz. Böyle bir düşünüşü, ortodoks kilisesi üzerine kurmanızı da anlarım. Ama İsa'yı bu işe ne diye karıştırıyorsunuz? O ilk olarak insanlara hürriyet, eşitlik, kardeşlik fikirlerini aşılamış, fikirleri uğrunda şehit olmakla bunların doğruluğunu kuvvetlendirmiştir. Onun sözü, kilise teşkilâtlanmadan, ortodoksluk ilkesine dayanmadan önce insanlığın kurtuluşuna yardım etmişti. Ama İsa'nın sözlerinin asıl mânası geçen yüzyılın feylosofları sayesinde anlaşıldı. Bunun içindir ki, Avrupa'da taassubun, cahilliğin ateşlediği odun yığınlarını alay silâhiyle söndüren bir Voltaire, doğu ve batı papazlarınızdan, metropolitlerinizden, patriklerinizden daha çok etiyle kemiğiyle İsa'nın öz evlâdıdır. Bunu bilmemenize imkân var mı? Her lise talebesi bunu biliyor. Siz *Müfettiş*'in, *Ölü Canlar*'ın yazarı, Rus kilisesi için sahiden içinizden gelerek mi kaside söylediniz, onu katolik kilisesinden üstün tuttunuz. Ne ise, diyelim ki, katolik kilisesinin bir zamanlar gerçekten bir şey olduğunu, bizimkinin ise her zaman dünyevi kuvvete kul köle olduğunu bilmiyorsunuz; peki ama papazlarınızın Rus topluluğunca, Rus halkınca hor görüldüğünü de mi bilmiyorsunuz? Sizce Rus milleti, dünyanın en dindar milletiymiş. Dindarlığın temeli, piyetizmdir, Allah korkusudur, iyilik duygusudur. Biraz dikkatle bakın, göreceksiniz ki, milletimiz hakikatta büsbütün dinsiz bir millettir. Onda başka saçma inanışlar vardır, ama dindarlıktan eser yoktur. Saçma inanışlar, medeniyet ilerledikçe kaybolur; dindarlık ise çok defa onunla birlikte yaşar. Bunun canlı örneği Fransadır. Orada bugüne bugün okur yazar, kültürlü insanlar arasında candan katolik olanlar vardır. Orada birçokları Hıristiyanlıktan uzaklaşıp ne olduğu bilinmiyen bir Allaha bugün de canla başla inanıyorlar. Rus milleti böyle değildir. Onun yaratılışında mistik coşkunluk yoktur. Ondaki kuvvetli sağduyu, aydın, müspet zekâ buna meydan vermez; belki de Rus milletinin ilerde oynıyacağı kocaman tarihî rol de buradadır. Dindarlık, papazlarına bile aşılanmamıştır. Burada gösterişsiz, soğuk, çile çeken bir ruh haricinde bir avuç insanın göze çarpması bir şey ifade etmez. Papazlarımızın çoğu, iskolâstik bir ukalâlıkla korkunç bir cahillik içindedirler. Millete dinî bir hoşgörmezlik, bir taassup damgası vurmak günah olur; onu daha çok din işlerinde eşi bulunmaz bir kayıtsızlık gösterdiği için övmek lâzımdır. Dindarlık bizde ancak ayrı ayrı mezhepler içinde kendini gösterir. Bunlarsa ruh bakımından

milletin ana kütlesine çok aykırı, sayıca onun yanında hiç denecek kadar azdır.

Rus milletinin hükümdarlarına beslediği sevgi için yazdığınız kaside üzerinde uzun uzun duracak değilim. Açık söyliyeyim: bu kaside, hiç kimse tarafından iyi karşılanmamış, hattâ başka bakımdan tuttuğumuz yola yakınlık gösteren insanların gözünde bile sizi düşürmüştür. Bana gelince otokrasinin tanrısal güzelliklerine doya doya bakmayı, (bu rahat, hem de söylediklerine göre çıkarlı işi) vicdanınıza bırakıyorum. Siz onu ihtişamlı uzaklığınızdan seyretmeye devam edin. Yakından seyretmek pek hoş olmadığı gibi tehlikesiz de değildir. Şu noktaya da işaret edeyim: bir Avrupalı, hele bir katolik, din dâvasına katılınca, tıpkı yeryüzünde kuvvetlerin haksızlıklarını açığa vuran Yahudi peygamberleri gibi, o da kuvveti haksızca kullananlara çatar. Bizde ise iş tam tersinedir: ruh doktorlarınca *religiosa mania* adı verilen hastalık, bir insana, hattâ namuslu bir insana geçerse o, hemen yeryüzü Tanrısına, gökyüzü Tanrısından daha çok yaranmaya çalışır. Hem bu işte o kadar ileri gider ki, yeryüzü Tanrısı kölece çalışmaları için kendisini mükâfatlandırmak istese de o, topluluğun gözünden düşeceğini hesaba katarak buna pek yanaşmak istemez. Şu bizim Rus insanı gariptir vesselâm!

Kitabınızda, okuyup yazmanın halk için yalnız faydasız değil, düpedüz zararlı olduğunu büyük, söz götürmez bir hakikat gibi ileri sürmüşsünüz. Bunun için size ne diyeyim bilmem ki? Siz Rus aydınları önünde kendinizi o kadar yüksek bir noktaya çıkardınız ki, onlar bu türlü fikirlerinizin içten geldiğine inanamazlar. Aptallarda tabiî görülen şeyler dâhi insanlarda tabiî gürülmez. Birtakım insanlar, kitabınızın tam deliliğe yakın bir sapıtma mahsulü olduğuna inanıyorlardı. Ama onlar da bu kanaatlerini çabucak değiştirmişlerdir. Çünkü kitap, bir günde, bir haftada, bir ayda değil; bir yılda, iki yılda, belki de üç yılda yazılmıştır. Kitapta, dağınık bir görünüş altında düşünülüp taşınılmış bir bağlılık göze çarpıyor. Hem sonra, dindar yazarın hükümete yazdığı kaside, onun hayat durumuna da uygun düşüyor. Bu yüzden, Petersburg'da veliahtın oğluna mürebbi olmak düşüncesiyle bu kitabı yazdığınız yayılmıştır. Şimdi siz söyleyin, kitabınız, sizi bir yazar olarak, daha çok da bir insan olarak okuyucunun gözünden düşürürse bunda şaşılacak ne vardır?

Görüyorum ki, siz Rus okuyucusunu pek iyi tanımıyorsunuz. Onun karakteri, Rus topluluğunun içinde bulunduğu durumla açıklanır. Onda taze kuvvetler kaynaşır, dışarı fırlamaya çalışır. Ama bu kuvvetler ağır bir boyunduruk altında çıkacak bir yol bulamayınca, yalnız ümitsizlik, keder, uyuşukluk doğurur. Bugün barbarca bir sansüre rağmen, yalnız edebiyatta bir canlılık, bir hareket vardır. Bunun içindir ki, yazar unvanı

bizde çok saygı kazanmıştır; bunun içindir ki, bizde küçücük bir kabiliyet bile, pek büyük bir edebî başarı kazanabilir. Şair unvanı, edebiyatçı unvanı, çoktan beri bizde apoletlerin, renk renk üniformaların itibarını gölgede bırakmıştır. İşte bunun içindir ki, bizde liberal denilen her yolda yürüyen bir insan, az kabiliyetli de olsa herkesin dikkatini çekmek talihine kavuşur; bunun içindir ki, kendilerini inanarak, inanmıyarak ortodoksluğun, otokrasinin hizmetine veren büyük istidatlar bile pek çabuk söner. Bunun açık bir misali Puşkin'dir. O, hükümdara sadık kulu kölesi olduğunu bildiren iki, üç tane şiir yazmakla, sırmalı saray elbisesi giymekle halkın sevgisini kaybetmiştir. Eğer siz sahiden kitabınızın, gittiği kötü yol yüzünden değil de, herkes ve herşey üzerinde söylediğiniz sözde açık hakikatlardan dolayı düştüğünü, başarısızlığa uğradığını sanıyorsanız çok aldanıyorsunuz... Sanki *Müfettiş*'te *Ölü Canlar*'da daha mı az keskindiniz? Okuyucuya daha az bir sanatla, daha tatlı hakikatlar mı söylediniz? Gerçekten o zaman da size karşı köpürenler olmuştu. Fakat *Müfettiş*, *Ölü Canlar* bu yüzden düşmemiştir, halbuki son eseriniz yüz kızartıcı bir şekilde başarısızlığa uğramıştır. Okuyucu bunda haklıdır. O, Rus yazarında gerçek önderini görüyor. Onu Rus otokrasisi ve ortodoksluğu karşısında biricik koruyucusu, kurtarıcısı sayıyor. Bunun içindir ki, o, yazara kötü bir kitabı bağışlamaya her zaman hazırdır, ama zararlı bir kitabı asla! Bu da topluluğumuzda, tohum halinde de olsa, çok taze, çok sıhhatli bir anlayış olduğunu, topluluğun bir geleceği olduğunu gösterir. Eğer siz Rusya'yı seviyorsanız, şimdi benimle beraber sevinin, benimle beraber kitabınızın başarısızlığına sevinin.

Size, Rus okuyucusunu oldukça tanıdığımı, bir nevi övünme duygusiyle söyliyebilirim. Kitabınız, okuyucu üzerine değil, hükümet ve sansör üzerine yapacağı kötü tesiriyle beni korkuttu. Hükümetin kitabınızı binlerce sayı bastıracağı, çok ucuza sattıracağı sözü Petersburg'da dolaştığı zaman dostlarımın canı sıkıldı. Fakat ben o zaman her şeye rağmen kitabınızın başarı kazanamıyacağını, çabucak unutulup gideceğini söyledim. Dediğim çıktı. Bu kitap şimdi kendisiyle değil, onun üzerine yazılan yazılarla yaşıyor. Evet, Rus insanında, henüz gelişmemiş de olsa, derin bir hakikat duygusu vardır. Sizin kitabınız belki de içten geliyordu, fakat onu okuyucu kütlesine verme fikri zavallı bir fikirdi. Kaba sofuluğun zamanı, bizim topluluğumuzda da geçmiştir. Artık o da anlıyor ki, dua, her yerde birdir. Hem de İsa'yı Kudüs'te arıyan insanlar, onu hiçbir zaman kalblerinde taşımamış, yahut da kaybetmiş olanlardır. Diğer insanların ıstırabını görüp de ıstırap çekmeyi bilen, başkalarının çektiklerini görünce içi sızlıyan insan, İsa'yı kalbinde taşır, onun için de Kudüs'e yaya gitmesine hiç lüzum yoktur. Bir defa sizin va'zettiğiniz alçakgönüllülük, sevgi değildir. Sonra onda bir yandan garip bir gurur, öbür yandan da insanlık şerefinin en yüz kızartıcı

bir düşkünlüğü vardır. Mücerret bir mükemmelliğe ulaşma, alçakgönüllülükle herkesten üstün çıkma fikri, yalnız zayıf bir kafanın mahsulü olabilir. Her iki yol da ikiyüzlülüğe, geriliğe, şarklılığa çıkar. Bunu yaparken siz diğer insanları açıktan açığa kötülemekle kalmıyor (bu olsa olsa bir kabalık olurdu) üstelik kendinize karşı da söz söylüyorsunuz. Bu, artık alçaklıktır. Çünkü kardeşine tokat atan bir insan öfke uyandırır, ama kendi kendini tokatlıyan insan, başkalarının gözünde kendisini alçaltmış olur. Hayır, kafanız aydınlık içinde değil, karanlık içindedir. Siz zamanınız Hıristiyanlığının ne içini, ne de dışını anlamamışsınız; kitabınızdan Hıristiyanlığın hakikatı değil, ölümün, şeytanın, cehennemin, hastalıklı kokusu esiyor. Hem de ne kötü bir dille, ne berbat cümlelerle. İnsan kendini yalana kaptırırsa, zekâsı da, istidadı da onu bırakır, bu büyük bir hakikattır. Kitabınızda isminiz olmasa, içinde kendinizden yazar diye bahsettiğiniz kısımlar çıkarılsa, kelimelerin, cümlelerin bu işlenmemiş, şişirilmiş gürültüsü, bu kitabın *Müfettiş*'le *Ölü Canlar*'ı yazan kalemden çıktığına kimi inandırabilirdi?

Yarım yamalak konuşmayı bilmem, kurnazlık taslamayı bilmem. Bu, benim yaratılışımda yoktur. Zaman, yahut siz, çıkardığım neticelerde yanlış yola saptığımı bana ispat ederseniz bundan ilk önce ben memnun olurum. Ama size burada söylediklerimden hiç de pişmanlık duymam. Burada mesele sizin yahut benim şahsımızla ilgili değildir. Bu, beni hattâ sizi, çok aşan bir meseledir. Burada bahis mevzuu olan hakikattır, Rus topluluğudur, Rusya'dır. İşte son sözüm bu. Siz gururlu bir alçakgönüllülükle büyük eserlerinizi nasıl inkâr etmek gafletinde bulunduysanız, şimdi de candan bir alçakgönüllülükle son eserinizi de inkâr etmelisiniz. Bu kitabı çıkarmakla işlediğiniz düyük günahı, eski eserlerinizi andıran yeni eserler ortaya atmakla temizlemek boynunuzun borcudur.

BELİNSKİY

Tercüme edenler: *Oğuz PELTEK — Erol GÜNEY*

İTALYA'DA RÖNESANS KÜLTÜRÜ

Kültür ve sanat tarihcisi Jacob Burckardt 1818 de İsviçre'de Basel'de doğmuş, 1857—1893 yıllarında aynı şehrin üniversitesinde tarih profesörlüğü etmiştir. Kültür ve sanat tarihi alanlarında, olayları son haddine kadar nesnel bir görüşle inceliyerek zamanının tarih anlayışına çok etkili olmuştur. Çağdaş tarih anlayışı J. Burckardt'a çok şey borçludur. Birkaç sahifesini dilimize çevirdiğimiz «İtalya'da Rönesans Kültürü» en çok okunan eseridir.

Jacob Burckardt 1897 de ölmüştür.

Bu yazının başlığı, kelimenin gerçek anlamiyle ancak bir denemedir. Ve müellif böyle hadden aşırı büyük bir vazifeye şöyle böyle bir güç ve vasıta ile giriştiğini iyice bilmektedir. O bu araştırmaya daha büyük bir emniyetle de bakabilseydi bilgiçlerin takdirinden yine emin olamazdı. Bir kültür devrinin tinsel taslağı belki her göze başka bir şekilde görünür. Hele söz konusu, bizim medeniyetimizin doğrudan doğruya anası olup bugün de tesiri devam edegelen bir medeniyetse gerek anlatıcının, gerek okuyucunun öznel yargılariyle duyuları her an işe karışmak gerektir. Atılmak istediğimiz engin denizde gidilecek yollar ve istikametler çoktur. Ve bu iş için yapılan aynı inceleme, başka birinin elinde yalnız bambaşka işlenmekle ve kullanılmakla kalmayıp aslında başka başka uslamlamalara da yol açar. Konunun kendisi, türlü türlü işlenmesini arzu ettirecek ve başka başka görüşleri olan bilginlere söz söyletecek kadar önemlidir. Biz şimdilik sabırla dinlenmemize ve bu kitabın bir bütün halinde kavranmasına razıyız. Bir kültür tarihinin asıl zorluğu, büyük bir sürekliliği, her hangi bir tarzda nakledebilmek için çok kere keyfi görülen bir takım kategorilere bölmek zorundadır. Kitaptaki büyük boşlukları ilerde «Rönesans sanatı» hakkında özel bir eserde gidermeyi düşünüyoruz. Bir niyet ki ancak pek az kısmı tatbik edilebilmiştir

Hohenstaufen sülalesiyle papalar arasındaki mücadele, sonunda İtalya'yı öteki batı memleketlerindeki durumdan esaslı işlerde ayrı bir siyasî duruma düşürdü. Derebeylik sistemi Fransa, İspanya ve İngiltere'de kendi ömrünü bitirdikten sonra birleştirici bir kırallık devletine kalbolacak surette kurulmuştu. Almanya'da da Reich'in Birliği hiç değilse görünüşte korunmuştu. İtalya'ya gelince orada bu sistemden hemen büsbütün vazgeçilmişti. On dördüncü asırdaki İmpartorlar, artık en elverişli halde bile «Yüksek Derebeyleri» diye karşılanmaktan ziyade, zaten mevcut olan Devletlerin reisleri diye karşılanıyor ve sayılıyordu. Kendi oyuncakları ve dayanaklariyle papalığa

gelince, o da, kendisi bir birlik yaratmaksızın, gelecekteki her türlü birliği önliyecek kadar kuvvetli idi.

Bu ikisi arasında da, varlıkları olmuş bitmiş bir şey olan şehir Cumhuriyetleri ile zorbalıklar gibi bir sürü siyasî teşekkül vardı. Bunlardan bir kısmı daha önce mevcuttu, bir kısmı da yeniden meydana çıkmıştı. Modern Avrupalı devlet fikri, kendi güdüleri ile alabildiğine sürüklenmiş bir halde ilk defa bunlarda beliriyordu. Bunlar her türlü hukuku hiçe saydıkları, her sağlam teşekkülü henüz çekirdek halinde iken boğdukları korkunç seferlerinde sık sık azgın benciliklerini gösterirler. Fakat bunlardan biri nerede altedilmiş veya herhangi bir surette çiğnenmişse hesaplı, şuurlu bir yaratık, bir sanat eseri halinde bir yeni canlısı tarihe girmektedir. Bu hayat, gerek şehir Cumhuriyetlerinde, gerek Tyrann Devletlerinde yüzlerce şekilde kendini gösterir. Ve bu hal iç şekillerini olduğu kadar dış politikalarını da tâyin eder. Biz bunların Tyrann Devletlerinde en tam ve açık şekilde görülen tipini gözlemekle yetiniyoruz. Güney İtalya'da ve Sicilya'da Norman'lar Devletini Frederik II. nin değiştirmesi, zorbalar tarafından idare edilen ülkelerdeki iç durumun ünlü bir örneğidir. Arapların yakınında tehlike ve ihanet içinde büyümüş olan İmparator, eşyayı tamamiyle nesnel bir surette uslamlamaya ve ona göre davranmaya pek küçükten alışmıştı. İşte tahtta görülen ilk modern insan. Buna bir de Arap Devletlerinin iç yüzü ve idare tarzı hakkında derin ve mahrem bilgiyi, papalara karşı olan kurtuluş muharebesini de eklemek gerektir. Bu muharebe her iki tarafı, akla gelen bütün kuvvet ve vasıtaları harb meydanına sürmeye zorluyordu. Frederik'in hele 1231 den beri koyduğu bütün nizamlar derebey devletini tamamiyle yok ediyor, halkı iradesiz, silâhsız ve son haddine kadar vergi vermeye elverişli bir yığın haline sokuyordu. Bütün kaza kuvvetini ve idareyi, o zamana kadar batı memleketlerinde hiç görülmemiş bir tarzda merkezileştiriyordu. Artık hiçbir memurluğa halkın seçimi ile geçilmiyor, ceza olarak ta sözü geçen bir mahallin yakılıp yıkılması ve vatandaşların tab'alığa düşürülmesi usulü konuyordu. Vergiler, şumullü bir tahakkuk usulüne ve islâmların göreneğine dayanarak işkence ve zülümle toplanıyordu. Esasen bunlar olmaksızın bir şarklının elinden on para alınamazdı. Burada artık bir millet değil, her hareketi kontrol edilebilen bir sürü tab'a vardı. Meselâ bu tab'a hususi bir izin olmaksızın dışardan evlenemiyor ve asla dışarda tahsil edemiyordu. Halbuki şark hiç değilse bu gibi işlerde adamlarını serbest bırakıyordu. Buna mukabil Frederik bütün Akdenizde şahsi ticaret yapıyor, birçok işleri kendine hasrediyor ve tab'asının ticaretine engel oluyordu.

Fatımî halifeleri (hiç değilse başlangıçta) kâfirlerin gizli mezhepleriyle tab'alarının dinlerine karşı geniş yürekli idiler. Buna karşı Frederik, Rafızilerin şahsında serbest düşünceli şehir hayatını kötülüyor diye kabul

olunmakla çok daha suçlu hale gelen hükûmet sistemini bir enkizisyonla beziyordu. Ona içerde polis, dışarıya karşı olan ordusunun çekirdeği olarak da Sicilya'dan Luceria ve Nocera'ya yerleştirilen Araplar hizmet ediyorlardı. Bunlar her türlü feryada karşı sağır ve kilisenin nüfuzuna karşı da kayıtsız idiler. Silâh kullanmayı unutmuş olan tab'a, sonraları Manfred'in düşmesiyle Anjou'nun işgaline kolayca ve iradesiz olarak katlandı. Oysaki Anjou bu hükümet mekanizmasını tevarüs ederek kullanmakta devam etmişti.

Bu merkezleştirici İmparatorla birlikte tam mânasiyle bir de «yağmacı» beliriyor: Vekili ve damadı olan Ezzelino Da Romano. Onun bütün faaliyeti Yukarı İtalya'nın doğu tarafını hâkimiyeti altına almak için mücadele ile geçtiğinden bir hükümet ve idare sistemini temsil etmez. Bu devri takibeden devir için siyasi bir örnek olmak bakımından o da taclı hamisinden daha az önemli değildir. Orta Çağda şimdiye kadar bütün fetihler ve yağmalar ya gerçek veya farazi verasete veya sair haklara göre; yahutta kâfirlerle afaroz edilmişlere karşı tatbik edilmiştir. Şimdi burada ilk defa olarak kütle halinde katiller ve sonsuz tehdişlerle, yani yanlız hedefi gözününde bulundurup her vasıtayı kullanmakla bir saltanat kurmaya kalkılıyordu. Sonra gelenlerin hiçbiri cinayetteki azamette Ezzelino'ya hiçbir suretle erişmemiştir, hattâ Caesar Borgia bile. Artık olan olmuştu. Ezzelino'nun düşmesi milletler için adaletin kurulması ve gelecekteki suçlular için de bir ders olmuyordu. Böyle bir zamanda Frederik'in doğuştan bir tab'ası olan St. Thomas boşuna meşruti bir saltanat kuramı ortaya atıyordu. Bu kurama göre hükümdarın, kendi tarafından nasbedilen bir âyan ve halk tarafından seçilen bir mümessiller meclisi ile korunması düşünülüyordu. Bunlar dersanelerde kalıyor, Frederik'le Ezzelino da 13 üncü asrın en büyük siyasi şahsiyetleri olmakta devam ediyorlardı. Şimdiden yarı menkıbeleşmiş olan hayalleri, (yüz eski hikâye) nin başlıca konusudur. Bu hikâyelerin ilk yazılışının da bu asırda olduğu muhakkaktır. Ezzelino bu yazılarda bile büyük bir tesirin izi olan ürkek bir saygı ile anlatılmaktadır. Gözle şahitliğe ait kroniklerden ta yarı mitolojik trajedilere kadar bütün bir edebiyat, onun şahsını konu edinmiştir.

BURCKHARDT

Tercüme eden: *Yunus Kâzım KÖNİ*
Talim ve Terbiye Heyeti Üyelerinden

NAMIK KEMAL'İN TERCÜMELERİ

I

Şair Nahifi'yi «mütercim» diye beğenen Ziya paşaya Namık Kemal *Tahribi Harabat*'ta 4 sayfa çatar [1]:

«Nahifî hakkında,

... Tahsin o şair-i kavî'ye,
Kim tercüme yazdı Mesnevî'ye

«Yolunda olan sitayişi edibanelerini dahi hakikate muvafık bulamadım. Çünkü tercümenin şair-«liğe taallûk eder bir yeri yoktur [2]» ve:

«Nabî'nin *Hayriye*'si şiir itibariyle Nahifî'nin tercümesinden aşağı mıdır? Avrupa eşarının «bazı meziyyatını teslim yolunda olan tarifi âlilerinden anlaşıldığına göre, neden bugünlerde «tercüme tariki tercih buyrulmaya başlamış bilemem! elbette bir lisandan bir lisana tercüme «olunan şey meselâ mavi gözlü, ak benizli, sarı saçlı bir İngiliz kızına kara gözlü, kara kaşlı, «esmer benizli bir arap dilberinin elbisesiyle ziynet vermek demek olacağı için bedayi - pesen-«dan-ı âlem nazarında tabiatın icadedebileceği her türlü mehasini câmi olamaz. Edebiyatça tercü-«meden, olsa olsa yalnız eshabı kalem bazı fevait istihsal edebildiği ve ihtiraattan ise, velev mükem-«mel olmasa bile her okur yazarın müstefit olageldiği fikr-i hakîm ve tab-ı nakkad'ı âlilerine hafi «değildir.» ve:

«*Hayriye, Mesnevî* yolunda lisanımızda yazılan asarın değil, İranda meşhur olan *Şehname*'-«lerin, *Hamse*'lerin fevkinde olmak lâzım geleceğinden, itikadı âlilerince cihana talimü kemâl eden «öyle bir eser, ekmeli asâr olmak üzere irad buyurulmak iktiza ederdi. Nahifî'nin *Mesnevî*-i «*Mevlevî* tercümesi ondan faik olsa bile fazilet-i tertib-ü tasviri Cenabı Molla'yı Rum (Kuddise «Sırrehu hazretlerine) ait demek olup, kendisinin marifeti ise bir tercümanlıktan ibaret olmakla «onun hizmetini Nabî'nin faziletinden mukaddem zikretmek lâteşbih «Ziya beyefendinin» *Ter-«kib ve terci* ve *Zafername* gibi, bunca âsarı hâkimane ve edebiyeleri var ise de elbette hiç birisi «*Kasidei Bürde* meziyetinde değildir. Ve halbuki Diyarbakırlı Şaban namında bir adam *Kasidei* «*Bürde*'yi tahtellafız türkçeye tercüme eylediğinden, o adamın belagatı osmaniyece Ziya Beyefen-«diye tefevvuku lâzım gelir, itikadında bulunmak kabilinden olmaz mı?»

Kemal, Ziya paşayı hırpalamak için tercüme bahsinde mütercim Şaban'ı öne süreceğine hakikatı söylemek için mütercim Amyot'yu hatırlasaydı, daha güzel olurdu.

Recai zade Mahmut Ekrem'i, tercüme yaptığı için hırpalıyan ve tercüme değil, telif yap diyen Namık Kemal, bir dakikanın içine sığan bu heyecanından kurtulduğu zamanlar tercümeye ehemmiyet verecek, arapları mütercim diye beğenecek, ve kendisi de «citation» yolundaki tercümeler yapacak ve vaktiyle müstakilen tercümeler de yapmış bulunacak.

Kemal, arapları mütercim diye şu satırlarla beğenir:

Arapları, mütercim diye Kemal'in beğendiği bir yazının bir kısmını bundan evvelki *Tercüme* mecmuasına koymuştum [3]

Mevzuu kuvvetlendireceği için öteki satırları da, kılişesiyle beraber, buraya almayı okuyuculara bir hizmet bildim:

---

1 *Tahribi harabat* «Kitaphanei Ebuzziya», birinci basılış s. 104 - 107.

2 Ziya paşa Nahifi'yi tercümesinde şairlik kudreti gösterir diye beğenmez; *Mesnevi*'yi tercüme etti diye beğenir.

3 Cilt:5, sayı 25, sahife:57.

«İşte biri de namiyle umumun nazarı takdirine arz ettiğimiz şu kitaptır. Vakıa «bu eser umumiyet itibariyle bir hikâye ise de, ekseri münderecatı tarihe müstenit olarak tarihten «istinbat olunan vakaları da meselâ: Nizami'nin *İskendername*'si gibi meseleyi bütün bütün tag«yir eder yolda olmadığından mütalâası hem arabın zamanı inkırazında olan ahkâmı gösterir, «hem de enkizisyon ünvaniyle şöhret bulan ve işkence ve itlâf-ı nüfusta Cengiz'e câ.yı - lânet bı«rakmıyan usulü zalimanenin tâzib-i-insanide iblise hayret verecek derecelerde ibraz ettiği kud«retten bahseder. Her hikemiyata mütaallik havî olduğu efkâr-ı ceyyide mütalâasına mevzuunun «garabetinden birkaç kat ziyade revaç verse şayestedir. Eserin ne kadar mehasini varsa müellifi «olan [1] a ait olarak, nazar-i urefaya tesadüf edecek nekayısı ise hisse-i mütercim demek olacağından «fıkdanı kabiliyetimizi bilmekle beraber naçizane bir hizmet olmak emeliyle ihtiyar etti«ğimiz mütercimlikte zuhure gelen zellatımızdan dolayı eshabı mütalâanın şime-i afv-ü - mü«samahasına iltica ederiz.» [2]

1. Müellifin ismi, bu sayfalardaki kılişede dahi görüleceği üzere, yazılı değildir.

2. ( ) tercümesine Kemal'in kendi el yazısiyle yazdığı mukaddemeden. (Kemal'in dört hususi kâtibinden biri olan Hasan'ın dosyasından — oğlu Asaf Nefi'nin verdiği —)

Fakat Kemalin tercüme düşmanlığı, dediğim gibi kaide değildir, heyecandır. O, tercümeye ehemmiyet verecek ve verdiği ehemmiyeti şu suretle yazacak:

«... eseri acizanemizin arabi veya elsinei garbiye edebiyatından tercüme olunmuş asarı mutebere «mezayetinde olmadığını itiraf ile beraber... [1]»

Ve tercümenin Avrupa dillerinden değil, hattâ Farsça'dan yapılmasına bile memnun olacak:

«Asarı İraniyenin mahsusatından olan unâkul ve makbul birtakım bedayii lisanımıza nak«letmekle ve hususiyle hikemî ve edebî mevcut olan birçok kütübü müfidelerini tercüme etmekle «bir şey kaybetmez, bilâkis birçok şey kazanırız demek istiyoruz. Meselâ *Hümayunname*'nin lisa«nımızda tercümesi bulunması nafi değil midir?» [2]

Victor Hugo'nun «Les Misérables» inin başındaki on iki satırı[3] Kemal'in tercüme ettiğini söylerler. Fakat bu tercüme ortada yoktur. (Kimde varsa bunu Dil-Tarih Kurumu Kütüphanesindeki Namık Kemal vesikalarına ilâve etmelidir.)

Kemal'in ortada olmıyan tercümelerinden biri de bir gazeteden yaptığı, bir mektubunun şu fıkrasından anlaşılan, bir tercümedir:

«Leffen bir tercüme gönderdim. Yunanlıların devletimiz hakkında fikr-i hiyaneti ne dere«celerde olduğunu gösterir. Efendiye [4] ve saire icabedenlere veriniz. Ve münasip görü«lürse bir münasip mütalâa ile *Basiret*'de de neşrediniz de intibah üzere bulunulsun [5]. 13 Safer 95.» [6]

*

Kemal'in manzum bir tercümesi. (*Tasviri efkâr* No. 420. 29 Ağustos 1283.)

«İmparator Napolyon tarafından mukaddema tahkikatı ilmiye için bu tarafa gönderilmiş «olan Mösyö Edvard Goen (Kohen) tabiatı şairanesine şayan bir kaside inşa ederek Türkçe tan«zim ettirdiği tercümei mensure ile beraber neşretmiş.

«İlk bendinin manzum tercümesi:

«Ayandır bir sipihr-i atlâsın altında bir kişver,
«Ki ressâman olur dilbeste, erbab-ı suhan hayvan,
«Tabiat güyiya bir rûz-i şehr-âyîn-ü- behcette,
«Ona gencînelerle cevher-i hüsn eylemiş erzan.»

---

1 Kemal'in «Baharı daniş» tercümesi. üçüncü basılış, Kitaphanei Ebuzziya; s. 20.

2. Ayni tercümenin mukaddemesi, sahife 12.

3. On iki satır şudur:

«Tant qu'il existera par le fait des lois tant qu'il y aura sur la terre ignorance et misère, des livres de la nature de celui - ci pourront ne pas être inutiles.»

4 Bu fıkranın bulunduğu mektubun kendisine yazıldığı Menemenli zade Rifat bey o tarihte 1877 meclisi mebusanında zabıt kâtibidir. Ve Kemâl o mecliste mebuslardan emniyet ettiklerine memleket işleri hakkında ve meclisin müzakereleri hakkında direktifler verirken bu mahrem şeylere temiz ve idealist bir genç olan Menemenli zade Rıfat beyi vasıta olarak kullanıyordu. Bu bakımdan, mektuptaki «Efendi» kelimesinden maksat, hamiyetine Kemâl'in çok inandığı İzmir mebusu Menekşeli zade Emin efendi olması muhtemeldir. İkinci ve uzak bir ihtimal de yukarıki fıkradaki «Efendi» nin Abdülhamit II. nin veliahdi şehzade Kemalettin efendidir. Çünkü veliahtlara «Efendi» deniyor, hem de Kemâl'in bir aralık veliaht Kemâlettin efendi ile muhaberesine Rıfat bey vasıtalık ediyordu.

5 *Basiret*'in bu tarihten sonraki sayılarına bakınalı.

6. Kemâl'in müstakbel damadı Menemenli zade Rıfat beye kendi el yazısiyle ve basılmamış mektubundan Numan Menemencioğlu'nun dosyasından). Rıfat bey henüz o tarihte Kemâl'e damat değildi. Basılmakta olan *Namık Kemâl* kitabımda kılişesi bulunan nikâh ilmühaberindeki tarihe müsteniden Menemenli zade Rıfat beyin Kemâl'e damat olduğu tarih 7 zilhicce 1299 dür.

La Marseillaise ve Namık Kemâl'in tercümesi.

Aslı:

Allons enfants de la patrie.
Le jour de gloire est arrivé!
Contre nous, de la tyrannie,
L'étendard sanglant est levé!
Entendez vous dans les campagnes
Mugir ces féroces soldats?
Ils viennent jusque dans nos bras,
Egorger nos fils, nos compagnes.
Aux armes citoyens! Formez vos bataillons!
Marchons! Marchons! Qu'un sang impur abreuve nos sillons.

Tercümesi:

Ey ehl-i vatan, gel gidelim şan günüdür bu,
Zulm açtı yine karşımıza kanlı alemler;
Evlâdımızı, ehlimizi kırdaki ordu
Ağûş-ı vefâmızda tutup boğmaya kükrer;
Saf bağlayın, artık, sarılın siz de silâha;
Reyyan edelim isrimizi hûn-ı mübâha.

Kelimeleri ve ifadeleri anlayış ve anlatış tarzı:

Allons enfants de la patrie.	=	Ey ehli vatan gel gidelim.
Le jour de gloire est arrivé.	=	Şan günüdür bu.
Contre nous, de la tyrannie.	=	Zulüm karşımıza.
L'étendard sanglant est levé.	=	Açtı yine kanlı alemler.
Entendez vous dans les campagnes mugir ces féroces soldats?	=	Kırdaki ordu kükrer.
Ils viennent jusque dans nos bras.	=	Agûşu vefamızda.
Egorger nos fils, nos compagnes.	=	Evlâdımızı, ehlimizi tutup boğmaya.
Aux armes.	=	Artık sarılın sizde silâha.
Formez vos bataillons.	=	Saf bağlayın
Marchons, marchons, qu'un sang impur abreuve nos sillons.	=	Reyyan edelim isrimizi hunu mübâha.

D'Herbelot'nun *La Bibliothèque Orientale* [1] ismindeki eserinin «Alcoran» kelimesinden:

«Les mahométans, adorateurs de leurs faux prophète, nous donnent une idée fort relevée de ce livre: car ils disent qu'il a été tiré du grand livre des Décrets Divins, qui en fut détaché dès la création du monde pour être mis comme en dépôt dans un des sept cieux, qui fons les firmaments et que c'est de ce ciel qu'il fut apporté à Mahomet, verset par verset, des propres mains de Gabriel, un des anges de la première hiérarchie.»

1. Paris'te *La Compagnie des Libraires* tarafından 47. basılışı; s. 85.

Namık Kemal bu fıkrayı tercüme ederken şöyle yazar: «Ahvâli islâmiyeden Avrupa'yı haberdar etmeye herkesten ziyade muvaffak olmakla mâruf olan ve «Şark Kitaphanesi» namındaki eseri hâlâ Avrupa'da elsinei şarkiye ve maarifi islâmiye ile meşgul olanların en büyük mercilerinden bulunan meşhur D'Herbelot bu kitabın «Elkuran» ünvanlı makalesinde şu fıkrayı yazar.»

Namık Kemâl'in tercümesi [1]:

«Peygamberlerine [2] perestiş eden (!) Muhammedîler bu kitabı (yani Kuranı Kerimi) pek ilâ ederler. Zira derlerki Kuran iptidayı hilkatte levh-i takdîr-i ilâhîden tefrik edilerek feleki sevâbitin zirinde bulunan yedi kat göklerin birinde emaneten hıfzolunmuş ve birinci mertebedeki melâikten olan Cibril'in kendi eliyle o gökten (Hazreti) Muhammed'e (Sallallahu aleyhü ve sellem) sûre besûre götürülmüştür.»

Kelimeleri ve ifadeleri tercüme tarzı:

Les mahométans, adorateurs de leur faux prophète.	=	Peygamberlerine perestiş eden, Muhammedîler.
Donnent une idée fort relevée de ce livre.	=	Bu kitabı pek ilâ ederler.
Car ils disent qu'il a été tiré, qui en fut détaché.	=	Zira, derlerki o kitap tefrik edilmişti.
Du grand livre des Décrets Divins.	=	Levh-i takdiri ilâhîden.
Dès la création du monde.	=	İptidayi hilkatte.
Mis conme en depôt.	=	Emaneten hıfzolunmuş.
Dans un des sept cieux.	=	Yedi kat göklerin birinde.
Qui font les firmaments.	=	Feleki sevâbitin zirinde bulunan.
Verset par verset.	=	Sûre besûre.
Des propres mains de Gabriel.	=	Cibrilin kendi eliyle.
Un des anges de la première hiérarchie.	=	Birinci mertebedeki melâikten olan.

•

Gibbon'un *Histoire de la décadence et de la chute de l'Empire Romain* ismindeki eserinden [3]:

«Après la retraite de Gengis, le sultan Gelaleddin était revenu de l'Inde gouverner et défendre ses états de Perse. Dans l'espace de onze années, ou il combattit ou commanda toujours en personne; et la marche de trois cent trente lieues, de Téflis à Kerman qu'il fit en dix-sept jours à la tête de sa cavalerie, peut faire juger de son activité. Mais la jalousie des princes moslems et les armées innombrables des mongols le firent succomber. Après sa dernière défaite, le brave Gelaleddin périt sans gloire dans les montagnes du Curdistan. Sa mort dispersa son armée, qui sous le nom de Carismiens ou Corasmins comprenait un grand nombre de hordes turcomanes, dont les chefs s'étaient dévoués à suivre la fortune du sultan. Les plus audacieuses firent une invasion dans la Syrie, et pillèrent le Saint-Sépulcre de Jérusalem; les autres s'enrôlèrent au service d'Aladin, sultan d'Iconium; et c'est parmi ceux-ci que se trouvaient les ancêtres obscurs de la race ottomane. Ils avaient originairement campé sur la rive méridionale de l'Oxus, dans les plaines de Mahan et de Neza [4] .... [5] Soliman Shah, qui commandait l'avant ou l'arrière-garde de l'armée carismienne, se noya au passage de l'Euphrate. Son fils Orthogrul devint le sujet et le soldat d'Aladin, et établit à Surgut, sur les bords du Sangrad, un camp de quatre cents tentes ou familles, dont il dirigea cinquante-deux ans le gouvernement civil et militaire.»

1 Namık Kemâl, Külliyatı Kemâl — Birinci tertip, «Renan Müdafaanamesi» İstabul — Mahmut bey matbaası, sayfa 6.

2 Aslında «Leur Faux Prophète» dir. Kemal «faux» yu tercüme etmez.

3 Kemâl bu satırları tercüme derken şöyle der; «İngiltere hükemayı üdebasından meşhur Gibbon *Roma İmparatorluğunun tarihi inkıraz ve sukutu* ünvaniyle yazdığı kitabı muteberin *Zubur-i Osmaniyân'a* müteallik olan faslında şu tahkikatı beyan ediyor.» — Külliyatı Kemâl, Osmanlı tarihi», Mahmut bey matbaası, basılış tarihi: 1326, cilt 1, cüz, 1; s. 42 —

Gibbon'un tarihindeki yukarki fıkra 794 üncü sayfadadır. (Librairie Ch. Delagrave, Paris)

4 Kemâl *Neza*'yı tercüme etmemiş.

5 Kemâl buradan üç satır tercüme etmemiş.

Namık Kemal'in tercümesi [1]:

«Cengiz çekildikten sonra Harizm Sultanı Celâlettin İran'da olan memalikini idare ve muhafaza için Hint'ten avdet eyledi. Bu kahraman on bir sene zarfında on dört meydan muharebesine girişti. İkdamı bir surette idi ki süvarisinin riyasetinde olarak bin mil buudunda bir mahalle yani Tiflisten Kirmana yetmiş günde vâsıl olmuştu. Bununla beraber ümerayi islâmın haset ve rekabeti ve tatar ordularının kabili tadat olmıyacak kesreti kendisini mağlûp ve muzmahil etmiştir. Dilâver Celâlettin son mağlûbiyetinden sonra Kürdistan dağlarında şansız bir hal ile mahvoldu. Celâlettin'in vefatı birçok Türkmen aşiretlerinden mürekkep oldukları halde harizmiler ünvaniyle sultanın talihine rabıta bendi ihtiyar olan kıdemli, gayretli ordusunun dağılmasını icap eyledi.

«Bu ordu rüesasının en ziyade kuvvet ve cüret eshabından olanları Suriye'ye hücum ile Kudüs'ü yağma ettiler. Bir takımı da Konya padişahı Sultan Alâettin'in hizmetine girdiler. İşte kavmi osmaninin ecdadı bunlar arasında bulunmakta idi. Bunlar evvelleri Ceyhun'un ciheti cenubiyesinde bulunan Mahan sahrasında mukim idiler..... Süleyman şah ki Harizm ordusunun ya mukaddeme veya sâkasına kumanda etmekte idi, Fırat nehrini geçerken gark oldu. Oğlu Ertuğrul Alâettin'in tabiiyet ve askerliğini kabul ve Sakarya nehri civarında Söğüt nahiyesine dört yüz çadır veya aile yerleşmiş ve elli sene kadar bunların hükûmeti mülkiye ve askeriyelerini idare etmiştir.»

Kelimeleri ve ifadeleri tercüme tarzı:

Après la retraite de Gengiz.	=	Cengiz çekildikten sonra
Gouverner et défendre ses états.	=	Memalikini idare ve muhafaza.
Dans l'espace de onze années.	=	On bir sene zarfında.
Peut faire juger de son activité.	=	İkdamı bir surette idi ki.
A la tête de sa cavalerie.	=	Süvarisinin riyasetinde olarak.
La marche de trois cent trente lieues, de Téflis à Kerman.	=	Bin mil buudunda bir mahalle yani Tiflisten Kirmana.
Mais.	=	Bununla beraber.
La jalousie des princes moslems.	=	Ümerayi İslâmın haset ve rekabeti.
Les armées innombrables des Mongols.	=	Tatar ordularının kabili tadat olmıyacak kesreti
Le firent succomber.	=	Kendisini mağlûp ve muzmahil etmiştir.
Le brave Gelaleddin.	=	Dilâver Celâlettin.
Après sa dernière défaite.	=	Son mağlûbiyetinden sonra.
Montagnes du Curdistan.	=	Kürdistan dağlarında.
La mort... dispersa son armée.	=	Celâlettin'in vefatı, kıdemli, gayreli ordusunun dağılmasını icabeyledi.
Son armée, qui, sous le nom de Carismiens, ou Corasmins, comprenait un grand nombre de hordes turcomanes dont les chefs s'etaient dévoués à suivre la fortune du sultan.	=	Birçok Türkmen aşiretlerinden mürekkep oldukları halde, Harzemîler ünvaniyle sultanın talihine râbıta-bendi ihtiyar olan kıdemli, gayretli ordusunun.
Les plus audacieuses.	=	Bu ordu rüesasının en ziyade kuvvet ve cüret eshabından olanları.
Firent une invasion dans la Syrie.	=	Suriye'ye hücum ile.
Pillèrent le Saint-Sépulcre de Jérusalem.	=	Kudüsü yağma ettiler [2]

1. Namık Kemal. *Osmanlı Tarihi*; İstanbul, Mahmut Bey Matbaası, 1326; cilt 1, s. 42 (Oğlu Ali Ekrem Bolayır'ın *Külliyatı Kemâl*'den).
2. *Saint-Sépulcre*'ü tercüme etmez.

Les autres.	= Bir takımı da.
S'enrôlèrent, au service d'Aladin, sultan d'Iconium.	= Konya padişahı Sultan Alâettin'in hizmetine girdiler.
Et.	= İşte.
C'est parmi ceux-ci.	= Kavmi Osmanî'nin
Que se trouvaient les ancêtres obscurs de la race ottomane.	= Ecdadı bunlar arasında bulunmakta idi.
Ils avaient originairement campé sur la rive méridionale de l'Oxus.	= Bunlar evvelleri, Ceyhun'un ciheti cenubiyesinde... mukim edilir.
Dans les plaines de Mahan.	= Mahan sahrasında mukim idiler.
Soliman Shah, qui commandait ou l'avant ou l'arrière-garde de l'armée carismienne.	= Süleyman şah ki Harzem ordusunun ya mukaddeme, ya sâkasına kumanda etmekte idi.
Se noya au passage de l'Euphrate.	= Frat nehrini geçerken gark oldu.
Son fils, Orthogrul devint le sujet et le soldat d'Aladin.	= Oğlu Ertuğrul Alâettin'in tabiiyyet ve askerliğini kabul (etti).
Et établit à Surgut sur les bords du Sangard, un camp de quatre cents tentes ou familles.	= Ve Sakarya nehri civarındı Söğüt nahiyesine dört yüz çadır veya aile yerleşmiş.
Il dirigea cinquante deux ans le gouvernemet civil et militaire.	= Elli sene kadar hükümeti mülkiye ve askeriyelerini idare etmiştir.

•

Hammer'in Histoire de l'Empire Ottoman'ından [1]

«D'après les préscriptions de l'Islamisme, la prière de midi ne doit pas se faire au moment où le soleil entre dans le méridien, mais seulement quelques minutes après, parce que, s'il faut en croire la tradition des prophètes, tous les jours à l'heure du midi astronomique, le diable prend le soleil entre ses cornes et s'en affuble orgueilleusement comme de la couronne de dominateur du monde, mais il le rend lorsqu'il entend l'appet de sa prière Dieu est grand. *C'est ainsi, disent les historiens ottomans, que les démons de l'ambition, de la volupté et de la révolte avaient atteint le zénith du midi sous les règnes du cruel Mourad, du débauché Ibrahim et sous la minorité de Mohammed».*

Namık Kemâl tercümesi [2];

«Ahkâmı İslâmiyete göre Zuhr namazı şemsin noktai zevale geldiği zaman kılınmaz, ancak «bir iki dakika sonra eda olunur. Çünkü ehadisi enbiyaya itimat olunur ise her gün saati zevalde «şeytan güneşi iki boynuzunun arasına alarak Sultan-ul-Avâlim'in tacı olmak itibariyle nahvet-«kârane başına giyer, fakat «Allahüekber» sadasını işittiği gibi bırakır. Devleti âliye müverrihleri «işte bu suretle «Sultan Muradı Rabi ve Sultan İbrahim zamanlariyle Sultan Muradı Rabiin devri «sebavetinden hırs-ü-sefahat ve isyan-ı mefsedet şeyâtini semt-ür-re's-i zevâle vâsıl olmuşlar «idi.» demişlerdir.»

Kelimeleri ve ifadeleri tercüme tarzı:

D'aprés les préscripions de l'Islamisme	= Ahkâmı İslâmiyete göre.
La Prière de midi.	= Zuhr namazı.
Ne doit pas se faire.	= (Namaz hakkında) kılınmaz.
Au moment ou le soleil entre dans le méridien.	= Şemsin noktai zevâle geldiği zaman.
Mais.....	= Ancak....
... Mais seulement quelques minutes après.	= Ancak bir iki dakika sonra eda olunur.

1. cilt: 10, s. 400—401.
2. *Renan Müdafaanamesi,* s. 5.

Parce que, s'il faut en croire.	=	Çünkü itimat olunursa.
La tradition des prophètes.	=	Ehadisi enbiya.
Tous les jours à l'heure du midi astronomique.	=	Her gün saati zevalde.
Le diable prend le soleil entre ses cornes.	=	Şeytan güneşi iki boynuzunun arasına alarak.
Et s'en affuble orgueilleusement.	=	(Ve o tacı) nahvetkârane başına giyer.
Comme la couronne de dominateur du monde.	=	Sultanul-avâlimin tacı olmak itibariyle.
Mais il le rend.	=	Fakat (o tacı) bırakır.
Lorsqu'il entend l'appel de la prière «Dieu est grand.»	=	«Allahuekber» sedasını işittiği gibi.
C'est ainsi.	=	İşte bu suretle.
Disent les historiens ottomans.	=	Devleti Osmaniye Müverrihleri demişler (ki)
De la volupté et de la révolte.	=	Hırs-ü sefahat ve isyan-ü mefsedet şeyatini.
Avaient atteint le zénith du midi.	=	Semtürresi zevâle vâsıl olmuşlar idi.
Sous les règnes du cruel Mourad, du débauché Ibrahim et sous la minorité de Mohammed.	=	Sultan Murad: rabi ve Sultan İbrahim zamanlarıyle Sultan Mehmedi Rabiin devri sebavetinde.

Mithat Cemal KUNTAY

AMERİKALILAR NELER DÜŞÜNÜRLER

«Reader's Digest» in kasım 1944 sayısında çıkan bir yazıdan hulâsa edilmiştir.

1935 ten itibaren Amerikan milletinden, kendilerini ve dünyayı ilgilendiren meseleler hakkında fikirlerini sormak âdet oldu. Bu dokuz yıl içinde memleketin her zümresine mensup 3.000.000 kadar Amerikana 3.000 kadar sual sorulmuştur. Bu yabana atılacak bir âdet değildir. Artık bu muhtelif anketlerden birtakım umumi neticeler çıkarmak zamanı gelmiştir. Burada birkaç tanesine işaret edeceğiz.

Önce şu olayı tesbit edebiliriz: Amerikan milleti, hükümetinden, saylavlarından çok daha iyi, ileriyi görür. Onların, son dakikada, olayların tazyikiyle kabul ettiği şeyleri, önceden sezer, yapılmasını ister. Meselâ 1935 te bile memleketin onda yedisi daha büyük bir orduyu istemekteydi. 1939 da yapılan bir anket, memleketin yüzde doksan birinin daha kuvvetli bir hava ordusunu istediğini göstermiştir. Halbuki mart 1940 ta Kongre 1200 uçağın yapılması için kredi vermeyi reddetti.

Aynı şekilde 1938 den beri memleketimizin dörtte üçü, Japonya'ya petrol, ve harbde kullanılan maddelerin gönderilmemesine taraftardı. Hükümetimiz ise bu tedbirleri ancak 1941 yazında almıştır.

İkinci bir olay da şudur: Amerikan milleti bütün tahminler hilâfına harb için daha fazla vergi vermeye hazırdı. Ağustos 1942 de memleketin yüzde yetmişi, büyük küçük her gelir üzerine daha büyük vergiler konmasına taraftardı. Bu, pek az millette görülebilecek bir millî şuurun ifadesidir. Tesbit edilen başka bir nokta da az önemli değildir. Halk, inanışlarını kolay kolay değiştirmez. Arada büyük bir hâdise olmamışsa, propaganda ne olursa olsun, milletin inanışları hemen hemen sabit kalır.

Ama Amerikan milleti bir bakımdan değişmeyi sever. O aynı adamların uzun zaman iktidarda kalmasını istemez. Roosvelt aleyhinde rey veren 23.000.000 insan niçin bu şekilde hareket ettiklerini umumiyetle şöyle izah etmişlerdi: artık değiştirmenin zamanı gelmiştir.

Amerikan milleti demokrasiye şüphesiz bağlıdır. Fakat meydana gelecek yeni dünya teşkilâtından başlıca istediği şey şudur: harblere mâni olmak. Amerikalılar demokrasinin her yerde kazanmasını arzu ederler, ama bu demokrasiye bağlı olduklarından değil, harbe mâni olmak istediklerindendir. Avrupalıların bunu iyice anlamaları lâzımdır. Amerikalılar yeni, ve daha iyi bir dünyanın meydana gelmesini isterler. Fakat onları daha çok ilgilendiren şey *bugünkü* dünyanın her yirmi otuz senede bir harbe girmemesidir. Biz en çok işlerimizle uğraşmayı mümkün kılacak devamlı bir dünya sulhü istiyoruz.

Yapılan anketler Amerikan'ın üç mühim adımı atmaya hazır olduğunu gösterir:

a) Yeni bir Milletler Cemiyeti kurulmasına ve bu cemiyete girmesine.

b) Bu Milletler Cemiyetinin emrinde askerî bir kuvvetin bulundurulmasına.

c) Harbden sonra İngiltere ve Çin'le askerî yardım muahedelerinin imzalanmasına.

Rusya ile böyle bir muahedenin imzalanması için kuvvetli bir cereyan vardır. Fakat İngiltere ve Çin lehindeki cereyan Rusya'nın lehindeki cereyandan daha kuvvetlidir.

Fakat bu anketlerin meydana koyduğu en mühim olay belki de şudur: memleketin ayrı ayrı bölgelerinde ve gelir bakımından ayrı ayrı zümreler arasında yapılan bir anket neticesinde şu olay tesbit edilmiştir: *Amerikalıların onda dokuzu orta sınıfa mensup olduklarını iddia ederler.* Bu olay

üzerinde ne kadar durulsa azdır. Amerikalıların orta sınıfa mensup olduklarına inanışları Amerikan düşünüş tarzına çok tesir etmiştir. Bu anketten de anlaşıldığı gibi Birleşik Devletlerde kendini aşağı gören, bugünkü cemiyette bile durumunun düzeltilmesini imkânsız gören büyük bir sınıf veya zümre yoktur. İktisadi durumları iyi olmıyan gruplarda bile ihtilâlleri yaratan o yeis, o ümitsizlik görülmüyor. Birleşik Devletlerde bir sınıf duygusu varsa, o da bir orta sınıf duygusudur. Bunun üzerinde sosyologların, siyaset adamlarının, Avrupa solcularının düşünmeleri gerektir.

Bütün bu anketler neticesinde insanın halka karşı, milleti teşkil eden o «küçük insanlar» a karşı büyük bir hayranlık duymaması kabil değildir. Sokakta rasladığınız her insanın bir deha olduğunu söylemek istemiyorum. O budalanın, bunağın biri olabilir. Bir demokraside şu veya bu insanın zeki olup olmadığı önemli değildir. Önemli olan milletin kolektif hükmünün zekice olmasıdır. Demokrasi her insanın filozof olmasını istemez; o yalnız verilen hükümlerin yekûnunun sağduyuya uygun olmasını ister. Bu bakımdan Birleşik Devletler hakiki bir demokrasidir.

GOGOL VE BİZ

Meşhur Fransız yazarı Jules Romains'in «La Marseillaise» dergisinin 25 kasım 1944 tarihli sayısında çıkan bir yazısından bulâsa edilmiştir:

Harbden birkaç yıl önce Paris'te bazı genç Sovyet yazarlariyle görüştüm. Birçok şeylerden bahsettik, bilhassa Rus edebiyatından. Bu genç muharrirlerin edebî gelenekleri hakkında düşündükleri beni çok ilgilendiriyordu. Geçmişin üstatlarından bazılarını kabul mü ediyor, yoksa onları hep birden mi reddediyorlardı. Onu çok bilmek istiyordum.

Verdikleri hükümler beni çok hayrete düşürdü. Genç bir cemiyetin bu genç mümessilleri edebî alanda bizim genç burjuvalardan çok daha az ihtilâlçiydiler. Onlar, ne kendilerinden önceki nesli, ne de hiçbir nesli inkâra kalkışmadılar. Klâsik Rus edebiyatiyle çok meşgul olduklarını söylediler. Fakat bu edebiyatın büyük mümessilleri hakkında bizi, Avrupalıları, epey şaşırtacak bazı hükümler verdiler.

Meselâ Tolstoy'un eski cemiyeti yıkmak hususunda oynadığı büyük rolü inkâr etmediler. Fakat onun, kendilerinden çok uzak olduğunu, bazı teknik hususiyetlerden başka kendilerine bir şey öğretemiyeceğini söylediler. Dostoyevski'nin dehası hoşlarına gitmiyordu. Tolstoy'da, bilhassa Dostoyevski'de şu esaslı kabahati buluyorlardı: bir Rus ruhu efsanesi kurmuş olmak. «Biz, diyorlardı, muvazenesizlikten, kararsızlıktan, marazi bir hassasiyetten, pratik kabiliyetsizlikten, bir kelime ile; her sıhhatli adamın nefret edeceği bütün unsurlardan mürekkep bir Rus ruhunda kendimizi tanıyamıyoruz. Rus milletinin ruhu böyle değildir. Bu yalancı peygamberler Rusyayı dünyaya yanlış tanıtmışlar, Ruslara kendileri hakkında yanlış bir fikir telkin etmişlerdir. Gerçekten büyük bir Rus yazarı varsa o da, Gogol'dür. Öleli bir asra yaklaşıyor. Fakat o bize bütün bu yalancı peygamberlerden çok daha yakındır.»

Bu konuşma üzerine çok düşündüm. Ben her zaman Gogol'ü sevmiştim. Fakat bu genç muharrirlerin sözleri kendisine ayrı bir önem verdiriyor, bana yeni yeni ufuklar açıyordu. Son günlerde *Ölü Canlar*'ın güzel bir İngilizce tercümesini buldum. Bu eserin Fransızca tercümesini okuyalı epey olmuştu. Bunun için eseri sanki baştan okuyormuşum gibi oldu. İntibalarımı anlatmayı faydasız bulmuyorum. Bu intibaların, günümüzle bir alâkası vardır.

İlk önce eserin fevkalâde kıymeti üzerinde duracağım. *Ölü Canlar* tanınmış bir eserdir. Fakat bence bu esere lâyık olduğu ehemmiyet verilmemiştir. Bu ehemmiyet, dünya edebiyatında pek az eserin erişebileceği bir ehemmiyet olmalıdır. Yarı ciddî, yarı alaylı olan bu destanda Gogol biribirinden çok ayrı, ama hepsi de eşsiz vasıflarını toplamıştır. Gogol burada kendini büyük bir psikolog, kuvvetli bir sosyolog, eşsiz bir tabiat tasvircisi, kuvvetli bir lirik şair olarak göstermektedir. Yazış şekli, okuyucuyu hayrette bırakan bir modernizm arz eder. Gogol uçsuz bucaksız Rus steplerinin, ormanlarının, küçücük kasaba, köy ve izbelerinin tasvirinde hiç kimsenin yetişemediği bir sanat zirvesine çıkmıştır.

Fakat bizi en çok ilgilendiren şey Gogol'ün bize verdiği Rus adamının, Rus cemiyetinin tasviridir. Gogol koyu bir milliyetçi ve bir dereceye kadar da bir mürtecidir.[1] Fakat gene de tasvirleri amansız bir şekilde Rus cemiyetinin, Rus idaresinin zaıf ve kusurlarını gösterir, bunlardan çıkan ve ferdin tabiî kusurlarına ilâve olunan zaıfları ortaya koymaktadır. Gogol bize, zamanındaki Rus cemiyeti tarafından susturulan, ezilen, iyi niyetli insanlar tanıtır. Mürteci Gogol her memleketin üstünde, eski, mukaddes Rusyayı tanıyan Gogol, bize Turgenyev'den fazla, Tolstoy'dan fazla, Gorki'den fazla, esasa kadar giden, her şeyi yeni temellere göre kurmaya çalışan bir inkılâbın lüzumunu hissettirmiştir. Bütün varlığiyle eski Rusyaya ortodoks dinine bağlı, hayatının sonlarına doğru liberallerin düşmanı olacak Gogol, Rusyanın en büyük ihtilâlci yazarıdır. Gerçek realizmanın, bir şey ispat etmek istemiyen, yalnız hakikatı arıyan realizmanın sırrı işte budur. Gogol yanlış düşünen, fakat doğru gören bir romancıdır. Bu gibileri azdır ama, şüphesiz ki doğru düşünen, ama yanlış gören sayısız romancılardan çok daha üstündür.

Gogol'ü büyük yapan realizması, onu cana yakın kılan neşesidir. Her şeyi bütün kusurlariyle gören Gogol gene de insana lânet etmez. O bilir ki insan, tabiatının icabı, gülünç, zayıf ve kusurlarla dolu bir mahlûktur. Böyle bir mahlûkun meydana getireceği sosyal müesseseler tabiî ki kusurlu olacaktır. Gogol mizahı sayesinde her türlü fanatizmden, müsamahasızlıktan uzak kalabiliyor. Eserlerinden alınan ders Voltaire'in dersine benzer: «Bu dünya şüphesiz ki daha iyi olabilir. Birçok kusur ortadan kaldırılabilir. Bunun için var kuvvetle çalışalım. Fakat unutmıyalım ki insanız, ve hiçbir insan hakikat bendedir, diyemez.»

Genç Sovyet yazarlarının bana söyledikleri doğru ise, Gogol hakikaten Rus ruhunun, Rus dehasının gerçek mümessili ise, Rusya ile Avrupa arasında sağlam ve sıkı bir işbirliğine mâni olacak hiçbir şey yoktur. Dostoyevski'ye, Tolstoy'a hiç kimse benden fazla hayran değildir. Fakat onların yuğrulmuş olduğu, onlara benzer bir Rus milletiyle yaşamak bilmem kolay mı olur... Halbuki Gogol'ün zekâsı, anlayışı, alaylı müsamahası geniş yürekli, merhametle dolu realizması Rus milletinin gerçek vasıfları ise bu milletin dünya işlerinde bundan sonra kazanacağı nüfuz ancak, hayırlı olabilir. Gogol'ü ve yeni dünyayı güzel günler bekliyor.

RESSAMLAR VE HARB

Moskova'da yayınlanan «Edebiyat ve sanat» dergisinin 15/XI/1944 sayısında çıkan bir yazıdan hulâsa edilmiştir:

Geçen gün ressamlarımızın tertibettiği bir sergiyi gezdim. Eserlerinde ustalık, meslekî kültür ve fikir vardır. Fakat bir nokta dikkatimi çekti: burada da ondan bahsetmek istiyorum. Ressamlarımız yaşadığımız devri iyice hissetmiyor, memleketimizin geçirdiği günlerin önemini iyice takdir edemiyorlar. Bu bir zaıftır ve ressamlarımız bu mesele hakkında ne kadar düşünseler yerindedir.

Burada, her hangi bir harb konusunu iptidai bir şekilde ifade eden tablolardan bahsetmek istemiyorum. Bunlar pek çoktur, ama kıymetleri de o nispette azdır. Her halde tarih geçirdiğimiz günleri anlatırken bu türlü tablolara müracaat etmiyecektir. Bir harb tablosu yapmak için bir harb konusu seçmek hiç de kâfi değildir. Bunu anlamanın zamanı artık gelmiştir.

Milletinin ve zamanının çocuğu olan ressam, vatanının halini, giriştiği mücadelenin önemini, hissetmeli, zaferler elde etmesi lâzım geldiğini içten içe duymalı, milletiyle beraber mücadele etmeli, onunla beraber inkişaf etmeli, başarılar kazanmalıdır. Memleketi için mühim olan her hâdise, ressamı, yalnız vatandaş olarak değil, ressam olarak da ilgilendirmeli, o hâdise ressamın ruhuna girerek, onu zenginleştirerek, sanatkârane bir şekil alarak, eserine tesir etmelidir. Bu hâdise bir tabloya konu olmıyabilir, ilham vermiyebilir. Ama biz hissetmeliyiz ki, bu hâdise olmasaydı, ressam bu hâdiseyi içten içe duymamış olsaydı, tablo başka türlü olurdu. Bizce,

1. Bu sayıda çıkan Belinskiy'nin *Gogol'e mektub*'una bakınız.

yaşadığımız devri, sanatta ifade etmek bu demektir. Yoksa bir harb sahnesini göstermek mesele değildir. Onu Faşistler de yapar, hattâ onlar harbi sevdikleri için belki de bizden daha iyi yapar. Bize kuvvetli bir ideolojiye dayanan, ileri dünya görüşümüzü ortaya koyan, memleketimizin tarihî rolünü sezen bir resim lâzımdır. Biz, ne günlük hâdiseyi anlatan kötü bir resim gazeteciliği, ne de yaşadığımız dünyaya bakmak lûtfunda bulunmıyan züppe bir resim istiyoruz. Biz her tablonun önünde şu sualin cevabını bulmalıyız: büyük fikirlerin, arayışların, büyük bir mücadelenin ve büyük başarıların memleketi Sovyet Rusya, ressamlarına nasıl görünüyor? Büyük kompozisyonlarda, küçük tablolarda, peyzajlarda, her resimde bu suale bir cevap teşkil edecek bir şeyler bulmalıyız.

Bakın, bazı peyzajcılarımız bunu ne iyi anlamışlar. Harbin bu ağır günlerinde memleketimizin yüzünü çizmek büyük ve faydalı bir iştir. Zaman, sayfiyedeki evinizin balkonunda oturup, ayaklarınızı bir battaniyeye sararak yüz defa resmettiğiniz bir peyzajın yüz birinci varyasyonunu çizmeye müsait değildir. Peyzaja da yeni unsurlar sokulabilir. Zaten peyzaj da değişmiş değil midir? Harbin korkunç tahribatı, şehirlere, sokaklara, evlere, bahçelere bile yeni bir şekil, yeni bir mâna vermemiş midir? Grekov'un stüdyosunda çalışan genç ressamlar bunu ne güzel anlamışlar. Harbin Rusya'ya verdiği yeni çehreyi görmek, anlamak isterseniz, onların tablolarına bakın, Belyanin'in o güzel ama hep aynı, hep sakin payzajlarına değil. Belyanin bize o eski, o ebedî Rusya'yı veriyor diyeceksiniz. Yanlıştır. Bir ebedî, eski Rusya yoktur. Rusya her memleket gibi, ve onlardan çok dada fazla boyuna değişmekte, boyuna yenileşmektedir. Ebedıliği, bu sonsuz değişmede, eskiliği de aldığı yüzlerce şekildedir.

Hayata daha yakın olmak, ona daha kesin, daha dikkatli gözlerle bakmak, muhitinizle, cemiyetinizle, dünya ile daha sıkı münasebetlere girişmek, işimizin tekniğine, son bilmiyen gayretler harcıyarak sahip olmak, işte bizim Sovyet ressamlarının vazifesi budur. Memleketimizde fikir bakımından zengin, teknik bakımdan ileri bir resim sanatının gelişmesini istiyorsak, çalışma metodumuzu yenileştirmeli, derinleştirmeliyiz. Rusya'da büyük bir resim sanatının meydana gelmesi için bütün şartlar mevcuttur. Yeter ki çalışalım.

—

İNGİLTERE'NİN GELENEKLERİ VAR MIDIR?

E. L. Woodward'un «Britain To Day» dergisinin ekim 1944 tarihli sayısında çıkan bir yazısından hulâsa edilmiştir:

Dünya boyuna geleneklerimizden bahseder durur. İngiltere, bazıları gülünç, bazıları güzel, ama hepsi de garip, sayısız geleneklerin yurduymuş. Her yabancı için, bu, şüphe götürmez bir gerçektir.

Ama, biraz okumuş, biraz görmüş İngilizler hiç de böyle düşünmezler. Onlar, yabancıların gelenek zannettikleri birçok âdetlerin yeni olduğunu, İngiliz halkının millî gelenek saydığı birçok âdetlere bütün batı Avrupada rastlanıldığını bilirler. Öyle ya, adamız Avrupanın bir cüzüdür. Hem de denizcilikle, ticaretle uğraşan bir cüzüdür. Böyle bir adanın kendisine has pek az geleneği olabilir; ne kültürümüz Avrupa kültüründen ayrı, ne de edebiyatımız tamamiyle müstakildir. Denizcilik ve sömürgeciliğimizden geldiği söylenen gelenekler bile yalnız bize has değildir. Bu işte İspanyolların, Felemenklerin, Portekizlerin, Fransızların gelenekleri bizimkilerden aşağı kalmaz.

Diğer taraftan ne çok «geleneklerimiz» babalarımıza garip görünür, onları şaşırtırdı. Sporculuk geleneğimizle iftihar duyuyoruz: halbuki bundan yüz yıl önce, ne golf, ne cricket, ne de futbol tanılıyordu.

Geleneklerimiz, ayrıca da, pek değişen şeylerdir. XVI. yüzyılda musiki bahsinde hiçbir Avrupa milletinden aşağı değildik. Musikiyi anlar ve sever, hattâ büyük bestekârlar yetiştirirdik. Halbuki XVII. yüzyıldan bugüne kadar İngiliz musikisi korkunç bir boşluk arz eder.

Siyasi alanda da büyük değişiklikler oldu. Nispeten sakin sayılan siyasi hayatımızdan iftihar duyar, İngiliz milletinin eski siyasi olgunluğunu över dururuz. Halbuki daha yakın bir geçmişte, İngiliz halk kütlelerinin gaddarlığı, vahşiliği bütün Avrupada ün salmıştı.

Başka bir yönden, «geleneklerimiz» «millî vasıflarımız» biribirini pek tutmuyor. Biz kendimizi, pratik, mâkul, biraz dar kafalı bir tüccar millet olarak biliriz. Halbuki hiçbir milletin bu kadar zengin bir lirik şiiri yoktur. Kendimize lâf adamı değil, aksiyon adamı diyoruz. Halbuki bir memleketi açık münakaşa ile idare etmenin ilmini herkesten ileri götürmüşüzdür.

Öyle ise bir İngiliz geleneği yok mudur? Var tabiî. Fakat mahiyeti zannolunduğundan başkadır.

Yeryüzünde pek az memleket İngiltere gibi değişmiş, pek az millet onun kadar bu değişen dünyanın durumuna intibak etmek için çalışmıştır. Zaten büyüklüğümüz, kuvvetimiz ondan ileri gelmiyor mu? Geleneklere bağlı kalan milletler, Çinliler gibi arkada bırakılır. Biz ise hiçbir zaman arkada kalmamış, çok defa da önderlik etmişizdır. Ama bunu yaparken de akıllıca hareket ettik. Hiçbir şey değişmemiş gibi, eski usulleri, eski halleri muhafaza ettik. İngiltere bir zaman esas kazancını yün ticaretinden temin ederdi. Sonra durum değişti, pamuk, kömür, demir, çelik endüstrisi birinci plâna geçti. Fakat gene Lortlar Kamarasının reisi bir yün balyesi üzerinde oturmaktadır. Yerine bir kömür çuvalı koymak, her halde o kadar rahat olmamakla beraber, hakiki duruma daha uygun olurdu. Fakat biz böyleyiz. Zamana uyuyor, değişiklikler yapıyor, ama gene de görünüşte her şeyi aynı bırakıyoruz.

Şimdi de memleketimiz derin bir inkılâptan geçiriyor. Böyle bir inkılâp başka yerde gürültülere, patırtılara, belki de dahilî harblere sebebolurdu. Halbuki, göreceksiniz, her şey görünüşte pek az değişecek. Sayısız yün balyelerimiz yerinde kalacaktır. Ama aldanmayın: eski yapının içinden yeni bir İngiltere doğmaktadır.

SİNEMA VE YAŞADIĞIMIZ DEVİR

«La Marseillaise» dergisinin 25 kasım 1944 tarihli sayısında çıkan bir yazıdan hulâsa edilmiştir:

Sinema için, bu harbden sonra, pek büyük imkânlar açılacaktır. Sinemanın büyüklüğü, herkese, kendinin anlıyabileceği bir dille hitabetmesinden gelir. Filim dili, şekil dili, her milletin anlıyabileceği bir dildir. Bu sebepledir ki, siyasi hudutlar kadar, belki de bunlardan daha çok, aşılamaz olan kültür ve dil hudutlarını aşar. Bu suretle milletlerarası bir dil meydana gelir. Fakat şunu da ilâve etmeli ki, gerçi kullandığı dil herkes tarafından anlaşılıyor, fakat ifade etmek istediği fikirler herkes tarafından anlaşılmıyor, duyurmak istediği hisler, duyulmuyor. Milletlerarası bir dil var ama, her milletin, hattâ her zümrenin anlıyabileceği duyabileceği büyük konuları, büyük hisleri yok. Her millet, her zümre ayrı ayrı şeylerden hoşlanır, ayrı ayrı şeyler arar. Sinemanın herkese temin ettiği küçük zevklerden, hoş vakit geçirten şeylerden bahsetmek istemiyorum. Bunlar, insanı kaplıyan, onu kendi benliğinden çıkaran büyük zevkler değildir. Bazı milletler, kendileri için önemli sayılan birtakım dâvaları ele alan, kendi tarihlerinin safhalarını anlatan fevkalâde güzel filimler çevirmişlerdir. Bunlar memleketlerinde kendilerine düşen vazifeleri başarmış, insanı kendi benliğinden çıkarmıştır. Fakat memleketin hudutları dışında bu türlü filimlere *hariçten* bakıldı. Sanat tarafları takdir edildi. Fakat dâvaları yabancı olduğu için tamamiyle benimsenemedi.

Artık durum değişti. Milletlerarası müşterek dil kadar, milletlerarası müşterek heyecanlar, müşterek dâvalar vardır. Hepimiz harbin korkunç yıllarını idrak ettik. Hepimizde ıstırapların yarası hâlâ yaşamaktadır. Hepimiz, artık bu türlü harblerin olmıyacağı bir dünyayı arzu ediyoruz.

Harbden önce herkes Şarlo'nun büyük sanatı üzerinde müttefikti. Biz ancak, insandan gülmek hususunda anlaşmıştık. Şimdi ise bir aktör herkese hitabedebilir, herkesin ne müthiş bir dik-

kat ve ne müthiş bir anlayışla kendini seyredeceğini bilir. Önceleri yalnız gülmek için birleşen insanlar, şimdi yaşadığı ıstırapların hâtırasında, beslediği ümitlerin içinde birleşeceklerdir. Yarın büyük bir film yaratıcısı çıkarsa, o, batının, doğunun, bütün insanların anlıyabileceği, herkesin dinlemek istediği bir dilde konuşacaktır. Bu sanatkâra hiçbir zaman hiçbir sanatkâra verilmiyen bir imkân verilmiş olacaktır. O, eseriyle, dikkat ve heyecanla kendisini bekliyen milyonlarca insana hitabetmiş olacaktır.

Fakat bu büyük, bu müthiş işi başarmak istiyenler dikkat etsinler: insan oğlu, kaniyle, sayısız ıstıraplarla ödediğinin, bayağı tüccarların, bayağı filimcilerin ellerine düşmesine tahammül etmiyecektir. Seyirciler her şeyi kabul edebilirler. Fakat hepimizin malı olan bu geçmişi, para kazanmak için, birkaç kişinin kullanmasına razı olacaklar mı? Bazı konuların en küçük bir bayağılığa, en küçük zevksizliğe bile tahammülü yoktur. Bunlar, dâhilere, büyük istidatlara, yalnız sanatı ve hakikatı arıyanlara bırakılmalıdır. Bunlar kimdir? Sanatı gerçeğe bağlıyanlar, temel olarak gerçeği alanlardır. Sanat, gerçeği olduğu gibi vermez. Gerçek şeyler arasında bir seçme yapmak mecburiyetindedir. Fakat sinemada, edebiyatta olduğu gibi esas şey Stendhal'in o küçük küçük vakalar dediği şeylerdir. Bunları görebilenlere ne mutlu.

Yarın, Avrupanın o korkunç destanını yazacak, tarihin, yaşadığımız o ağır günlerin havasını yaratacak olanlar, büyük felâkette gözlerini açık tutmasını bilmiş olanlardır.

Zaferimiz kadar güzel filimleri işte bunlar yaratacaktır.

HOŞ BİR KİTAP

Maarif Vekilliğinin bu yıl çıkardığı kitaplardan biri var ki günlerden beri elimden bırakamıyorum: *Kabusname*. Hicretin 473, yahut 475 inci yılında, yani XI. yüzyılın sonlarına doğru «farisi dilince» yazılıp II. Murat zamanında Mercimek Ahmet'in dilimize çevirdiği o kitabın ne olduğunu pek sormayın: bildiğimiz çeşitlerin hiçbirine kolay kolay sokamazsınız. Bir *pendname*, yani bir öğüt kitabı. Ama siz öğüt dinlemeyi sever misiniz? İnsan, kendine başka hiçbir eğlence bulamazsa, öğüt verip çıkışmaktan hoşlanabilir, ona bir diyeceğim yok; ama kimsenin tatlı tatlı öğüt dinliyebileceğini aklıma sığdıramıyorum. Bir de *Kabusname*'yi alın, başından, sonundan, neresinden isterseniz açın, bakın ne kadar eğleneceksiniz. Seve seve, bayıla bayıla dinliyebileceğiniz sözlere öğüt diyebilir misiniz?

Evet, *Kabusname* bir öğüt kitabı, ama o öğütleri veren asık suratlı bir ihtiyar değil: dünyanın da, insanların da halini anlamış, ruhu genç kalmış bir adam. Yaşı onu yaşamak sevgisinden, yaşamanın zevkleriden uzaklaştırmamış; ancak birtakım görgüler edinmiş, oğlunu da onlardan assılandırmak istiyor. Adı Kavus, yahut Keykâvus; bir hükümdarmış... Tercümenin bu yeni basısını hazırlıyan Orhan Şaik Gökyay, onun bir hükümdar olduğuna inanamıyor, bunun için birtakım sebepler de gösteriyor. Zaten oğluna verdiği öğütler, bir hükümdar ağzına pek yaraşacak şeyler değil: büyüklere güvenmemeyi bile söylüyor. «Mutripler resmin beyan eder» adlı bölümde diyor ki: «Şöyle bilmiş ol ey oğul, eğer mutriplik öğrenip çalıcı olursan...» Bir hükümdar, oğlunun mutrip olacağını aklına getirir mi? ona sarhoşları eğlendirmesini söyler mi?... Ama o kitabı yazanın bir hükümdar olması benim hoşuma gidiyor: dünyaya güvenemiyen, bir gün tahtın elden gidebileceğini düşünüp oğlunu feleğin her türlü kahrına hazırlamak istiyen bir hükümdar. Biliyor ki en büyük nimet yaşamaktır, insan tahttan uzakta da yaşıyabilir, iş «mihneti kendüye zevk etmedir», bunun için oğluna büyüklere, hattâ küçüklere nasıl yaranılacağını öğretmek istiyor. Öyle hükümdarlar da niçin olmasın?

Kabusname'yi günlerden beri elimden bırakmıyorum dedim ama hemen söyliyeyim: okunması öyle kolay kitaplardan değil. Bir kere XV. yüzyıl türkçesi, birçok kelimelerini anlamakta zorluk çekiyoruz. En rahat okunan yerlerinden birini alayım: «Ey oğul, eğerçi ki yiğitsin ama kocalar gibi uslu ve dülek ol. Veli demezim ki bir uğurdan yiğitliği terkeyle. Evet, yiğitlikte kendözünü hoş tut. Şol ölü bigi süst yiğitlerden olma, şâtır ol ki yiğitler şâtır olsa hoş olur. Niteki Ristetalis eydür: *«El-şebâbü nev'un min el-cünun»*, yani delilik türlü türlü olur, bir türlüsü yiğitliktir. Veli cahil yiğitlerden olma ki belâ dedikleri cahillikten kopar. Ve ömrünün lezzetini yiğitlik çağında alagör ki pirlikte bu lezzeti bulamazsın, bulursan dahi yaraşığı olmaz.» Görüyorsunuz ki bizim bugün kullanmadığımız kelimeler çok; bunlar içinde meselâ ***dülek*** sözünü, kitabın sonundaki sözlükte de bulamıyorsunuz. Dil Kurumunun çıkardığı ***Tarama sözlüğü***'nde arıyacaksınız, orada da ***dölek*** diye buluyorsunuz, ***temkinli*** demekmiş. Mercimek Ahmet bizim bildiğimiz sözleri de bugünkü anlamlarında kullanmıyor: onun dilinde ***yiğit*** salt ***genç*** demektir. İçine kahramanlık, yüreklilik karışmıyor: ***«ölü bigi süst yiğitler»*** diyebiliyor. Dilin zorluğuna bir de dizgi yanlışlarını katın. Orhan Şaik Gökyay eski metinler üzerinde özenerek çalışmasını bilir bir adamdır. *Dede Korkut*'u çok iyi hazırladı. Bu kitaba, kendi elinde olmıyan sebepler dolayısiyle iyice bakamamış; ona bir kabahat bulmuyorum, yalnız elimizdeki kitabın okunması zor olduğunu söylemek istiyorum.

Mercimek Ahmet'in yalnız kelimeleri değil, nahvı da bir başka türlü; boyuna ***kim, ki*** diyor. «Ey oğul, bilmiş ol ki sabuh içmek ***(gündüz içmek)*** az ola ki arbede ve kavga olmasın» di-

yor. Biz bunu önce: «Gündüz içeceksen bari az iç ki kavga, arbede çıkarmıyasın» demek sanıyoruz; değil: «Gündüz içilsin de kavga, arbede çıkmasın, pek görülmüş şey değildir» demek istiyor. Kitabın her satırını dikkatle okumak zorunda kalıyoruz, o da doğrusu insanı yoruyor.

Evet, zor o kitabı okumak! Ama bir de kapıldınız mı zorluğuna aldırmıyorsunuz, belki de zorluğunu severek okuyorsunuz. O dil, kelimelerini pek bilmediğiniz, nahvını yadırgadığınız o dil size bir tatlı gelmeye başlıyor. Karşınızda iki adam var ki ikisini de seviyorsunuz: biri kitabı yazan Keykâvus, biri de kitabı tercüme eden, adı bile bir zevk olan Mercimek Ahmet. Kimmiş o Mercimek Ahmet? kimseler bilmiyor. Babasının adı İlyas'mış, kendisi de Sultan Murat'ın katına girebilirmiş... Sahi! unutmuşum, o kitapta iki kişiyle karşılaşıyorsunuz demiştim, doğru değil, Sultan II. Murat da gözüküyor. Adı yalnız ta başta, Mercimek Ahmet'in önsözünde geçiyor; ama onu her sayfada görür gibi oluyoruz. Çünkü Mercimek onu çok güzel anlatıyor: «Bir gün Filibe yolunda padişah hizmetine vardım ve gördüm ki Sultan ibn Muhammed Han ibn Bayezit ibn Murat Han ibn Orhan ibn Osman halledallahü mülkehu ve ebede devletuhu elinde bir kitap tutar. Bu zayıf hastadil ol âli cenabından ne kitaptır deyu istida ettim. Ol lâfz-ı şekkerbarından *Kabusname*'dir deyu cevap verdi ve eyitti ki hoş kitaptır ve içinde çok faideler ve nasihatler vardır; ama farisi dilincedir. Bir kişi türkiye tercüme etmiş, veli ruşen değil, açık söylememiş. Eyle olsa hikâyetinden halâvet bulamazız dedi. Ve lâkin bir kimse olsa ki kitabı açık tercüme etse, tâ ki mefhumundan gönüller haz alsa.»

Filibe yolunda *Kabusname* okuyup o kitabın açık, herkesin anlayıp zevk alacağı bir dille tercüme edilmesini istiyen II. Murat size de kendini sevdirmiyor mu? O zamanın insanları kitap nedir, tercüme nedir, bizden çok daha iyi anlarlarmış. Yanlış aramıyor, aslından ayrılmasın demiyor, «hikâyetinden helâvet bulmak» istiyor. Biliyor ki zevk vermiyen, zor anlaşılan kitabın assısı da pek olmaz. Bir kitabı bir dilden başka bir dile çevirmek o yeni dile mal etmek, yani onun gereklerine uydurmak demektir. «Yazan böyle söylemiş; bizim dilde anlaşılsın, anlaşılmasın ben değiştiremem» diyenlerden hoşlanmıyor; biliyor ki onların asıl istedikleri yazanın söylediğine bağlanmaktır. *Hikâyeti halâvetli* kılmaya çalışarak, her şeyin açık, anlaşılır karşılığını bulmka istiyerek tercüme etmek... Metne asıl sadakat odur; yoksa bir sanat eserini tatsız, yanlışlı bir dille çevirmek değildir.

Kabusname'yi, yani Mercimek Ahmet'in tercümesini bugün en çok bu bakımdan okumalıyız. Mercimek Ahmet nasıl çalıştığını şöyle anlatıyor: «.. himmeti berekâtında *Kabusname*'yi türkiye tercüme ettim. Şöyle ki bir lâfzı aralayıp geçmedim, belki aklım erdiğince bazı müşkilce elfazını dahi bast ile şerh ettim, tâ ki mütalâa kılıp okuyanlar mânasından haz alalar ve bu zaifi dua ile analar.» Görülüyor ki Mercimek Ahmet bazı yerlerde kendinden bir şeyler katmış; kattığı nelerdir? orasını iyice bilemiyoruz. Onun için tercümenin asıl metinle karşılaştırılması gerek. Bazı yerlerde Mercimek Ahmet'in ne kattığını görüyoruz. Meselâ gündüz içmenin kötülüklerini anlatan parçada birdenbire coşuyor: «Ko ne belâ imiş o sabuhi dedikleri. Şükür ki vâki olmadı Mercimek'e» diyor. Bu satırlarda onun tatlı tatlı, alaylı alaylı gülümsediğini görür gibi oluyoruz. Bugünkü tercümecilere göre Mercimek Ahmet'in kitaba kendini de karıştırması bağışlanmıyacak bir kusur olabilir; ama biz bugünkü tercümecilerden çok Mercimek Ahmet'e hak veriyoruz.: işini sevmiş, ona kendisinin dışında bir şey diye bakmamış, kitabı hoş kılmak, sevdirmek için elinden geleni ypmış. Öyle adamın daima, yanılsa bile hakkı yok mudur?

Mercimek Ahmet! seni Amyot'larla, Guillaume Budé'lerle, Florio'larla bir tutacak değilim; onların gördükleri işin yanında seninki elbette küçük kalır. Onlarda bir büyüklük, bir «deha» var ki sende yok. Sen, «miktarın» olmadığını söylüyor, miktarınca iş görüyorsun... Ama miktarınca çalışmanla zamanının insanlarına da, sonrakilere de büyük hizmet etmişsin. Amyot gibi, Budé gibi, Florio gibi büyük değilsin ama sen de onlar soyundan, onlar mayasından bir adamsın. Senin öyle olduğunu zaman da göstermiş: beş yüzyıl içinde kitabın hep okunmuş, birçok kimseler

onu yazdırmış. Bugün de bizde tercümenin hızlandığı bir zamanda, o yazmaların içinden silkinip kalkıyor, bize en doğru yolu, asıl yolu gösteriyorsun. Seni yalnız hayır dua ile değil, tercümecilerimizin piri diye tapmaya yakın bir saygı ile anmalıyız.

Nurullah ATAÇ
(*Ulus*'tan)

105 YENİ TERCÜME

Radyomuzun başına geçtiğimiz vakit, bütün milletlerin seslerini odamız içinde işitiyoruz. Nevyork, İstanbul'a artık otuz altı saat uzaktadır. Turizm, bir zenginler zevkı ve imtiyazı olmaktan çıktı. Şimdi her mevsimde ve her iklimde, milyonlar biribiriyle buluşuyor. Milletlerarası teşkilâtlanmalar gittikçe artmaktadır. Bu çağda bir veya birkaç yabancı dil öğrenmek, hiç olmazsa «derdini anlatabilecek» kadar öğrenmek umumi bir ihtiyaç haline geldi.

Fakat bazı milletler vardır ki onlar için yabancı dil en basit bir kültür seviyesi edinmenin bile, eski Osmanlı deyimi ile, «lâzım-ı gayr-ı müfarik» idir. Bu milletlerin kütüphaneleri mütehassıs değil, bilgili vatandaş da yetiştiremez.

Biz gerçi bu bakımdan basamakların en aşağısına düşmemişizdir. Ancak ne Şark - İslâm medeniyet âleminde iken, ne de garplılaşma çağına girdiğimiz vakit, millî kütüphanemiz, ilimde ve fende, kendimize yeter olmamıştır. Eski Osmanlı Arap ve Fars dillerinden birini, yeni Osmanlı ileri garp dillerinden birini öğrenmek zorunda idi. Hattâ, az çok iki yabancı dil bilmeksizin Türkçe bile yazmak imkânsızdı. Orta ve yüksek kültürü, bir yabancı dil bilenlerin inhisarı altından kurtarmak için birçok milletler ne yapmışlarsa, biz de onu yapacaktık. Kendi mütehassıslarımızı ve âlimlerimizi yetiştiren tam şartlı üniversitemiz ve yüksek okullarımız, ansiklopedilerimiz, ve bize, eski yeni, bütün milletlerin eserlerini okumak fırsatını veren bir tercümeler kütüphanemiz olacaktı. İkisi de doğrudan doğruya Cumhuriyet devrinin eseridir.

21 inci Cumhuriyet Bayramında, Maarif Vekilimiz Hasan Âli Yücel bize şark ve garp klâsiklerinden 105 tercüme daha verdi. Yüksek okullarımızın ve ilim cemiyetlerimizin yayınlarında gördüğümüz orijinal tetkikler Cumhuriyet Üniversitesinin de olgun yemiş verme devrine ayak bastığını göstermekte ve zümre malı olmaktan millet malı haline gelen yazı dilimiz, bu yayınlardan çoğunun daha mürekkepleri kurumadan tükenmesine hizmet etmektedir.

Maarifimizin sebatlı çalışmaları ve teşvikleri ile, pek iyi tercümeciler yetişiyor. Övünerek kütüphanemize koyduğumuz bu yüzlerce kitaptan hiçbiri Osmanlıca değildir ve Osmanlıca hiçbir devirde, bu eserlerden bilhassa bir kısmı kadar, ileri bir seviye dili olmamıştır.

Türkçeyi, Türkçeden başka hiçbir dil bilmiyenlerin her şeyi öğrenebilecekleri bir kudrete çıkarmak; işte amacımız! Yılmaz, varışçı ve iyimser bir ruh ile bu amaca doğru koşalım.

Tercümelerle kütüphanemize taşıdığımız klâsikler asıl inşanın, mânevi inşanın harcıdır. Bunlarsız ileri kafa olmaz: halbuki biz bütün ihtisasları bir kafanın temelleri üstüne kurmak istiyoruz. Biz meslekî bilgiler dışında, tekmil mesleklerden hiçbirinin asla benimsemekten kalmıyacakları umumi kültürü bu vatanda itibar bulabilecek herkeste arıyacağız. Vatanın yakın geleceğinde itibar sahibi olmak istiyenlerin yemek sofraları ile birlikte bir kütüphaneleri olacaktır. Hiç okumamışlar devri nasıl geçmişse, iyi okumamışlar veya okumayı bırakmışlar devri de öyle geçecektir. Yetmişindeki, seksenindeki garp adamlarının, hâlâ, sözlerinde ve işlerinde gençler gibi taze kaldıklarına şaşmıyalım: kafa ihtiyarlığı, okumazlıktan gelen bir durgunlaşma ve yosunlanma demektir. Kitapla, yeni yeni öğrenişler ve arayışlarla boyuna beslenmiyen zekâ, eninde sonunda, insanın yalnız kendini aldatmasına yarar.

Falih Rıfkı ATAY
(*Ulus*'tan)

KLÂSİKLERLE BAŞLIYAN YENİ DEVİR

«İstanbul» da kendilerini yakından tanıyıncaya kadar anlattıkları gibidirler, sanıyordum. «İstanbul» da önümüze bizimkine hiç benzemiyen yepyeni bir dünyanın içinde göründüler. Önce umduğumuzdan çok daha kalabalık olduklarının farkına vardık. Sonra memleket içindeki yayılışları gözümüze çarptı. Sınırlara kadar bütün illerden, ve ilçelerden mektuplar alıyorduk. Gittikçe aralarına köy öğretmenleri de karıştılar.

Ne yumuşak, ne de serttiler. Karşılaşmalarımızın hiçbirinde ve hiçbir türlüsünde bize haylaz, söz dinlemez, iyi kötü ayırdedemez, hissini vermediler. Hele bugün ortada görünenlerden, kendilerinden çocuklar, gençler diye bahsedenlerden hiçbir suretle geride değildiler. Dinlemesini, okumasını, konuşmasını, beğenmesini, hayır demesini biliyordular. Seziş, arayış ve bağlanışları yaşlarına göre idi. Yazılarını okurken — bu eski harfleri biliyor, bu bilmiyor; bunun Fikret'e bunun daha öncekilere kadar derinliği var; bu Yunus'un divanını okumuş, bu köyde veya kasabada büyümüş diyebiliyorduk.

En çok yeniler ümitlerle dolu idiler. Divan'a kadar bütün eskilerinkinden çok farklı, çok daha renkli, çok daha hareketli, içinde kadından, şaraptan, sakîden başka şeyler de bulunan çok daha reel bir hayatı anlatıyorlardı. Biz: bunlar da Garp dillerinden birini bilenler, bilmiyenler hattâ Fransızca bilenler, İngilizce veya Almanca bilenler diye ayrılabilirler; diye düşünüyorduk.

Son günlerde daha başka şeyler oldu. Gelen yazılar da biribirinden çok farklı fakat çok biribirine karışmış ve karıştıkları yerlerde biribirleriyle hattâ bağlaşmaya vakit bulamamış yeni ve çok kudretli tesirler; klâsiklerin tesirleri görünmeğe başladı. Tolstoy'un, Shakespeare'in, İbsen'in, Balzac'ın Çehov'un... Fakat daha elimize en çok, en kuvvetli diyecek kadar bol materyel gelmedi. Bulutların arkasında yeni kurulmaya başlıyan parlak yıldızlar âlemini şimdilik yalnız sıyrıntılar ve sisler arkasında görebiliyoruz.

Türk sanat ve düşünce tarihinde klâsiklerle başlıyan bu yeni devri kurmuş olmak şerefi, Maarifte bu kadar mühim başka şeyler yapmamış dahi olsaydı; sayın Hasan-Âli Yücel'i ebedileşmeye kâfi gelirdi.

Neşet Halil ATAY
(*Ulus*'dan)

100 KLÂSİK ESER

Maarif Vekilliğinin, her yıl, Cumhuriyet Bayramında, memleket aydınlarına mânevi bir ziyafe çekmesi, güzel bir anane haline geldi. 1941 yılında 27, geçen yıl ise 69 klâsik eser çıkaran Maarif Vekilliği, bu yıl, inkılâpçı bir hamle ile bize 100 klâsik eser hediye ediyor.

Dünyayı kasıp kavuran ikinci cihan harbinin tesirlerini şiddetle hissetmekte olduğumuz bir zamanda, bütün zorlukları yenerek 100 klâsik eser hazırlayıp bastırmanın ne mühim bir başarı olduğunu anlamak için, biraz gerilere dönüp bakmak, yakın tarihte bu sahada neler yapıldığını gözden geçirmek kâfidir.

Tanzimat hareketi, ardına kadar garba açılan bir kapı idi. Biz. misafirperver bir ev sahibi sıfatiyle, bu kapıdan girecek olan garbın kültürünü ağırlamaya hazırlanıyorduk. Fakat bu bekçisiz kapıdan, garbın kültürü yerine, binbir şekle bürünerek onun iktisadi esaret zincirleri girdi.

Meşrutiyet devri, bu kapılara bir süzgeç takmak, bize lâzım olanını sokarak lâzım olmıyanını kapının dışında bırakmak teşebbüsüne girişti. O zamanki «Maarif Umumiye Nezareti» nin «Telif ve Tercüme» daireleri, garbın klâsiklerini dilimize çevirmek ve memleket içinde yaymak gayesiyle kurulmuştu. Halbuki bu dâvayı halletmek için gereken ne sübjektif, ne de objektif şart-

lar henüz mevcut değildi. Bu işi başarmak için, her şeyden önce yazı dilini kolaylaştırmak ve sadeleştirmek lâzımdı. Osmanlıcaya çevrilecek ve arap harfleriyle basılacak olan bu eserlerin okuyucusu dar bir kadroya inhisar etmek zorunda idi. Sonra, memleketin umumi kültür seviyesi o kadar düşüktü ki, dilimize mal edilecek garbın bu en iyi eserlerini anlayabilecek olanlar parmakla gösterilecek kadar azdı.

Cumhuriyet idaresi, her şeyden önce bu engelleri ortadan kaldırdı: bir taraftan dilimizi sadeleştirirken, öbür yandan onun kolay yazılıp, kolay okunması imkânlarını da temin etti: Osmanlıca yerine Türkçe geçti, arap harfleri, yerlerini lâtin harflerine terk ettiler..

Fakat bütün bu işler bir iki yıl içinde halledilecek dâvalar değildi. Dilin benimsenmesi, yeni harflerin kök salması yepyeni bir neslin yetişmesi gerekiyordu. «Kemmî bir terakümn» bir «birikme» devresi geçmeden, «keyfî» bir sıçrama olamazdı. Bu «Kemmî terakümn» devri 10 yıl sürdü.

1941 yılı ilk hamle idi. O yıl ancak 13 klâsik basıldı. 1942 yılı, % 100 bir ilerleyiş kaydetti. Klâsikler 27 ye çıktı. 1943 te bu ilerleyiş temposu % 150 yi buldu. O yıl çıkan klâsikler 69 du. 1944 yılı, bütün rekorları kırdı. Bu yıl çıkan klâsikler 100 dür. Bu parlak neticeyi bu işin en büyük müteşebbisi, sayın Maarif Vekilimiz bile beklemiyordu. Bu yıl çıkan klâsiklerin baş tarafına yazdığı ikinci bir «Önsöz» de, Maarif Vekilimiz aynen şunları demektedir:

«Dünya edebiyatından tercümeler serisinin ilk 109 cildinde yer almış bulunan önsözümde, bu serinin ortaya konulmasında büyük hizmet ve emekleri geçen Türk aydınlarına şükran duygularımı söyledikten sonra onların himmetleriyle 5 yıl içinde hiç değilse devlet eliyle yüz ciltlik bir tercüme kütüphanesine kavuşacağımızı kaydetmiştim. Cumhuriyetin on sekizinci yıldönümünde bu seriden 13, on dokuzuncu yıldönümünde 27, ve yirminci yıldönümünde de 69 cild eser yayınlanmak suretiyle 5 yılda tahakkuk ettirilmesi düşünülen ilk program, iki buçuk yılda 9 fazlasiyle 109 ciltlik bir kütüphanenin Türk okurlarına sunulmasını mümkün kıldı. Memleket yayın tarihinde gerçek bir hamle ve başarı diye vasıflandırılacak olan bu güzel neticeden dolayı, bu serinin ortaya konulmasında, tercümeleri yapanlardan formaları katlayan arkadaşlarıma kadar himmetleri geçenlere tekrar tekrar teşekkürü kendime bir borç sayıyorum.... Cumhuriyetin bundan sonraki yıldönümlerinin her birinde, «Dünya edebiyatından tercümeler» serisinde yüzer ciltlik eser yayınlanarak memleket aydınlarına önümüzdeki beş yılda 500 kitabın devlet eliyle armağan edilmesi, yayın programımızın yerine getirilmesi gereken amacıdır.»

Geçen üç yıl içinde basılan 109 klâsik eserden, en başta Yunan ve Fransız klâsikleri gelmekte idi. O partide dilimize çevrilen Yunan ve Fransız klâsiklerinin sayısı 38 zer idi. Bundan sonra sıra ile Alman (10) İngiliz (8), Şark ve İslâm (5), Lâtin (5) Rus (2), İskandinav (1), Lâtince (1), klâsiği gelmekte idi.

Geçen üç yılda basılan Şark ve İslâm klâsikleri arasında Mevlâna'nın «Mesnevi»si, Yunan klâsikleri arasında Eflâtun'un 23; Euripides'in 5; Sophokles'in 7 eseri vardı. Alman klâsikleri arasında Goethe; İngiliz klâsikleri arasında Shakespeare; Fransız klâsikleri arasında da Molière en başta gelmekte idiler..

Bu yıl çıkan 100 klâsik arasında göze çarpan hususiyetler: Çin, İtalyan, Macar, Babil klâsiklerinin de yer almasıdır. Sayı itibariyle, gene Fransız klâsikleri, 33 rakkamiyle en başta gelmektedir. Fransızlar arasında 9 rakamiyle Molière gene birinciliği muhafaza etmektedir. Bundan sonra Musset (4) ve Prosper Merimée (4) gelmektedir

Bu yıl çıkan klâsikler arasında, gene üç yıla göre Rus klâsiklerinde de bir ilerleme göze çarpmaktadır. Geçen üç yılda, biri Puşkin'den, diğeri de Tolstoy'dan olmak üzere, ancak iki klâsik tercüme edilmişti. Bu yıl ise Rus klâsiklerinin sayısı 14 dür. Bunların arasında Çehov 4 eseriyle birinciliği. Turgenyev 2 eseriyle ikinciliği almaktadır. Rus klâsikleri içinde, Tolstoy'un •

«Harb ve sulh» eserinin ikinci cildi, Puşkinin «Maça kızı», Gogol'ün «Müfettiş» i Çehov'un «Üç kız kardeş» piyesi Lermontov'un «Zamanımızın kahramanı» eserleri dikkati çekmektedir.

Alman klâsikleri de geçen üç yıla göre bir ilerleme kaydetmiştir. Geçen üç yılda Alman klâsiklerinden 10 tane basılmıştı. bu yıl 13 tane... Bunların içinde Goethe, Schiller, Lessing gibi muharrirlerin eserleri başta gelmektedir.

Çin klâsiklerinden Konfuçyus'un «Çin hikâyeleri» Macar klâsiklerinden Mikes'in «Türkiye mektupları» nın birinci kısmı, Şark ve İslâm klâsiklerinden Hafız'ın Divanı, Mesnevî'nin dördüncü cildi, Camî'nin «Salaman'la Absal»ı dikkati çekmektedir.

Türk Maarifinin «Altın devri» diye anılacak olan bu devreyi açanları, bunu başaranları, daha da yürütecek olanları candan kutlamak ve onlara teşekkür etmek borcumuzdur.

Hasan Âli EDİZ
(*Son Posta*'dan)

MAARİF VEKİLLİĞİ KİTAPLARI

Beş on gündür huy edindim. Ulus meydanına yolum düştükçe Maarif Yayınevi önünde mutlaka bir parça duruyor, camekânında asılı listeyi ötesinden berisinden okuyorum: bunlar Vekilliğin bir sene içinde hazırladığı ve Cumhuriyet bayramı günü, gerçekten bir bayrama yakışacak yepyeni ve tertemiz kıyafetlerle hep bir arada ortaya döktüğü kitaplardır, yalnız bu yılkilerin sayısı yüz beşi bulmuştur. İçlerinde neler yok? İnsanlık ve fikir tarihinin ölmez ana eserlerinden birçoğu; bugünkü dünya edebiyatının birçok değerli mahsulleri. «Bizde ne varki ne okuyalım?» diyene bu liste cevap veriyor: «iş olsun diye böyle konuşmuyorsan; okumaya gerçekten niyetin varsa işte sana üç gün için bir eser; hem öyle eserler ki yalnız bu yıllığını okusan âdeta başka türlü bir adam olacaksın. Değerleri üzerine şüpheye düşersen adlarını okul kitaplarında, büyük lûgatlerde ara. Üstelik sana tercümelerini de garanti edebilirim.»

İki üç gün evvel bu camekân önünde rasladığım eski bir dosta şunları söyledim:

— Tahsilde çocuğun var değil mi? Ona büyücek bir hediye alacak haldeysen saatlere, fotoğraf makinelerine falan kulak asma; bu koleksiyonu takımiyle al. Çocuğunun ne meslek tutacağını sormuyorum. Neci yapmak istiyorsan evvelâ insan olmakla başlamıyacak mı? Onları al; kütüphanesi yoksa ucuz bir etajer falan yaptır; hepsini yanyana diz, göreceksin ne güzel duracaklar; hiçbir yaprağın kokusu bir kitap yaprağından çıkan boya kokusu kadar taze leğildir. Evinizde eski, yeni başka kitaplar da varsa daha iyi. Bu koleksiyon muhakkak onların değerini artıracaktır. Bir kütüphanede yarım milyon cilt roman, şiir ve saire bulunsun. Bu cins eserler yoksa fukaradır, nafiledir. «Sinema, yeni zamanların yeni şartları dünyamızı başka bir dünya yaptı» gibi yalınkat hikmetlere pek kulak verme. Kitap her zaman kitaptır, kitap kalacaktır. Çocuğum bunları okuyacak mı diye de düşünme. Bırak bir küçük fare gibi aralarında oynasın. Resimlerini, sayfalarını karıştırırken belki burnundan yakalanır bu kapana... Bir kere o oldu mu iş bilmiştir. Kitap yaprakları arasında yahut kendi iç âleminde, ki o da o demektir, yaşamak zevk ve âdetini aldı mı göreceksin ne başka kuvvette bir insan olacaktır. Bir nevi yalnızlığın verdiği kuvveti insana başka hiçbir dış dünya topluluğu veremez. Okulda öğrendiği ve hayatta gördüğü şeyler ancak bu yalnızlık içinde gerçek mânalarını alacaklardır.

Dediğimi yap; bir başlangıç olarak çocuğuna bunlardan tam bir koleksiyon tedarik et. Ben bile birçok kereler yapılıp dağıldığı için artık yüzüstü bıraktığım kütüphanem için, bunlarla bir yeniden başlama hevesi duyuyorum.

Şu kadar yüz milyonluk bütçesi olan, yirmi yıl gibi bir zaman içinde şu kadar bin kilometre demiryolu, şu kadar bina, köprü, şose v. s. yapan bir inkılâp milletinin Maarif Vekilliği

için yılda yüz beş kitap çok mudur diyeceksiniz! Bence astronomik bir sayı denecek kadar çoktur. Çünkü kitabı yapan yalnız bütçe ve hattâ iyiniyet değildir; bütçe ve iyiniyetten daha başka bir şey vardır ki o başka bir şey olmayınca bütün bütçeler ve iyiniyetler çakıl taşı gibi hareketsiz ve nafile kalıyorlar.

Bugünkü bütçemizin en büyük kısmını olağanüstü zaman ihtiyaçlarının yuttuğunu düşünürsek bu devletin bütçeleri hiçbir zaman bugünkünden pek aşağı olmamıştır. Yüz beş cildin tamamını değil'se bile yarısını, bilemedin dörtte birini yapacak bir paradan biz hiçbir yıl yoksun kalmış değilizdir.

Sonra bu yüz beş cildi yapan insanların birçoğu yeni yetişmiş olmakla beraber eski zamanlarımızda da biz büsbütün insansız sayılamazdık. Hattâ bugün çalışanların bir kısmı o zaman aramızda boş oturuyorlardı.

Böyle bir serinin lüzumu hakkındaki fikirlere gelince, onlar da bugünküler kadar ileri idiler. Okullarda okutulan kültür derslerinin bir nevi kuru şemalar olduklarını, bunları canlandıracaklarını bilmiyen tek adam yoktu aramızda. O halde neden yapılamadı?

Maarif Vekilliğinin o zamanki ileri gelenleri arasında yapılan konuşmaları hatırlarım; bu lâzım, çok lâzımdır. Fakat Vekili nasıl razı etmeli? Bu iş için bütçeye konacak paraları Mecliste nasıl müdafaa etmeli? Çünkü Vekile göre de, Meclise göre de, bu, nihayet maarifin sayısız lâzımlarından biridir; akan okul damları ile yer değiştiren öğretmenlere verilecek yol parası arasında bir yere sıkıştırılmak zorundadır. Sonra eldeki insan elemanlariyle neticenin ne çıkacağı da şimdiden kestirilemez. Nihayet koca koca ciltleri nasıl bastıracağız? Şu halde şimdilik yapabileceğimiz şey ufak ufak broşürler çıkarmaktır. İki ciltlik bir Fransız antolojisi tercüme ettiririz. Belli başlı şairler, hikâyeciler ve saireden kırkar ellişer satırlık örnekler alınır. Corneille, Balzac gibi pek büyüklerin pek büyük kitapları için ellişer altmışar sayfalık örnekler yaptırılır. Hiç olmazsa bu adamların adlarını ders kitaparında okuyan çocuklar için bir ufak tadımlık olur.

Maarif Vekilliğinin on altı on yedi sene evvel bastırdığı birkaç zavallı cılız broşür böyle birtakım düşüncelerin mahsulüdür. Evet şimdi yaptığımızın yarısını, olmazsa dörtte birini o zaman yapmaya paramız da vardı adamımız da. O halde neden yapamadık? Bunun sebebi yarım imanımızdır.

Bu yarım ve bütün imanlar üzerinde bir parça durmalıyım: dolu dizgin ilerleme yolunda bir Anadolu kasabasına giderseniz. Kaymakam, belediye reisi ve kasabanın başka hükümet binası, bir yeni belediye binası, birinci katı çıkmış bir okul, belediye tarafından mülklenerek yıkılmaya başlamış birkaç virane gösterirler... Bunların ortasında modern bir park... Yeni bir havuz ile gardenpartiler için yapılmaya başlanmış bir pist arasında bir masaya oturursunuz.. Başka masalarda tertemiz aileler: bardaklarda renk renk karlı şerbetler... Bu gerçekten büyük bir himmet eseridir... Herkes gibi siz de memnunsunuz... Fakt biraz sonra öğrenirsiniz ki renk renk karlı şerbetler, içine lâğım suları sızmasından süphe edilen havuz suyundan yapılmıştır. Etrafınızdaki insanlar mikroplu suyun ne olduğunu sizden iyi bilen kültürlü insanlardır. Kasabanın iki kilometre uzağındaki iyi suyu getirmek için yıllardanberi ne mümkünse yapmışlar ve yapıyorlardır. Fakat ne yazık ki öteki ihtiyaçlar arasında bir türlü dört ucunu bir araya gtirememektedirler.

Benim yarım iman dediğim şey zavallı iyi su ihtiyacının cadde, havuz, belediye binasının boyası ve saire ihtiyaçlarını aralıyarak bir türlü birinci plâna gelememesine sebep olan ruh halidir. Siz isterseniz buna hareketsiz iman, nazari ve hattâ medeni iman da diyebilirsiniz.

Bu yarım iman hiç imansızlıktan çok hınzır bir şeydir. Hiç imanı olmıyanla uğraşabilirsiniz. Fakat bu yarım imanın şartlarını sizden iyi ezber okuyana karşı ne yapacaksınız?

Doğrusunu söylemek lâzım gelirse böyle yarım imanlar her medeni adamda vardır. Hepimiz konuşurken âdet yerini bulsun diye nelere inanır ve edebiyatını yaparız. Meselâ İstanbul'u Üsküdar'a bağlıyacak bir köprüden bahseden bir adam beni pekâlâ kendisiyle beraber görebilir. Fakat

elimde öyle bir kudret bulunursa - programımda yer alacağı muhakkak olan - bu köprüden onun kendisi değil, galiba torunları da geçemiyecektir, denebilir ki her hangi bir işin arabasına koşulmuş bir milyon yarım insandan bütün imanlı tek insan daha kuvvetlidir.

Bize bir yılda bu yüz beş kitabı veren şey bence Hasan - Âli Yücel'in bu işteki tam imanı olmuştur. O, hayatının bir büyük kısmını okuyup yazmıya vermekten zevk almış bir fikir adamıdır. İş başına gelince memlekete böyle bir kitap serisi vermek onun için birinci ehemmiyette bir hayal olmuştur. Hepsi biribirinden ehemmiyetli olan işleri arasında bu hayal bir an ikinci üçüncü plâna kayabilmiş olsaydı bu seriyi daha yıllarca bekliyebilirdik: «para bulabilecek miyiz, adam bulabilecek miyiz» diye düşünmekte devam ederdik. Hsan - Âli Yücel bu çok nazik işe başlamanın zaman işi olduğunu, bunun için hiç değilse bu bulanık dünya buhranı günlerinin geçmesini beklemek gerektiğini söyleseydi hangimiz hak vermiyecektik. Verecektik ve benim bir çocuk heyecaniyle seyrettiğim camekânda şimdi bu saatte sinekler oynaşacaktı.

Hasan - Âli Yücel'e rüzgârın yardımı elbette büyüktür. O bir kere her şeyden evvel, hepimizin bütün hayırlı işlerimizde tükenmez bir aydınlık ve cesaret kaynağımız olan Şefimizin eşsiz anlayışına dayanmıştır. Sonra zamanlar az çok değişmiştir; böyle işleri başaracak insan elemanımız daha zenginleşmiştir. Nihayet Vekil olması, yani bu işe birinci derecede inandırılması gereken insanın gene kendisi olması işi çok sadeleştirmiştir. Fakat ne olursa olsun tam imanının rolü büyüktür.

İlâve etmeliyim ki Hasan - Âli Yücel bu büyük işinde başka bir tehlikeyi atlatmasını da bilmiştir. Hiç eksiksiz, hiç pürüzsüz iş çıkarmak arzusu, hele bizde çok kere en büyük imanları kör kötürüm bir hale sokar. Gene eskicelerden bir misal getireceğim. İlk Dil Kurultayının yapıldığı yıldayız; yani bundan on iki yıl evvel. En büyük insanlarımızın bulunduğu bir toplantıda şimdi aramızda olmıyan ileri bir fikir ve sanat adamımızın, şöyle konuştuğunu hatırlarım:

«*Şaheserler tercümesine başlamak için vakit çok erkendir. Dilimiz katî şeklini bugünden sonra almaya başlıyacaktır. Ne olacağı şimdiden bilinmiyen bir dil ile bir büyük kütüphane meydana getirmek emek ve para ziyanından başka bir şey olamaz...*»

Bunları bir ferdin sözü olduğu için değil geniş bir zümrenin hâlâ devam eden zihniyeti olduğu için tekrar ettim.

Hasan - Âli Yücel'in bu zihniyete basıp geçmiş olmasını ve sonunda hak kazanmasını da güzel bir devlet adamı cesareti olarak tanımak lâzımdır. Büyük küçük bütün işlerin başına getirilecek insanlarda neleri bildiklerinden ziyade, nelerin tam imanını ve ateşini taşıdıklarını aramak ve bulmak mümkün olsaydı.

Reşat Nuri GÜNTEKİN
(*Ulus*'tan)

KLÂSİK TERCÜMELER

Yetmiş beş cildi rafa koyup baktım. Kapadıkları sanata uygun vakarlı sadelikleri ile nice cicili bicili mücellit hünerleri arasında asîl bir boy verdiler. Bunları değil ne olduklarını bildiren listeye bir göz attım. Ananeleri çok eskiden takarrür etmiş bir sarayda parmak sektirmiyen bir teşrifat ile tertibedilmiş bir çelebi dizisi gibi başıbozuk neşriyatın sonradan görmelikleri arasında ne olgun bir mânaları olduğunu anladım.

Birçok meslekdaşlarımın bir ağızdan söyledikleri kuddumiyeye aynen iştirak etmeliyim:

Yetmiş beşi önümde duran ve diğerleri de yakında bunlara katılacak olan şu yüz beş cilt, bir yıllık verim halinde bir müessese için değil, bir millet için gururla göğüs kabartma vesilesidir.

Hiç şüphesiz, Garp ve Şark yani sanat ve bilgi dünyası ne yüz, ne beş yüz, ne beş bin ciltle dilimize ve dolayısiyle kültürümüze kazandırılmış olamaz. Geçmiş yılların ölçüsüz rehavet, dikkatsizik, şuursuzluk ve «adam sen de!» liği ile kaybedilmiş olması bize bütün Garbi bir meçhul muabbaı halinde bırakmıştı. Şark ise yeni harflerle birlikte ayni karanlığa mahkûm olmuş gibiydi. Bunun için Marif Vekâleti bir «kazanmak» ve bir de «kaybolmasına imkân vermemek» savaşına atılmış gibidir. Bu ciltlerin yalnız çokluğu değil, hemen her mevzuun en liyakatli kaleme tevdi edilmiş olmaları da ekle edilen neticeyi çok gurur verici bir hamle azametine yükseltmektedir.

Nizamettin NAZİF
(Son Telgraf'tan)

FRANSIZ KLÂSİKLERİ

Marif Vekilliğinin bu yılın Cumhuriyet Bayramında neşrettiği 105 klâsik eserle, bu kıymetli serinin sayısı bugün iki yüzü geçmiş bulunuyor. Bu rakam, övünülecek, sevinilecek bir kültür hâdisesinin en canlı delili ve işaretidir.

Geçen yıl, *Son Posta*'da yine bu klâsik yayınları münasebetiyle yazdığım bir yazıda, bu tercüme hareketinin ehemmiyetini belirtmeye çalışmıştım. Aynı mevzua tekrar dönmemekle beraber, yalnız şu noktayı tekrar hatırlatmak isterim: Maarif Vekilliği, bu neşriyatı ile iki önemli başarıyı birden gözlerimizin önünde yüceltiyor: birisi, Tanzimattan beri ilk defa olarak bu kadar sistemle yapılan bir tercüme ve Hümanizma faaliyetini yaratması, diğeri de, yüksek maarif müessesemizin okullar kadar bütün ilmî ve edebî yayınlarla olan ilgisini göstermesidir. İşte bugün sayısı iki yüzü geçen ve dünya dillerinin en üstün eserlerinden seçilmiş olan bu kütüphane karşısında hayranlığımız bundandır. Hem görüyoruz ki, son yıllarda okuyanların adedi ile gittikçe çoğalan tercüme eserler arasında tam mânasiyle örnek bir seriyi bu suretle ancak devlet mekanizması ortaya atabilmiştir. Bunun her nevi diğer eserler için (pek tabiî olarak telifleri de içine alarak) büyük şahsi sermayelere de nümune olmasını dileriz.

Vakıa bir küçük makale içinde değil, bir seri makale içinde bile Vekâletin bu son 105 klâsiğini gözden geçirmek imkânsızdır, ancak pek mühim bazıları hakkında kısa da olsa fikir vermeyi faydadan uzak görmüyorum.

Bu yazımda, bu düşünce ile, son neşredilen bir kısım Fransız klâsiklerini ele alacağım.

Bunlar arasında Molière'ler başta geliyor. Geçen yıl yayınlanan Molière tercümeleri bu yıl daha genişlemiş, aşağı yukarı tamamlanmıştır. XVII inci asrın bu büyük komedi dâhisinin eserleri karşısında bütün insanlık zekâsının duyduğu hayranlık hissi hiç şüphesiz bizde de aynı kuvvetle yaşıyor. Ahmet Vefik Paşanın kıymetli adaptelerinden sonra, ancak bugün, Molière'i aslının tercümeleriyle dilimize tam olarak geçmiş buluyoruz. Fransız klâsikleri arasında, bu bilhassa alkışlanacak edebî bir hâdisedir.

Molière'in, *Tartüffe* ve *Bilgiç Kadınlar* gibi pek mühim iki eseri de bu defa yayılanlar arasındadır. Gerek bunlardan, gerek bir kısım diğer Molière komedilerinden ileride müstakil bir makale ile bahsedeceğimden bu yazımda tafsilâta girişmiyorum.



Alfred de Musset — Fransız Romantizminin en hisli ve âşık çehresi muhakkak ki A. de Musset'dir. Fakat Musset şair olduğu kadar, ince ruh tahlilleri yapan ve ata sözlerinden, özdeyişlerden çıkardığı bazı mevzuları, romantik edebiyatın sahnede modası geçtikten sonra da, kendi eserleriyle elân tiyatro âleminde yaşatan bir tiyatro müellifidir. Maarif Vekilliğinin bu defa neşrettiği Musset'den tercümeler arasında bilhassa bunlar göze çarpıyor:

Carmosine, Lorenzaccio, Bettine ve saire gibi, Musset, bu komedilerinin Fortunio, Valentin, Perdican, Fantasio, Lorenzaccio gibi kahramanlarında, münekkid Lanson'un dediği gibi muhtelif anlarda, geçici heyecan, yenileşme, itimat, bezginlik yahut nefret hallerinde, kendi kendisini görmüş, bilhassa Octave ile Celio da, kendisindeki iki ruhu karşılaştırmıştır. Bu ruh, çapkının havai ruhu ile idealist âşıkın ciddî ruhudur.

Musset'nin *Hikâyeler*'i ile *Bir Zamane Çocuğunun İtirafları* da bu defa yayılan tercümeler araşındadır.

Beaumarchais — Siyasi komedya, büyük Yunan komedi şairi Aristophanes'den sonra hemen hemen dünya sahnesine aynı kuvvette bir ikinci dehâ yetiştirememişti. Fransada trajedi ve millî komedi (Molière'le beraber) başlamadan evvel oynanan birtakım farslar ve satirler ise, tam mânasiyle siyasi komedyaya zemin hazırlıyabilen eserler değildi. İşte Beaumarchais bunu yaptı ve gerek *Figaro'nun Evlenmesi* gerek onun başlangıcı sayılan *Sevilla Berberi* komedilerinde, yaklaşan büyük ihtilâli hissettirdi. Sadece Figaro'nun ağzından Kont Almaviva'ya söylettiği şu söz bunu anlatmaya kâfidir: «Asîl olmak için ne yaptınız? Yalnız doğmak zahmetini ihtiyar buyurdunuz.»

Figaro'nun Evlenmesi, Maarif Vekilliğinin geçen sene yayınladığı klâsikler serisi arasında çıkmıştı. Bu yıl, *Sevilla Berberi* de tercüme ve neşredilmek suretiyle bu iki eser artık Millî kütüphanemize yerleşmiş bulunmaktadır. Burada şunu söyliyeyim ki, Beaumarchais'nin her iki eserindeki şahısları yaratırken Molière'i örnek aldığında birtakım Fransız münekkidleri israr etmektedirler. Fakat ne de olsa bu iki eserin zamanındaki tesiri büyük olduğu inkâr edilemez. Hele bunların operet haline konulmaları, ölmiyen şöhretlerinin bütün dünyada devam ettirmeye ayrıca bir sebep teşkil etmiştir.

Xavier de Maistre — Düşündürücü bir fantezi içinde bizi, bir hayal âlemine götüren *Odamda Seyahat*, nevi içinde hemen hemen eşsiz kalan çok orijinal bir eserdir. Küçük bir cilt, fakat mânası derinleştikçe derinleşiyor. İhtimal, daha neşri zamanında kazanmış olduğu büyük rağbet de bundandır. O rağbet, romantik devir geçtikten sonra da devam ediyor. Bu sebepten klâsikler serisi içine seçilmiş olması, çok yerinde bir intihaptır.

Jean - Jacques Rousseau — Bu büyük müellifin en üstün eseri olan *Julie yahut Yeni Héloise*, Hamdi Varoğlu'nun kıymetli tercümesiyle klâsikler serisine bu yıl en nefis bir kitabı hediye etmiş bulunuyor. Bu çok mühim eserin gerçekten güç olan tercümesinde gösterilen büyük başarıyı bilhassa kaydederiz.

Rousseau için tabiat iyi, cemiyet kötüdür. Bunun için tabiata atılmalıdır. Hem herkes kendisinde tabiî insanı yeniden yaratabilir. İşte *Yeni Héloise*'in mânası budur. Julie ile Saint-Preux'nün tabiata uygun aşklarından daha mâsum bir şey olamaz. Fakat iki kahraman tabiata göre aşkın imkânsızlığını düşünemiyorlar.

Cemiyet bunların aşklarına müsaade etmemekte, bunları biribirlerinden ayırmaktadır. Bu vaziyet Julie'yi yavaş yavaş zinaya sürükliyebilir. Gerçekten yalan, cemiyetin yarattığı mahsuldür. Tabiat ise açıktır, fakat dinî bir vecd ile sarsılan Julie zindadan kurtuluyor, bu tehlikeye düşmüyor. Feragat ve fedakârlıkla saadete eriyor. Eserin tezi budur. Fakat okumak lâzımdır. Okunacak eserdir.

Rousseau'nun *Yalnız Gezer'in Hayalleri* de bu son 103 klâsik arasında güzel tercüme ile çıkmıştır.

Lamartine — Bu derin duygulu romantik Fransız şairinin bilhassa bütün dillere çevrilmiş olan iki güzel romanı vardır ki biri *Graziella*, diğeri, *Raphael*dir. Bunlar, arap harfleri zamanında da çok eskiden ve pek de tam olmıyarak dilimize çevrilmişlerdi ve nihayet harf inkılâbımızdan sonra yeni tercümeleriyle karşılaşmıştık. Nitekim Vekâletin bu defa neşrettiği *Graziella*, bu romanın Türk harfleri zamanındaki üçüncü tercümesidir. Bu yeni tercümelerin, ayrı ayrı, basılmış

tarihleri göz önüne alınarak karşılaştırılması, ayrılıkları ile benzerlikleri bakımından edebî zevka ilâve edilecek bir diğer ilgi daha uyandırabilir. Biz, yalnız, son yıllardaki bu üçüncü Graziella tercümesini burada işaretle geçiyoruz.

Bernardin de Saint Pierre — Paul ile Virginie yi kim okumamıştır? Bu ölmez pastoral romanı Maarif Vekilliğinin bu kıymetli klâsikler serisi içinde görmesek muhakkak ki üzülürdük. Fakat işte.bu güzel ve harikulâde ince bir tabiat aşkı ilhamı ile yuğurulmuş olan eser de bu son çıkarılan ciltler arasında nadir bir inci gibi parlıyor. Bugün belki aynı eseri okurken, gençliğimizde, hattâ çocukluğumuzda eski bir tercümesinden, yahut zaman geçip Fransızca aslından okuduğumuz zaman gibi gözlerimizden yaşlar boşanmıyacaktır, fakat hiç şüphe yok ki bu eserin kahramanları üstünde bir kahraman olan tabiatı bütün cazibesi ile tekrar sevinçle karşılıyacak ve aşk adasındaki maceranın hayali ile kendimizi tabiatın koynuna ve kuşların musikisine bırakacağız. Bu gönül kitabını tekrar tekrar okuyalım.

Fransız klâsiklerinin bu yıl neşredilen diğer eserlerinden ayrıca bahsedeceğim. Molière'len klâsikler serimize intikal eden son tercümelerimize gelince, bunlar için, evvelce söylediğim gibi, ayrıca müstakil bir makale yazmağı zaruri görmekteyim. Çünkü Molière tek başına bir âlemdir. Başlıbaşına bir makalede bile bu âlemin yalnız bir köşesini aydınlatabilirsek ne mutlû!

Halit Fahri OZANSOY
(*Son Posta*'dan)

KLÂSİKLERİN TERCÜMESİ MESELESİ

Maarif Vekilliği Türk aydınını seferber etti.

Bir taraftan okullarda bilimi, tekniği, işi ayrı ayrı kavramak, sanat ve edebiyatı da içine almak üzere bunları humanist bir metotta birleştiren prensipler aranırken; diğer taraftan içine bütün insanı alan, medeniyetin temel taşı sayılan humanist Yunan - Lâtin edebiyatını tercüme ettirerek insanı, insan zekâsının yarattığı baş eserlerin anlayışına yükseltmeye çalışıyor.

1941 de 7; 1942 de 12; 1943 de adedi 24 ü bulan Yunan ve Lâtin baş eserlerinin tercümesi okul sıralarından başlıyarak en yaşlılarımıza kadar her Türkün şuurunda kıpırdanmalar yaptı.

Hasan Âli Yücel; Sophokles, Eflâtun, Aristoteles, Euripides, Plautus gibi humanist dehâları bir bir ve ehillerine tercüme ettirerek memleketine büyük ve övgüye değer hizmetini yapıyor.

Gerçekten bugün ileri memleketlerde Yunan ve Lâtin humanist edebiyatı yer yer tenkide uğramaktadır. Bazılarına göre bu edebiyat sabittir ve geriye doğru tevcih edilmiştir. Hiçbir menfaat gütmiyen bir idealism şeklini almıştır. Bunun neticesi olarak bu eserlerin getireceği medeniyet halkçı olmıyan aristokratik diyebileceğimiz bir edebiyat, daha ileri giderek burjuva düşünüşünün bir kalesidir. Bazılarına göre de bu edebiyat arkaya bakan bir kültürün ifadesidir. Yunan ve Lâtin edebiyatı nizama büyük bir önem veren, her şeyi tasnif eden, müşterek insan tabiatı üzerine dikkatimizi çeken bir edebiyattır. Nihayet birtakım görüşlere göre de, Yunan ve Lâtinlerin estetik anlayışı canlılıktan uzaktır ve güzel telâkkisi şekle bağlıdır.

Biz humanist Yunan ve Lâtin edebiyatını bu türlü tenkid edecek bir durumda değiliz. Önce onu tanımıyoruz. Bilmem kaçıncı dilden tercüme edilmiş parçalarını okul kitaplarında gördük. Okuduğumuz parçalarla bu dehalar bize bir yarı ilâh şeklinde göründüler.

Her şeyi insandan beklediği, halkçı olmadığı, geriye bakan bir kültürün ifadesi olduğu, estetik anlayışının kıt, güzellik telâkkisinin şekle bağlı olduğu iddia edilen bu humanist edebiyat; insan oğlunun yüreği bütün sıcaklığiyle çarptığı müddetçe sevilecektir: «İnsan ne büyük bir şaheserdir. Zekâsı ne kadar asîl; melekeleri ne kadar hudutsuzdur. İnsan dünyanın hakiki güzelliğidir.» diyen şairi benimsememek nasıl mümkün olur?

Yunan ve Lâtin edebiyatında insan bir hazinedir.

«Eudaros, bir gün uyuyan bir fakirin üstüne paltosunu örttü. Bunu gören bir kadın ona sordu: Sen bu köleden bir ilâh mı çıkacağını sanıyorsun? Hayır diye cevap verdi, Eudaros; onun bir insan olduğunu düşündüm.» Ölmezler ölmezi bu eserleri Türkçeye kazandırmak ileri bir görüşün ifâdesi, bir esirgeme sevgisinin tezahürüdür.

Onları teker teker, tercüme hususiyetleri, dil ve saire bakımından incelemek bizim salâhiyetimizin dışındadır. Bu işi ehillerine terk ediyoruz.

Bu tercümelerin yerli sanatkâra da faydası dokunacak, az zamanda Türk edebiyatı gelişecek, filiz verip yetişecektir. Her şeyi bu tercümelerden beklemek insana, nafile bir umut gibi görünüyor. Ama ufku genişliyen Türk sanatkârı bunun farkındadır.

Ocak başında oturup başını bu tercümelerin sahifelerine eğen, genç kızın, delikanlının hemen yanıbaşında duran kitap yığınından, bilmem kaçıncı baskısını idrak eden, kalitesiz yerli romanını yakalayıp «nasibin budur» diye ocağa fırlattığını görecek sevineceğiz. O günler yakındır.

Şahap SITKI
(*Tanin*'den)

MAARİFİMİZİN 21 İNCİ YIL ARMAĞANI

Maarif Vekâleti, Cumhuriyet Bayramının sevinç tezahürlerine açtığı okullardan başka yüz cild yeni kitapla katıldı.

Türkiye irfan âlemine peşkeş edilen bu değerli armağanın niceliği ve niteliği önünde, «Mektepler olmasa Maarifi ne iyi idare edeceğini» ileri süren eski zihniyeti hatırlamamak elimden gelmedi.

Şimdi o günlerden ne kadar uzağız! Nerede o garip iddia ve nerede Cumhuriyet devrinin Maarif telâkkisi!.

O zaman, mektepleri bile bid'at sayanlar, mezarlarından kalksalar da, vatanın her bucağına bilginin can verici aydınlığını yaymağa çalıştıktan başka her yıl, aydınlara yüzlerle kitap hediye eden Cumhuriyet Maarifini görseler!...

Ama, bu kitaplar tercüme imiş; telif değilmiş. Ne çıkar? Bunun böyle olmasından Maarif Vekâletimiz değil o değerde eser veremiyen bizim muharrirlerimiz utansın. Bütün dünyada haklı bir şöhret kazanmış, hemen bütün dillere çevrilmiş, aradan uzun yıllar, asırlar geçtiği halde değerinden bir zerre dahi kaybetmemiş bu eserler ayarında, hattâ onlara yakın kıymette bir eser verdik te Maarif Vekâleti: «Basmam!» mı dedi?

Kaldı ki irfan derecemizi artırmak için biz de, her insan gibi, dünya kültürü ile ülfet ve ünsiyetimizi genişletmek mecburiyetindeyiz. Bu gibi işlerde millî taassubun yeri yoktur ve olmamalıdır.

Maarif Vekâletimizin beynelmilel ilmî ve edebî şöhretleri bize tanıtmak, yabancı fikir âlemi ile aramızda bir yakınlık vücuda getirmek maksadiyle sarfettiği emekleri minnetle ve memnuniyetle karşılamalıyız.

Sayın Hasan Âli Yücel'in bu seneki armağanı arasında gerçekten yüksek değerli eserler var.

Muhtelif dillerdeki klâsikleşmiş edebiyattan seçme bu eserler edebî zevkimizi aylarca okşıyacak, fikirlerimizi aydınlatacak, bilgilerimizi artıracak, baha biçilmez bir hazinedir.

Böyle bir hazineyi önümüze açan, yabancı medeniyetlerle aşina olmak imkânlarını bu suretle bize temin eden Cumhuriyet Maarifini kutlamak borcumuzdur.

Ercüment Ekrem TALU
(*Yeni Sabah*'tan)

TERCÜME SEFERBERLİĞİ

«İnsanlığın büyük mahsulleriyle millî kütüphaneyi zenginleştirmek, onları her seviyenin ve herkesin erişebileceği bir şekilde yayabilmek, millî eğitimde en verimli tedbirlerdir.»

İSMET İNÖNÜ

La Dam O Kamalya'ların *Mösyö dö Camors*'ların, *Demirhane Müdür*lerinin yüksek edebiyat örneği olarak okunduğu; Xavier de Montépin'den; Paul de Kock'tan, Michel Zevaco'dan tercüme edilen romanların kütüphane camekânlarını doldurduğu günleri çok iyi hatırlarız.

İnsanlığın kökdeğerleri olan Yunan klâsiklerinden tamamiyle mahrum bulunduğumuz o günler öyle pek uzak bir geçmişe ait değildir. Bununla beraber bu yakın dün bize ne kadar eski geliyor! Bu duygunun uyanmasında, kültür hayatımıza bir akış halinde katılan ölmez eserlerin tesir payını nasıl görmemeli?

Milletin büyük fikir ve sanat kalkınmaları, yaşıyan değerlerin bilinmesi, benimsenmesi ile mümkün olmuştur. Bugünkü fikir ve sanat hayatımızın düne olan gerçek üstünlüğünü, bu anlayışı bir dâva olarak Devletin ele alışında, büyük fikir ve sanat kalkınmamızı gerçekleştirme yolundaki teşebbüsünde aramalıdır. Bu teşebbüsün ilk verimlerini Maarif Vekilliğinin dört yıl gibi kısa bir zaman içinde yayınladığı 219 cilt klâsik ve modern eserde buluyoruz. Bugün insancı kültürün temeli olan ve bütün dünya edebiyatına örneklik etmiş olan Yunan klâsikleri hemen hemen elimizde. Artık Türk gençliği Eflâtun'u bir masal kahramanı gibi dinlemiyecek, onu kendi eserleriyle tanıyabilecektir. Dilimize tek eseri çevrilmiyen romancılar hakkında sürü sürü makaleler yazıldığı günlerden artık çok uzaklarda bulunuyoruz.

Sağlam kültürün temeli olan bu eserlerin nasıl karşılandığını anlamak için, onların nasıl kapışıldığını görmek yeter. On yıldan beri, hususi ellerle idare edilen bir tercüme faaliyeti memleketimizde göze çarpmıyor değildi. Ama ortaya konulan tercümeler, çoğu zaman aranılan vasıflardan uzaktı. Maarif Vekilliğinin tercümeyi seferber etmesi, fikirlerin bile bütün değerlerini şekilleriyle kazandığına, gerçek tesirlerini şekilleriyle gösterdiğine inanmış bulunması, bir yandan tercümeci sayısının gittikçe artmasını, bir yandan da kitapçıların bastığı tercümelerin bile bir sanat titizliği taşımalarını sağlamıştır. Abdullah Cevdet'in hattâ Mehmet Şükrü'nün Shakespeare tercümeleriyle Nureddin Sevin'in veya Orhan Burian'ın Shakespeare tercümelerini kıyaslamak tercüme sanatında elde ettiğimiz başarı hakkında açık fikir verebilir.

Maarif Vekilliğinin klâsik kelimesini geniş mânada kullandığını, bu kelime ile eski Grek ve Lâtin edebiyatını veya bu edebiyatı örnek alan edebiyatları değil, üstün bir değer taşıyan ve ölmezlikleri hakkında nesillerden not alan eserleri kastettiğini listeden anlıyoruz. Klâsik kelimesinin etimolojik mânası ne olursa olsun, dünya edebiyatının büyük eserlerine bu adı vermek kadar doğru bir şey olamaz. Elbet ki, Sophokles gibi, Racine gibi, Rousseau da, Flaubert de, klâsiktir. Ama, bu anlayışın ifadesi olan listede adını gördüğüm Marcel Proust'a ne demeli? Doğrusu burada onu bir hayli yadırgadım. *Swann'ların semtinden* yazarı gibi her bakımdan modern olan romancı az bulunur. Onun ölmezliği, onun üstün değeri hakkında nesiller hükümlerini vermişler midir? Proust'u *Modern Tiyatro Serisi* gibi açılması mümkün ve faydalı olan bir *Modern Roman Serisi*'nde görmek daha doğru olmaz mı?

Kitapları derin bir zevkle birer birer elimden geçiriyorum. Beni ayrı ayrı iklimlere götürmeye hazır duruyorlar. Dikkatimi bir şey çekiyor: tercümelerin bazılarında önsöz var, bazılarında yok. Balzac'ın 1941 de yayınlanan *Vadideki Zambak*'ında, romancı ve eseri hakkında önsöz diye bir şey görmediğim halde, aynı romancının 1942 de satışa çıkarılan *Köy Hekimi*'nde böyle bir önsöz var.

Tercüme edilen eseri ve yazarını tanıtmak işinin, tercümeciye bırakıldığı, tercümecinin de bu işe öyle pek ehemmiyet vermediği görülüyor. Rousseau, Zola, Daudet gibi şimdiye kadar eserleri dilimize çevrilmiş, hayatları ve sanatları hakkında az çok bir şeyler söylenmiş yazarların böyle önsözlere diyelim ki ihtiyaçları yoktur. Ama Laclos! Goldoni! Eschenbach!

Bir muharrirden ilk tercüme edilen eserin başına o muharririn hayatı, düşüncesi ve eserleri hakkında esaslı bir önsözün konulması, aynı muharrirden verilecek her yeni esere de, sadece o eseri aydınlatan bir tahlilin eklenmesi her halde faydalı olur. Mehmet Karasan tarafından Descartes'ın *Metafizik Düşünceler*'i üzerine yazılan 78 sayfalık önsözü bu hususta güzel bir örnek alarak gösterebilirim.

Dört yıldanberi Cumhuriyetin her yıldönümünde Türk gençliğine en güzel bir bayram hediyesi olarak verilen bu kitapların, açıklayıcı mahiyette kısa ve ancak gerekli olan notlarla basılması, bunların da kitabın sonuna değil, yeri geldikçe her sayfanın altına konulması, bilhassa gençliğin yetişmesi bakımından son derece ehemmiyetlidir. *Timaios*'ta, *Wilhelm Meister*'de *Candide*'de görülen bu notların sistemli bir şekilde serinin öbür kitaplarına da genişletilmesi çok yerinde olur.

İnsanı insana tanıtan büyük fikir ve sanat eserleri milletleri de biribirine tanıtır. Bir milletin mânevi hüviyeti canlı bir şekilde eserinde değil de nerede yaşar? Tercüme yolu ile sağlanan fikir ve sanat alış verişinin, yalnız fikir ve sanat kalkınmalarını gerçekleştirmekle kalmıyacağına, milletlerin de aynı tarzda düşündüklerini, aynı insanlık idealini taşıdıklarını göstererek, onları ruhça biribirine yaklaştıracağına inanıyorum. Ruhça yakınlaşma ile siyaset ve iktisatça anlaşma arasındaki yol, sanıldığı kadar uzun değildir. Milletler Cemiyetinin koruyamadığı barışı, fikir ve sanat alış verişinin bir gün kuracağını bir türlü imkânsız göremiyorum.

Tercüme faaliyeti, bu düşüncenin ışığında daha derin bir mâna kazanıyor.

Suut Kemal YETKİN
(*Ulus*'tan)

TERCÜME



TERCÜME

Cilt: V

Mayıs 1944 Mart 1945

MİLLİ EĞİTİM BASIMEVİ

TERCÜME

Cilt: V Sayı: 25 30

19 Mayıs 1944 — 19 Mart 1945

SAYI: 25

SAYI: 26

SAYI: 27

SAYI: 28

SAYI: 29 — 30

İ N D E K S

CİLT: V